

Kasutatud lühendid:

09.07.2019

JUST – Justiitsministeerium
KeM – Keskkonnaministeerium
KuM – Kultuuriministeerium
MeM – Maaeluministeerium
MKM – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
RMÜO – Rahandusministeeriumi ühisosakond
SiM – Siseministeerium
VM – Välisministeerium

EAL – Eesti Arhitektide Liit
EETEL – Eesti Elektritööde Ettevõtjate Liit
EHL – Eesti Haiglate Liit
ITL – Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit
KTK – Eesti Kaubandus-Tööstuskoda
ELVL – Eesti Linnade ja Valdade Liit
ETL – Eesti Turismifirmade Liit
ETK – Eesti Töandjate Keskkliit
KE – Korruptsioonivaba Eesti
RL – Ravimitootjate Liit
EVEA – Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon

TalTech – (endine) Tallinna Tehnikaülikool
TÜ – Tartu Ülikool

TK – Töötukassa
EMTA – Maksu- ja Tolliamet
RIK – Registrate ja Infosüsteemide Keskus
RKAS – Riigi Kinnisvara Aktsiaselts
RTK – Riigi Tugiteenuste Keskus
TEHIK – Tervise Heaolu ja Infosüsteemide Keskus

AB Cobalt – Advokaadibüroo Cobalt
AB Cuesta – Advokaadibüroo Cuesta
AB Deloitte – Advokaadibüroo Deloitte
AB Ellex – Advokaadibüroo Ellex Raidla
AB Lextal – Advokaadibüroo Lextal

Seaduse üldosa ja eriosadega hõlmatud sätete kohaldumine

1.	<p>Kohaldamisala</p> <p>Laiendades riigihangete valdkonna fundamentaalseid norme igale riigihanke menetlusele, st ka erimenetlustes, lihthankemenetlusele, nn kääbushangetele, tuleb defineerida seaduses või vähemalt seletuskirjas, mis normid täpselt moodustavad fundamentaalsete normide koosseisu.</p> <p>Vastasel juhul toob reeglistiku laiendamine kaasa erakordse ebaselguse hangete läbiviimisel. Näiteks RHS § 114 lg 1 sisaldab tõepoolest fundamentaalset normi pakkumuste vastavuse kontrollimise kohta. Kuid allakirjutanu ei nõustu sellega, et lg-s 2 sisalduv regulatsioon kujutaks endast fundamentaalset normi, mis peaks igal juhul kohalduma ka riigihankes, mida reguleerivad vaid riigihanke üldpõhimõtted või erimenetlustes.</p> <p>Hankijatele peaks igal juhul jääma võimalus näha riigihanke alusdokumendis teisiti ette kui seadus sätestab, kuivõrd vastasel juhul sisuliselt võrdsustatakse lihthankemenetlus riigihanke piirmäära ületava hankemenetlusega.</p>	AB Cobalt	
2.	<p>Kohaldamisala</p> <p>Nagu VTK's on ka viidatud, tuleks süsteemselt üle kontrollida eri tüüpi menetlustele kohalduv regulatsioon. Seadusandja on valinud lahenduse, kus eri tüüpi menetlustele on määratud erinevad kohalduvad peatükid</p>	AB Ellex	

	<p>riigihangete seaduses, kuid eri peatükkide kontekstis jääb siiski lahtiseks, millised sätted tegelikult kohalduvad. Näiteks kontsessioonide puhul kohaldub § 16 lg 2 kohaselt 4. peatükk, kuid selles ei ole viidatud näiteks §-dele 122 ja 124, mis nende sõnastust ja loogikat arvestades selgelt peaksid ka kontsessioonidele kohalduma.</p> <p>Üldiselt tuleks õigusselguse huvides peatükkide 3-6 lõikes detailset üle kontrollida, kas ja millised sätted peaksid 1. ja 2. peatükist vastavatele menetlustele kohalduma ja vajadusel sisse viia korrektuurid.</p>		
3.	<p>Kohaldamisala</p> <p>Riigihangete valdkonna fundamentaalsete normide kohaldamise ulatuse (VTK p 9.12) osas leiame, et ülemäärast ühtlustamist hankemenetlustega tuleks vältida. Näiteks lihthankemenetlus, nagu nimetuski ütleb, võiks olla olemuselt lihtsam, seega kavandatavate muudatustega hankijale ja ka pakkujatele seadusest tulenevaid lisakohustusi ei peaks tekitama.</p>	RKAS	
4.	<p>Kohaldamisala</p> <p>Tehtud on ettepanek laiendada valdkonna fundamentaalsete normide kohaldamisala ja muuta mõningaid erimenetluste norme. Märkime, et jääb selgusetuks vajadus viidatud norme alati hangete erimenetlustes kohaldada. Asjaolu, et nn üldosa norme on hankijad otsustanud selliste hangete puhul kohaldada, ei ole hea argument, kuivõrd sellistel juhtudel, kui nende normide kohaldamine on hankedokumentatsioonis ette nähtud, see ongi võimalik (vt § 125 lg 2).</p>	JUST	

Kui aga erihangetega seonduvat täiendavalt reguleerida, ei ole ühel hetkel enam põhjust rääkida erihangete puhul lihtsustatumast hangete läbiviimise korrast, kus hankijal on suurem vabadus kohalduvate normide üle otsustamisel. Seepärast palume enne muudatuste väljatöötamisele asumist veel kord kaaluda, kas tõepoolest on tegemist normidega, mida tuleks alati erimenetlustes kohaldada, arvestades et mitmete puhul neist on märgitud nende rakendamise mõjuna hankijale kaasneda võiv täiendav ajakulu või töömaht.

Lisaks tuleb arvestada, et ka erimenetlustele laienevad RHS §-s 3 sätestatud üldpõhimõtted (ka VTK-s viidatud TlnRKO 3-15-127), mille konkreetse realiseerimise viis ongi teinekord õige tuletada analoogia korrast. Ka viidatud VaKo otsustest mitmes on konkreetsetes asjades lähtutud seaduse analoogiast. Soovime rõhutada, et seaduse analoogia kasutamine õiguse rakendamise võttena on laialt levinud ja aktsepteeritav. Õigus ei suuda kunagi näha ette kõikidele mõeldavatele elulistele asjaoludele vastavaid abstraktseid norme. See ei ole meie õiguskorras ka eesmärk omaette. Nii tulebki olukorras, kus kõik tõlgendusviisid on ammendatud ja on selge, et õiguses on lünk, püüda see ületada analoogia abil.

„Analoogia on ühe või paljude õigusliku tähendusega õigusnormide rakendamine õigusega mittereguleeritud või ebapiisavalt reguleeritud eluliste asjaolude suhtes, mis vajavad õiguslikku reguleerimist. Selline analoogia on kasutatav siis, kui leidub elulistele asjaoludele sarnane abstraktne faktiline koosseis. [...] Seaduse analoogiat

	nimetatakse ka üksikanaloogiaks. Otsustuse tegemisel võetakse aluseks sarnane õigusnorm, mille õiguslikud tagajärjed saavad ka õigusega mittereguleeritud juhtudele. Otsustuse tegemiseks vajalikud eeldused on sarnased. Näiteks pole haldusõigus normitehniliselt mitte alati nii üksikasjalik kui seda on tsiviilõigus. Seepärast on haldusõigus, toetudes seaduse analoogiale, tsiviilõigusest mõndagi üle võtnud (tehinguvõime, tahteavaldus jm).“		
5.	Kohaldamisala Tervitame nõ üldkohalduvate sätete ülevaatamist, sh teabevahetuse reeglite leevendamist ning fundamentaalsete normide kohaldamisala laiendamist.	RTK	
6.	Kohaldamisala Toetame ettepanekut, et laiendada § 81-82, § 110-112 ja § 116, 117, 119 mõju lihthankemenetlustele ja erimenetlustele. Täiendavalt palume kaaluda § 73 mõju laiendamist, kuivõrd hetkel § 73 otseselt ei kohaldu erimenetlustes ja lihthankemenetlustes.	TK	
7.	Kohaldamisala Nõus laiendada § 111 lg-s 5 ja § 110 lg-s 3 sätestatud reeglit §-des 125 ja 126 sätestatud erihangetele. Nõus § 112, 114, 116, 117, 118,119 kohaldamisala laiendamisega. Ei nõustu § 113 ja § 115 kohaldamise laiendamisega, kuna see tooks kaasa ebamõistliku töö- ja halduskoormuse, samuti riigihanke ajalise pikenemise.	VM	

8.	<p>Kohaldamisala</p> <p>Nõus § 53 lg 3, 120 lg 3 kohaldamisala laiendamisega. Nõus § 125 lg 7 tuleneva kohustuse kaotamisega.</p>	VM	
9.	<p>Hetkel ei ole lihthankemenetluses ja erimenetluses kohustust lähtuda § 87-89. Toetame, et seda kohustust ka tulevikus ei tekiks.</p> <p>Praktikast lähtuvalt ei näe me vajadust, et § 114 rakendamine peaks erimenetlustest või lihthankemenetlustes olema kohustuslik.</p>	TK	
10.	<p>Kohaldamisala</p> <p>Kuivõrd väljatöötamise kavatsuses on sihtrühmana märgitud ka isikud, kes ei ole hankijad, jääb meile ebaselgeks, kas hankijale kohalduvaid nõudeid kavatsetakse laiendada ka mittehankijate suhtes.</p> <p>Kõnealused isikud on näiteks Euroopa Liidu vahenditest toetuse saajad, kellele toetusnormid näevad ette ostu sooritamise riigihangete registri kaudu.</p>	MeM	
11.	<p>Pakkumuste avamine</p> <p>Töötukassa ei toeta § 113 kohustuslikuks tegemist erimenetlustes ja lihthankemenetlustes. Selles osas palume võtta arvesse, et näiteks erimenetluse hanketeates, vastupidiselt hankemenetluste hanketeatega, ei ole kohta kuhu hankija peab märkima pakkumuste avamise aja.</p> <p>Töötukassale jääb laiemas mõttes selgusetuks miks peaks üldse e-hanke avamine olema kellaajalise täpsusega.</p>	TK	

	<p>Tõsiselt ei saa võtta argumenti, et ettevõtja saab õigel ajal avatud pakkumusest lähtuvalt otsustada kas ta vaidlustab hanke või mitte.</p> <p>Pealegi ei saa hankijat kohustada pakkumuste avamiseks, näiteks olukorras kus hankija kaalub, enne pakkumuste avamist, hanke kehtetuks tunnistamist enda otsusega.</p> <p>Palume selles osas Rahandusministeeriumil laiemalt mõelda kas e-riigihangete puhul on pakkumuste avamine sedavõrd tähtis, et selles osas hankijat eraldi kohustada. Kui see on sedavõrd tähtis – näitaks pakkujate õiguste kaitsmiseks – palume kaaluda pakkumuste automaatset avamist registrist, st IT lahendust kus register avab ise tähtajaks esitatud pakkumused.</p>		
12.	<p>Registri kasutamine</p> <p>VTK alapeatükk 9.1.1 „Üldosa sätete kohaldamise kitsendamine“, lk 6 - riigihanke objekti keerukusest tulenevalt ei ole alati mõistlik ega ka võimalik osasid lihthankemenetlusi korraldada, st pakkumusi esitada, riigihangete registri kaudu, näiteks sellised riigihanked, mille eesmärgiks on osta asju või tellida teenuseid teises riigis kohapeal (lennukikütuse ostmine teise riigi lennuväljal, transport teises riigis jne).</p> <p>Teise riigi pakkujad ei ole tihtipeale huvitatud Eesti riigihangete registri kaudu pakkumust esitama, seda enam kui hankelepingu eeldatav maksumus on nende mõistes väga madal, mistõttu peaks selliste asjade või teenuste lihthankemenetluste puhul jääma võimalus pakkumust esitada ka mõnes muus keskkonnas (näiteks</p>	SiM	

	hankija asutuse dokumendihalduse keskkonna kaudu vm).		
13.	<p>Põhjendamatult madala maksumuse kontrollimine</p> <p>VTK lk 9 RHS § 115 alternatiivid – toetame sätte kohaldamisala jätmist samaks, kui võrd leiame, et tegemist on töömahuka ja hankija halduskoormust tõstva kohustusega. Näiteks lihthangete puhul on läbivalt olnud oluline selle menetlusliigi lihtsus ja kiirus ning väiksem bürokraatia, kuid selle sätte kohaldamine muudaks lihtmenetluse ajaliselt pikemaks ja bürokraatlikumaks.</p>	SiM	
14.	<p>Alusdokumentide muutmine</p> <p>Paragrahvide 81-82 osaline või täielik kohaldamisala laiendamine annab ettevõtjatele kindluse, et ka muude riigihangete puhul menetlus peatub, kui elektroonilises süsteemis on tõrge. Hankija peab sellisel juhul samuti pikendama pakkumuste või taotluste esitamise tähtaega. Riigihanke alusdokumentide muutmise puhul peaks esitamise tähtaega samamoodi pikendama.</p>	EETEL	
15.	<p>Alusdokumentide muutmine</p> <p>Toetame VTK punktis 9.12 käsitletavat riigihanke alusdokumentide muutmist ja elektroonilise süsteemi tõrgetest tulenevate tähtaegade pikendamiste kohaldamisala laiendamist.</p> <p>Samas ei tule VTK-st selgelt välja, kas Rahandusministeeriumi nägemuses peaks RHS §-s 82 sätestatud riigihanke alusdokumentide muutmisega seonduv tähtaegade pikendamise põhimõte edaspidi laienema ka lihthankemenetlustele. Peame selle</p>	ITL	

	põhimõtte laiendamist lihthankemenetlustele väga oluliseks, s.t ka lihthankemenetlustega seoses (RHS § 125) peab olema sätestatud, et kui hankija muudab alusdokumente, pikendab hankija ka tähtaega.		
16.	Alusdokumentide muutmine TÜ ei toeta § 82 kohaldamisala laiendamist, sest sellega kaasneks täiendav ajakulu riigihanke läbiviimisel.	TÜ	
17.	Ärisaladus Riigihangete seaduse (edaspidi: „RHS“) § 5 mõistes on riiklikud või kohaliku omavalitsuse asutatud haiglad hankijad. See tähendab, et taolised haiglad peavad kaupade, sealhulgas ka haiglas kasutatavate ravimite hankimisel lähtuma RHS-s sätestatud korrast ning korraldama selleks riigihankeid. Eestis toimub haiglas kasutatavate ravimite eest tasu maksmise kohustuse ülevõtmine Eesti Haigekassa (edaspidi: „haigekassa“) poolt läbi tervishoiuteenuste loetelu (ravikindlustuse seaduse § 30 jj). Tervishoiuteenuste loetelu muutmine – sh uute ravimite lisamiseks loetellu – toimub ravikindlustuse seaduse § 31 lõike 2 alusel kehtestatud määruses sisalduva protseduuri järgi. Selleks, et tagada tervishoiuteenuste loetellu lisatavate uute ja innovatiivsete ravimite kulutõhusus, pakuvad ravimitootjad haigekassaga peetavate läbirääkimiste raames tihtilugu taolisele ravimile selle täishinnast soodsamat hinda. Küll aga on taolisele erikokkuleppele jõudmiseks ravimi tavapärasest soodsama hinna osas	RTL TKL	

eelduseks, et ravimi soodushind jääb konfidentsiaalseks ning ei ole avalikult kättesaadav. Selle eeltingimuse täitumisel on ravimitootjal võimalik pakkuda konkurentsivõimelisemaid hindasid.

Praegu avalikustatakse riigihangete registris RHS § 83 järgi hankelepingu sõlmimise teade, milles sisaldub vähemasti informatsioon hankelepingu kogumaksumuse kohta. Tavapäraselt on aga haiglate poolt ravimite hankimiseks korraldatud riigihangete alusdokumentides märgitud ka hangitavate ravimite eeldatav kogus. Sellisel juhul on võimalik hangitud ravimite ühikuhind (s.o ühe originaalpakendi hind) tuletada, jagades hankelepingu sõlmimise teates toodud lepingu kogumaksumuse vastavate eeldatavate hankekogustega, mis on toodud riigihanke alusdokumentides. Seega on käesoleval ajal riigihanke korras hangitavate ravimite ühikuhind põhimõtteliselt avalik.

RTL teeb ettepaneku täiendada RHS-i selliselt, et ravimite hankimiseks korraldatud riigihangete korral oleks võimalus tagada hangitavate ravimite ühikuhinna konfidentsiaalsus, s.t et riigihankes mitteosalenud isikute jaoks ei oleks ravimi ühikuhind nähtav ega tuletatav. See eeldab, et pakkuja võiks ravimi ühikuhinda (aga jätkuvalt mitte pakkumuse kogumaksumust) määratleda ärisaladusena. Kauba ühikuhinna ärisaladusena määratlemine riigihankes mitteosalenud isikute suhtes ei oleks RTL hinnangul vastuolus EL riigihangete direktiiviga .

Selleks oleks RTL hinnangul tarvis teha RHS-is järgnevad muudatused:

1. Täiendada RHS § 111 lõiget 5 („Pakkumuse esitamine“) selliselt, et pakkujal oleks põhjendatud juhtudel lubatud märkida ärisaladusena riigihankes mitteosalenud isikute suhtes pakutava kauba ühikuhinnad (eeldusel, et pakutakse koguseliselt rohkem kui üksnes üht kaubaühikut).

„Põhjendatud juhud“ tähendaks selles kontekstis, et peavad esinema teatud tavapärasest olukorrast erinevad asjaolud, mis annaksid õigustuse ühikuhindade ärisaladusena käsitlemiseks – s.o näiteks teatava avaliku huvi või pakkuja õigustatud huvi olemasolul. Kuivõrd RHS käsitleb kõikvõimalike kaupade hankimist, ei oleks põhjendatud taolise reegli kehtestamine üksnes ravimite kui ühe kitsa kaubaliigi suhtes, vaid see peaks rakenduma mis tahes liiki kaupade puhul. Siiski võiks vastava seaduseelnõu seletuskirjas olla antud reegli rakendumise näitena esile toodud siinses dokumendis kirjeldatud innovatiivsete haiglaravimite hankimise näide, mille puhul on ravimitootja haigekassale teinud siduva pakkumise ravimi soodushinna osas, mis peab jääma konfidentsiaalseks.

Ettepanek on RTLi hinnangul kooskõlas EL riigihangete direktiiviga, kuna ei piira hankes osalevate isikute õigust saada teada eduka pakkuja eelistest enda pakkumuse ees (art 55 lg 2 p c). Ettepanek on suunatud konfidentsiaalsuse tagamisele hankemenetluse välise

isikute suhtes, kellel puudub õigustatud huvi vastavate andmetega tutvumiseks.

EL riigihangete direktiivi art 20 kohustab hankijaid tagama riigihankes konfidentsiaalsust ilma, et see piiraks kohustusi seoses sõlmitud lepingute avaldamisega ning taotlejatele ja pakkujatele artiklite 50 ja 55 kohase teabe andmisega. Hankija ei avalikusta talle ettevõtjate poolt edastatud konfidentsiaalsena märgitud teavet, sh tehnika- või ärialaseid saladusi ja pakkumuste konfidentsiaalseid aspekte. Seega kohustab direktiiv avaldama pakkujatele andmeid eduka pakkumuse eelistest ning üldsusele avaldama lepingu kogumaksumuse. Hindade läbipaistvuse nõue on sätestatud ennekõike ettevõtjate kaitseks, välistamaks hankijal enda poolt meelevaldselt välja valitud ettevõtjatega lepingute sõlmimist. RTL kui vastava valdkonna ettevõtjate ühendus leiab, et ravimisektori ja avalikes huvides on ühikhindade puhul konfidentsiaalsuse tagamine ilma, et see piiraks avalikkuse õigust saada teada lepingu kogumaksumusest.

Lisada RHS §-i 77 („Riigihanke alusdokumendid“) säte, mille kohaselt juhul, kui pakkujal võib vastavalt RHS § 111 lõikele 5 olla õigus märkida pakutava kauba ühikuhinnad ärisaladusena, on hankijal kohustus tagada, et riigihanke alusdokumentides ei esitataks teavet, mis võimaldaks hilisemalt pakutava kauba ühikuhindu tuvastada.

Ülaltoodud ettepanek on seotud asjaoluga, et riigihanke alusdokumentides hangitava kauba eeldatava koguse avaldamisel on hiljem, hankelepingu kogumaksumuse

	<p>kohta teabe avaldamisel kauba ühikuhind väljaarvutatav, nagu käesolevas dokumendis ülalpool kirjeldatud. Seega peaks hankija juba riigihanke alusdokumentide koostamisel pöörama tähelepanu sellele, et seal ei esitataks teavet, mis võib hiljem tingida ärisaladuse avalikuks tuleku. Eeldatavate koguste avalikustamata jätmise või üksnes koguste vahemikena toomise näide võiks olla esile toodud seaduseelnõu seletuskirjas.</p> <p>Ülaltoodud ettepanekute sisseviimisel RHS-i oleks ravimitootjatel innovatiivsete ravimite ühikuhindade konfidentsiaalsuse osas oluline lisagarantii, mis – nagu eelpool kirjeldatud – võimaldab ravimitootjatel pakkuda ravimitele konkurentsivõimelisemaid hindu. Taoline muudatus oleks ka avalikes huvides, sest soodustaks seeläbi innovatiivsete ravimite kättesaadavust Eestis. RTL-ile teadaolevalt on ravimite ühikuhindade konfidentsiaalsus riigihangete kontekstis tagatud ka näiteks Norras, Islandil ja Soomes.</p>		
18.	<p>Ärisaladus</p> <p>Ühikhinnad kui ärisaladus. RHS § 111 lg 5 p 1 sätestab, et pakkuja ei või ärisaladusena märkida pakkumuse maksumust ega osamaksumusi. Pakkumused on konfidentsiaalsed kuni edukaks tunnistamise otsuse tegemiseni, mis tähendab, et sisuliselt iga huvitatud isik võib hankijalt välja nõuda teabe, mis (ühik)hinnaga pakkujad pakkumusi esitasid. Tõsi, registris ei ole info kõigi esitatud pakkumuste maksumuse kohta avalikkusele nähtavad, kuid vastava teabenõude esitamise korral peaks hankija sellise info väljastama. Teatud sektorites (nt ravimid) on pakkumuse</p>	AB Cobalt	

	<p>konfidentsiaalsuse säilitamine avalikes huvides, sest tagab oluliselt parema hinna esitamise võimaluse. Küsimus ei ole samas hankes osalenud pakkujate ees ärisaladuse kaitses, mida ei saaks kindlasti tagada eduka pakkuja osas, kelle osas peab hankija andma selgitusi (§ 47 lg 4 p 3), vaid põhjendatud huvi mitteomava isiku suhtes. Kui pakkujad saaksid määratleda põhjendatud vajadusel ärisaladusena ka pakkumuse maksumuse osaks oleva ühikhinna, siis võimaldaks see lahendada olulisi kitsaskohti ja probleeme teatud valdkondades. Ühikhinna avaldamise keelamisega ei saa riivata hankelepingu sõlmimise kohta teate avaldamise kohustust, kuid hankelepingu sõlmimise teade peab sisaldama hankelepingu kogumaksumust, mitte ühikhinda. Hankijad peaksid tagama, et hankelepingu sõlmimise teadet esitades ei muudaks nad ärisaladusena defineeritud ühikhinna tuvastamise liialt hõlpsaks (nt maksumuse jagamise teel avaldatud eeldatava kogusega).</p>		
19.	<p>Ärisaladus</p> <p>Pakkumuse objektiks olevate asjade nimekiri kui ärisaladus. EKTÄKS § 5 lg 2 loetleb ärisaladuse eeldusteks mh teabe salajasuse ning selle väärtuse salajasuse tõttu. Vaatamata sellele on asjade hankelepingute sõlmimiseks korraldatava hankemenetluse valdav praktika tunnistada ärisaladuseks kogu pakkumus, sh pakkumuse koosseisus esitatud toodete nimekiri. Näiteks kui hankija hangib suurkõögiseadmeid, mille hankel osalevad erinevad maaletoojad, siis kõik määravad pakkumuse ärisaladusega kaitstuks. Minu praktika kohaselt hankijad ärisaladuse analüüsi ei lasku ning keelduvad pakkumuste</p>	AB Cobalt	

	<p>väljastamisest isegi juhul kui esitada veenvaid argumente, miks antud info ei saaks olla ärisaladus. Nimelt paigaldatakse hangitavad esemed avalikku ruumi (või vähemalt ligipääsetavasse ruumi), mistõttu ei saa need olla salajased (v.a. tõesti riigikaitse objektide puhul). Seega on pakkumuste vastavusega seotud vaidlustuse esitamisel vaja pakkuda, mis toodet võis konkurent pakkuda ning esitada vaidlustus hüpoteetilistel alustel, et toode X ei vasta hanke tehnilise kirjeldusele p-le y. Teadmine, et konkurent pakkus just toodet X on sealjuures vaidlustaja arvamus, mitte tõsikindel fakt, sest pakkumusele juurdepääsu ei ole antud. Samas, on kohtus ja vaidlustuskomisjonis hulgaliselt lahendeid, kus on avatud kaartidega analüüsitud pakutud toote omadusi ja selle vastavust tehnilisele kirjeldusele. Seetõttu võiks juba seadus sisaldada sätet, et asjade hankelepingu puhul on vähemalt pakutavate toodete nimekiri eelduslikult avalik. See tähendab, et jääb võimalus kaaluda konkreetseid asjaolusid ja hankelepingu eripärasid (mikas selle alusel hangitav toode saab olema avalik) ning kaitsta toodete nimekirja kui ärisaladust, kuid eelduslikult tehakse selline nimekiri avalikuks vastavalt RHS §-le 110 lg 5.</p>		
20.	<p>Ärisaladus</p> <p>Kehtivas regulatsioonis ei laiene ärisaladuse märkimise ja piiritlemise reeglid erihangetele: lihthankemenetlusele ega sotsiaal- ja eriteenuste erimenetlusele.</p> <p>Ettevõtja ärisaladus ei saa sõltuda riigihankest, millest ta parasjagu osa võtab, mille tõttu peaks reeglid ärisaladuse</p>	KTK	

	<p>märkimise, kaitse ja piiritlemise kohta olema kõigis riigihangetes ühetaolised.</p> <p>Seetõttu pooldab Kaubanduskoda, et ärisaladuse märkimise ja piiritlemise reeglit laiendatakse §-des 125 ja 126 sätestatud erihangetele.</p>		
21.	<p>Ärisaladus</p> <p>VTK lk 8 RHS § 111 lg 5 alternatiivid – toetame antud sätte laiendamist kõigile riigihangetele, milles esitatakse pakkumusi (sh nõ väikehanked), kuivõrd see muudaks selgemaks, millist infot hankija võib pakkumuse sisu kohta avaldada.</p>	SiM	
22.	<p>Elektrooniline teabevahetus</p> <p>Kavas on kitsendada üldosa laiendamist kõikidele riigihangetele, kuna kõik selle sätted ei sobi igas riigihankes.</p> <p>Näitena on toodud erandi lubamist RHS § 45 elektroonilise teabevahetuse kohustusest. RHS seletuskirja järgi: „Peamine uuendus, mille klassikaline direktiiv teabevahetuses kaasa toob, on üldreegel, et 100 protsenti teabevahetusest toimub elektrooniliselt.“ Seetõttu väärivad kontrollimist, kas kavandatud muudatus on EL õiguse alusel lubatud.</p> <p>Selgitamata on, kuidas hankemenetlust sellisel juhul läbi viidaks, st milliseid alternatiivseid teabevahetusvorme tuleks nimetatud erandjuhtudel kasutada. Niisamuti tekib küsimus, kuidas on EL õigusega kooskõlas kehtiva RHSi § 72 lg 3, mis võimaldab väljakuulutamist</p>	JUST	

	<p>läbirääkimistega hankemenetluse puhul § 45 lõikest 1 kõrvale kalduda. Ometi on RHSi seletuskirja vastavas osas selgitatud, et vastava võimaluse kasutamine on piiratud – „registriväliselt ja mitteelektrooniliselt saab hankemenetlust läbi viia juhul, kui pakkuja poolt mingeid pakkumusega seotud dokumente ei nõuta, vaid hankelepingu tingimused selguvad üksnes läbirääkimiste teel ning ainuke vormistatav dokument on hankeleping või raamleping“.</p>		
23.	<p>Elektrooniline teabevahetus</p> <p>Hetkel kehtiva seaduse (RHS § 45 lg 1) kohaselt peab hankija tagama, et riigihankega seotud kogu teabevahetus toimuks elektrooniliselt. Nõuetele vastav teabevahetus peab olema tagatud kõigi riigihangete korral, sealhulgas ka hangetes, mille hanketeadet ei pea riigihangete registris avaldama.</p> <p>Kaubanduskoda pooldab § 45 lg 1 kohaldamisala kitsendamist nii, et see laienuks ainult riigihangetele, mille hanketeade tuleb kohustuslikuna riigihangete registris avaldada või mille hanketeate hankija riigihangete registris vabatahtlikult avaldab. Kui kõrgendatud nõuetele vastavat teabevahetuse keskkonda ei ole alati kohustuslik kasutada, saavad ettevõtjad samaks eesmärgiks kasutada muid sobivaid vahendeid.</p>	KTK	
24.	<p>Elektrooniline teabevahetus</p> <p>RHS § 45 lg 2 määratleb teabe, mille puhul ei pea riigihankega seotud teabevahetus toimuma elektroonilisel kujul. Arhitektuurivõistlustel tuleb esitada</p>	EAL	

	<p>ideekonkursi ideekavand üldjuhul ka paber kandjal, teisisõnu on arhitektuurivõistlustel tavapärane, et hankija soovib saada ideekavandi planšette. Kirjeldatud praktika on põhjendatud ja vajalik, sest planšettide näol on olemuslikult tegemist ideekavandi füüsilise näidisega, millel on kandev roll ideekavandi hindamisel ja parima ideekavandi väljaselgitamisel. Seetõttu on oluline tagada senise praktika jätkumine, kus arhitektuurivõistluses osaleja saaks ideekonkursile esitada tema poolt kontrollitud kvaliteediga ideekavandi planšetid ning ideekavandi hindamine žürii poolt toimuks eelkõige nende põhjal. Kuna ideekavandeid saab põhimõtteliselt edastada ka elektrooniliste vahendite abil, siis on arhitektuurivõistluste läbiviimisel levimas praktika, kus ideekavandeid tuleb lisaks paber kandjale esitada ka elektrooniliselt. Topelt ideekavandite esitamisega kaasneb arhitektuurivõistlustel osalejatele lisakoormus. Seejuures on arhitektuurivõistluste elektroonilised ideekavandid üldjuhul suuremahulised failid, mille esitamisega on pidevad komplikatsioonid.</p> <p>EAL taotleb RHS § 45 lg-s 2 esitatud loendi täiendamist selliselt, et see hõlmaks ka ideekonkursile esitatavat füüsilisel kujul ideekavandit (st ideekavandi planšetti). Siinkohal rõhutame, et mingil juhul ei soovi EAL lahendust, millega tulevikus kuuluksid esitamisele üksnes elektroonilised ideekavandid. EAL soov on, et arhitektuurivõistluses piisaks ideekavandi planšettide esitamisest, kuna selliselt säiliks ideekonkursil osalejale kontroll tema ideekavandi žüriile presenteerimise kvaliteedi üle.</p>		
25.	Elektrooniline teabevahetus	TEHIK	

	<p>Väljatöötamiskavatsuse (VTK) punkt 9.11 riigihangete seaduse (RHS) § 45 lg 1 kohaldamine. Hankijate jaoks oleks tööd efektiivsemaks muutev regulatsioon, mis võimaldaks minikonkursi läbi viia väljaspool riigihangete registrit, hetkel piirab seda RHS § 45 lg 8 alusel kehtestatud määrus. Hankija suudab tagada ka e-kirja teel korraldatud minikonkursi läbiviimisel RHS üldpõhimõtete järgimise, kuid menetluse korraldamine väljaspool riigihangete registrit (RHR) on hankija ja pakkujate jaoks oluliselt lihtsam ja kiirem.</p>		
26.	<p>Elektrooniline teabevahetus</p> <p>RHS § 45 lg 1 osas soovime tähelepanu juhtida lisaks sellele, et seaduse sõnastus piirab teabevahetuse riigihanke korraldamisel täielikult RHRga. Seega on hankijal raske asuda seisukohale, et näiteks infopäeva korraldamine hankest huvitatud isikutele hankemenetluse kestel on lubatav, kuna infopäeva RHR vahendusel korraldada võimalik ei ole. Nõustamispraktikas on väljendatud seisukohta, et RHS ei keela infopäeva läbiviimist, kuid § 45 lg 1 valguses on raske järeldada ka selle lubatavust. Sooviksime, et seadusest avalduks üheselt, kas infopäevade läbiviimine on keelatud või mitte.</p>	TEHIK	
27.	<p>Elektrooniline teabevahetus</p> <p>TÜ toetab VTK p-s 9.11 välja toodud RHS § 45 lg 1 kohaldamisala kitsendamist. Elektroonilise teabevahetuse nõue võiks laieneda ainult riigihangetele, mille hanketeade tuleb kohustuslikuna riigihangete</p>	TÜ	

	registris avaldada või mille hanketeate hankija vabatahtlikult avaldab.		
28.	<p>Elektrooniline teabevahetus</p> <p>Elektroonilise teabevahetuse keskkonna kasutamise kohustuse muutmine (§ 45 lg 1)</p> <p>Palume kaaluda võimalust loobuda elektroonilise teabevahetuse nõudest raamlepingu alusel sõlmitavate minikonkursside puhul. Nõue suurendab hankijate halduskoormust ebamõistlikul määral. Riigihangete registri olemasolevas lahenduses minikonkursi läbiviimiseks vajalikud toimingud on liialt aeganõudvad ja tülikad. Minikonkurss tuleb aga läbi viia ühest sendist alates ja väiksemate ostude puhul ei ole menetlustoiminguteks kuluv aeg proportsioonis ostu enda väärtusega.</p>	TalTech	
29.	<p>Elektrooniline teabevahetus</p> <p>Toetame ettepanekut mis seoks elektrooniliste vahendite kasutamise nõude riigihangetes mis alustatakse hanketeatega.</p>	TK	
30.	<p>Erimenetlused</p> <p>Erimenetluse normide muutmine (§ 125-126) – ettepanek lubada läbirääkimisi ka ilma ette teatamata;</p>	ELVL	
31.	<p>Lihthankemenetlus</p> <p>§ 125 lg 7. Leiame, et lihthankemenetluses ei peaks ühelgi hankijal olema seadusest tulenevat kohustust kontrollida § 95 lg 1 kõrvaldamise aluseid. Täiendavalt</p>	TK	

	märgime, et ka § 126 lg 9 rakendamine võiks olla vabatahtlik.		
32.	Lihthankemenetlus Kavandatava § 125 lg 7 muutmise puhul tõusetub küsimus, kas see on ikka kooskõlas EL õigusega. Nimelt paralleelina toodud § 161 lg 1 ei reguleeri avaliku sektori hankijaid. Kui aga võrgustikusektori hankija on avaliku sektori hankija, on ta kohustatud kõrvaldamise aluseid rakendama (§ 161 lg 2).	JUST	
33.	Lihthankemenetlus Lihthanke puhul: kohaldada täies ulatuses hankemenetluse regulatsioon, v.a lühemad tähtjad. Hetkel jätkuvalt kummalised erisused, nt ärisaladuse, kõrvaldamise aluste kontrolli suhtes.	AG Deloitte	
34.	Lihthankemenetluse ooteaeg § 120 lg 3. Toetame õigusselguse loomist ja sätte täpsustamist.	TK	
35.	Lihthankemenetluse ooteaeg Kaubanduskoda toetab igati põhimõtet, et lihthankemenetluses võiks hankemenetlustele sarnaselt olla lubatud ka ooteaega § 120 lg 3 alusel mitte kohaldada, kui pakkumuse on esitanud ainult üks pakkuja.	KTK	
36.	Lihthankemenetluse ooteaeg TÜ toetab ettepanekut võimaldada ooteaja kohaldamata jätmist lihthankemenetluses, kui pakkumuse on esitanud vaid üks pakkuja (sarnaselt § 120 lg 3). Muudatus	TÜ	

	vähendaks riigihanke läbiviimisele kuluvat aega ning toetaks riigihangete seaduse sidusust, kui sarnastes olukordades on erinevate menetlusliikide puhul sarnane lähenemine.		
37.	Sotsiaal- ja eriteenuste erimenetlus Hetkel erimenetlustes ei ole kohustust märkida pakkumuse jõusoleku tähtaega. Sellest lähtuvalt peaks täiendama RHS § 126 ja muutama selle nõudmise kohustuslikuks	TK	
38.	Ooteaeg VTK punkt 9.13 ooteaja kohaldamine, kui pakkumuse on esitanud vaid üks pakkuja. Teeme ettepaneku, et ooteaja rakendamine peaks olema välistatud ka siis, kui minikonkursil esitab pakkumuse vaid üks partner.	TEHIK	

Kõrvaldamine ja heastamine

39.	Kõrvaldamise kontroll minikonkursi puhul Palun raamlepingu regulatsioonis või seletuskirjas avada, et minikonkursi tegemisel ei pea hankija uuesti hakkama lepingupartnerite kõrvaldamise aluseid kontrollima, vaid direktiiv näeb võimaluse seada käibenõuet minikonkursile (nt kui raami tegemisel ei ole seda kvalifitseerimistingimust kasutatud, aga selgub, et on vaja).	AG Deloitte	
40.	Kõrvaldamise kontroll minikonkursi puhul Palume kehtestada seadusest tulenev alus millal hankija on absoluutselt kohustatud kontrollima minikonkurssides	TK	

	kõrvaldamise aluseid. Direktiivi art 57 ja 59 ei ole üheselt jälgitav kas igas minikonkursis on kohustus kontrollida kõrvaldamise aluseid. Artikkel 33 ei maini, et minikonkursi puhul oleks tegemist hankemenetlusega, samas art 57 viitab üheselt hankemenetlusele.		
41.	<p>Kõrvaldamise kontroll minikonkursi puhul</p> <p>TÜ on ka seisukohal, et mitme pakkujaga raamlepingu alusel minikonkurssi korraldades ei peaks kõrvaldamise aluste puudumise kontrollimine olema kohustuslik, sõltumata hankelepingu maksumusest. Pakkujate kõrvaldamise aluseid kontrollitakse enne raamlepingu sõlmimist ning TÜ leiab, et pidevast uuesti kontrollimisest tekkiv halduskoormus ei ole proportsioonis võimaliku ohuga kontrollimata jätmisel minikonkursi puhul.</p>	TÜ	
42.	<p>Kõrvaldamise kontroll minikonkursi puhul</p> <p>Teeme ettepaneku muuta RHS 104 lõike 2 punkti 8 sõnastust selliselt, et hankijal ei oleks raamlepingute täitmisel vaja teostada täitjate poolt hankemenetluse käigus esitatud hankepassis sisalduvate kinnituste osas kontrolli.</p> <p>Rahandusministeeriumi kodulehel avaldatud riigihangete nõustamispraktika ja Siseministeeriumile esitatud nõustamispäringu vastuses on Rahandusministeerium asunud seisukohale, et RHS § 104 lõikest 8 on tuletatav, et hankija peab mitme pakkujaga sõlmitud raamlepingute alusel minikonkursside korraldamisel kontrollima kõrvaldamise aluseid ja vajadusel kvalifikatsiooni (ehk</p>	SiM	

kontrollima hankepassis esitatud kinnituste vastavust).
Juhime tähelepanu, et:

- hankepassi regulatsioon, sh kõrvaldamise aluste kontroll puudutab hankemenetlusi ja vastavad sätted asuvad vastavalt sellele ka RHS-i 2. peatükis;
- minikonkursi läbiviimise ajaks on hankemenetlus lõppenud, minikonkursi korraldamine on oma olemuselt raamlepingu täitmine (st ei ole hankemenetlus) ja minikonkursi läbiviimisega seonduvad sätted asuvad vastavalt sellele ka seaduse 1.peatükis.

Lisaks leiame, et hetkeregulatsioon on tekitanud ettevõtjate ebavõrdse kohtlemise olukorra, kus näiteks ühe täitjaga sõlmitud raamlepingu puhul sellist täiendavat kontrollikohustust ei ole, aga mitme täitja puhul on (lisamärkusena võiks öelda, et riskid, kui need esinevad, on suuremad pigem just ühe kui mitme täitjaga sõlmitud raamlepingu puhul). Selliseks erisuseks puudub loogiline sisuline põhjendus. Kõrvaldamise aluste ja kvalifikatsiooni kontroll on kahtlemata oluline meede hankemenetluse läbiviimise ajal, kuid minikonkursi korraldamine ei ole hankemenetlus. Sisuliselt on sätte praeguse sõnastuse (ja Rahandusministeeriumi nõustamispraktika) tulemusel loodud olukord, kus hankija peab minikonkurssi korraldamisel läbi viima pea sama mahuka menetluse nagu avatud hankemenetlus ja see muudab raamlepingu kui instrumendi (riigihanke vahendi) kasutamise sisutihjaks. Raamlepingu üks mõte ongi, et hankemenetluse käigus valitakse välja usaldusväärsed ja kompetentsed partnerid, et saaks

	<p>nendega lepinguid sõlmida lihtsustatud korras. Meie hinnangul ei tulene selline nõue riigihangete direktiivist.</p> <p>Samas nõustume, et hankijal peaks olema ka raamlepingu alusel hankelepingute sõlmimisel vajaduse korral õigus (mitte kohustus) kontrollida nii kõrvaldamise aluseid kui ka seada täiendavaid kvalifitseerimise tingimusi, kuid selline õigus peaks siis sisalduma raamlepingu sätteid reguleerivates paragrahvides ehk RHS-i 1. peatüki 6. jao 1. jaotises (kuid tegemist võib olla ka hankijate teavitustöö tegemisega, et hankijad peaksid soovi korral selliseid võimalusi oma raamlepingutes ise ette nägema).</p>		
43.	<p>Kõrvaldamise kontroll tuginemise puhul</p> <p>Lisaks juhime tähelepanu, et RHS § 103 lg 5 puudub viide § 95 lg-le 4 (direktiiv ütleb selgelt, et tuleb kontrollida § 95 lg 1 ja 4) ning RHS § 103 lg 3 ja § 104 lg 4 puudub viide tehnilisele ja kutsealasele pädevusele.</p>	RTK	
44.	<p>Kõrvaldamine erimenetlustes</p> <p>Kõrvaldamise alused. Hankijana me ei näe loogilist põhjendust miks peaks siseriiklikult olema kehtestatud karmimad nõuded kui direktiivis kehtestatu. Eelpool nimetatud menetlustes võiks kõrvaldamise aluste kohaldamine olla, sarnaselt eelmise riigihanke seadusega, hankija poolne otsus. Märgime täiendavalt, et kui asuda seisukohale, et kõrvaldamise alustest ei saa loobuda kuna EU-s pole õigust sõlmida lepinguid rahvusvaheliste sanktsioonide nimekirjas olevate isikutega, siis peaks see kõrvaldamise aluse säte olema kehtestatud üldpõhimõtetes.</p>	TK	
45.	<p>Kohaliku maksu maksuvõlg</p>	TÜ	

	<p>TÜ toetab VTK punktis 9.2.6. toodud ettepanekut tunnistada § 95 lg 4 p 1 kehtetuks. Muudatus vähendaks hankija halduskoormust ning kiirendaks hankemenetluses otsuste tegemise protsessi. Negatiivseid tagajärgi peab hankija väga ebatõenäoliseks.</p>		
46.	<p>Kohaliku maksu maksuvõlg</p> <p>Ei saa nõustuda RHS § 95 lg 4 p 1 kehtetuks tunnistamisega ja seeläbi loobumisega kohaliku maksu maksuvõlast, kui ühest võimalikust hankemenetluse kõrvaldamise alusest. Ettevõtja korrektne maksukäitumine, sh ka kohalike maksude osas, on üks näitajatest, mis tõestab ettevõtja usaldusväärust ja annab hankijale kindluse, et ettevõtja on suutlik korrektselt lepingut täitma. Korrektne maksukäitumine kohaliku omavalitsuse ees on sama oluline kui see, et ettevõttel oleksid tasutud maksud asukoha riigile ehk siis puuduks RHS § 94 lg 1 p 4 sätestatud kõrvaldamise alus.</p> <p>Enamikes valdades ja linnades on kehtestatud vähemalt üks kohalik maks (https://www.emta.ee/et/eraklient/maksukorraldus-maksususteem/kohalikud-maksud/linna-ja-vallavolikogude-maksumaarused), mistõttu on asjakohane, et riigihankes osalevate pakkujate suhtes vastavat kontrolli hankija asukoha järgselt ka teostatakse.</p> <p>Veel enam suur osa riigihankeid on sellised, kus hankija asub vallas/linnas, kus on kehtestatud kohalikud maksud,</p>	ELVL	

	<p>mistõttu ei oleks põhjendatud RHS § 95 lg 4 p 1 kehtetuks tunnistamine.</p> <p>Kohaliku omavalitsuse üksusel on huvi sõlmida leping ettevõtjaga, kellel puudub RHS § 95 lg 4 p 1 sätestatud kõrvaldamise alus. RHS § 95 lg 4 p 1 kehtetuks tunnistamisel võib tekkida olukord, kus osa hankijad (kohaliku omavalitsuse üksused) satuvad olukorda, kus peavad sõlmima lepingu ettevõttega, kes on nende ees võlglane.</p> <p>Teeme ettepaneku jätta RHS § 95 lg 4 p 1 kehtima hetkel kehtivas sõnastuses.</p> <p>RHS § 96 lg 2 p 2 tulenev ebakõla kohalike maksude osas on tõesti lihtsa regulatiivse meetmega kõrvaldatav ning seda oleks ka mõistlik teha (näit hankija kontrollib ise avaliku andmekogu kaudu või teeb asjakohase päringu).</p> <p>Teeme ettepaneku muuta RHS § 96 lg 2 p 2 kujul, mis välistaks välismaise pädeva asutuse kohustuse väljastada tõendit hankija asukoha kohaliku maksuvõla puudumise kohta.</p>		
47.	<p>Kohaliku maksu maksuvõlg</p> <p>Punktis 9.2.6 märgitud kohaliku maksu maksuvõla tõttu hankemenetlusest kõrvaldamise (§ 95 lg 4 p 1) sätte muudatusettepaneku osas sooviksime lisada täpsustava märkuse, mis aitab põhjendada muudatusettepaneku vajalikkust. Nimelt mõjutab kohalike omavalitsuste (KOV) halduskoormust ka see, kui seal asub mõni arvukaid hankemenetlusi läbiviiv hankija, kuid</p>	EMTA	

	<p>pakkujatel ja pakkumustel pole mingit seost selle omavalitsusega. Nt asub Riigi Metsamajandamise Keskus (RMK) Lääne-Virumaal väikeses KOV-is. RMK on aktiivne hankemenetluste läbiviija, kuid valdavalt ei ole nende hanked seotud nende juriidilise aadressiga. Pakkujatel on aga kohustus esitada RMK asukohajärgse KOV-i tõend kohalike maksude maksuvõla puudumise kohta.</p>		
48.	<p>Kohaliku maksu maksuvõlg</p> <p>p. 9.2.6. – kohaliku maksuvõla arvestamine on kaalutlusõiguse otsustus, mistõttu ei pea seda kõikidel juhtudel kohaldama, vaid ainult siis, kui hankija peab seda hanget arvestades vajalikuks. Sellest tulenevalt oleme seisukohal, et sätte kaotamine ei ole vajalik.</p>	JUST	
49.	<p>Kohaliku maksu maksuvõlg</p> <p>Kaubanduskoja hinnangul ei ole kohaliku maksu maksuvõla kontrollimine hankija asukoha järgselt otstarbekas, seda eriti välismaiste pakkujate puhul. Kohaliku maksu maksuvõla puudumine on kahtlemata oluline ja Kaubanduskoda on jätkuvalt seisukohal, et maksuvõlaga ettevõtjal peaks olema hankemenetluses osalemine piiratud. Samas on olukorras, kus puudub ühtne kohalike maksude register, seda keeruline nõuda ning täitmist kontrollida. Loodame, et kohalike maksude ühtse registri teema leiab Rahandusministeeriumis täiendavat arutelu.</p>	KTK	
50.	<p>Kohaliku maksu maksuvõlg</p> <p>9.2.6. Kohaliku maksu maksuvõlg kõrvaldamise alusena (§ 95 lg 4 p 1). Avalduva mõju all on välja toodud, et</p>	RIK	

	<p>kohaliku maksu maksuvõla kõrvaldamise alusena eemaldamine võib avaldada negatiivset mõju maksukäitumise vaatenurgast. RIK antud arvamusega ei nõustu, kuivõrd Eestis on kohalikud maksud kehtestatud käitumist muutva meetmega ning ei teeni rahakogumise eesmärki (nt loomapidamise maks, parkimistasu, reklaamimaks jne). Arvestades kohalike maksude väikest osakaalu, mõjutavad kohalikud maksud väga vähe ettevõtjate maksukäitumist. Seega mõjutusvahendina on hetkel kehtiv meede marginaalne, küll aga tekitab selline kontroll tihti hankijatele tarbetut lisatööd.</p>		
51.	<p>Kohaliku maksu maksuvõlg</p> <p>Toetame, et KOV maksude tasumise kontrollimine ei peaks kuuluma kõrvaldamise alustesse.</p>	TK	
52.	<p>Kõrvaldamine maksualaste süütegude tõttu</p> <p>Lisaks ülaltoodud arvamusele teeme ettepaneku analüüsida RHS § 95 lg 4 p 11 muutmist selliselt, et teatud maksualaste rikkumiste toimepanemise eest süüdimõistva kohtuotsuse jõustumine oleks hankemenetlusest kõrvaldamise kohustuslikuks aluseks. Maksualased süüteod on seotud maksukohustuse täitmise tahtliku eiramisega. Isikud, kes on tahtlikult ja korduvalt pannud toime maksupettuse, ei peaks saama osaleda ka riigihangetel, kus hankelepingu täitmise eest makstakse tasu riigieelarve vahenditest. Samas Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi 2014/24/EL artikli 57 punktis 1 ja 2 esitatud kohustuslike kõrvaldamise aluste loetelu on esitatud ammendavalt ning selles sätestatud ühe aluse kohaselt jäetakse ettevõtja hankemenetluses osalemisest kõrvale, kui avaliku sektori hankija on teadlik, et</p>	EMTA	

ettevõtja on rikkunud maksude või sotsiaalkindlustusmaksete tasumise kohustusi ning kui seda on sedastatud õigus- või haldusotsusega, millel on lõplik ja siduv mõju selle riigi, kus see ettevõtja on asutatud, või avaliku sektori hankija asukohaliikmesriigi õigusaktide kohaselt. Seega on hankemenetlusest kõrvaldamise aluse siseriiklikus õiguses sätestamisel vajalik muuhulgas hinnata millised maksualased süüteod mahuvad maksude või sotsiaalkindlustusmaksete tasumise kohustuste rikkumise alla. Meie huvi oleks, et järgmised maksualased rikkumised, mille toimepanemise eest on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus, oleksid pakkuja hankemenetlusest kõrvaldamise kohustuslikuks aluseks:

- 1) KarS § 389'. Maksukohustuse varjamine ja tagastusnõude alusetu suurendamine
- 2) KarS § 391. Salakaubavedu
- 3) KarS § 393. Ebaseaduslikud toimingud tollisoodustusega kaubaga ja aktsiisikaubaga
- 4) MKS § 153'. Maksukohustuse varjamine ja tagastusnõude alusetu suurendamine

Järgmised maksualased rikkumised, mille toimepanemise eest on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus, oleksid pakkuja hankemenetlusest vabatahtliku kõrvaldamise aluseks:

- 1) MKS § 154. Maksuhalduri tegevuse takistamine
- 2) MKS § 154'. Aktsiisiga maksustatavate kaupadega seotud eeskirjade rikkumine
- 3) MKS § 155'. Aktsiisilaopidaja ja registreeritud kaubasaaja kohustuste täitmata jätmine

	<p>4) MKS § 155'''. Ebaseaduslikud toimingud aktsiisivabalt sisseveetud mootorikütusega</p> <p>5) MKS § 155'''. Teabevahetuse takistamine</p> <p>6) MKS § 156. Mõõduri või tõkendi rikkumine</p>		
53.	<p>Kõrvaldamine riigi julgeoleku ohustamise tõttu</p> <p>Toetame Kaitsepolitsei ameti ettepanekut täiendada võimalusel pakkuja ja taotleja kõrvaldamise aluseid selliselt, et hankijal oleks võimalik kõrvaldada riigi kriitilise infrastruktuuri ja elutähtsate teenuste osutajate hankemenetlusest pakkuja või taotleja, kelle osas on põhjendatud alust arvata, et tema tegevus võib ohustada riigi julgeolekut. Kehtiva õiguse kohaselt võib Kaitsepolitsei amet hankijale julgeolekuasutuste seaduse § 32 alusel öelda, et ühe või mitme pakkuja suhtes on alust arvata, et nende tegevus on ohuks riigi julgeolekule ning seetõttu ei peaks nende pakkumust arvesse võtma, kuid hankijal ei ole asjakohast alust RHS-s pakkuja või taotleja kõrvaldamiseks hankemenetlusest selliselt, et see võimaldab hankijal pakkuja või taotleja kõrvaldada hankemenetlusest, kui pädev asutus on öelnud hankijale, et konkreetse pakkuja või temaga seotud seadusliku esindaja osas esineb oht riigi julgeolekule. Kui seda küsimust otsustatakse eelnõuga reguleerida, oleme valmis aitama sisustada seletuskirja mõjude osa ja pakkuma välja ka sõnastuse.</p>		
54.	<p>Alltöövõtja asendamata jätmise tagajärg</p> <p>Alltöövõtja asendamata jätmisega kaasnev tagajärg (§ 122 lg 7) – ettepanek alltöövõtjate temaatikat sellisel kujul seaduses mitte reguleerida, välja arvatud tuginemise korral, kus alltöövõtjate kontroll on oluline;</p>	ELVL	

55.	<p>Alltöövõtja asendamata jätmise tagajärg</p> <p>Alltöövõtja asendamata jätmisega kaasnev tagajärg (§ 122 g 7) – VTK p 9.2.3. VTK-s leitakse, et seadust peaks muudetama viisil, et kui pakkuja ei asenda alltöövõtjat, kellel esineb kohustuslik kõrvaldamise alus, siis peaks sellele järgnema sanktsioon kõrvaldamise või kvalifitseerimata jätmise näol. Olen nõus, et ilma konkreetse õigusliku tagajärjeta on sätte distsiplineeriv mõju väike. Kuid alltöövõtjate nimekiri tuleb esitada alles peale hankemenetluse lõppemist ehk peale hankelepingu sõlmimist (vt RHS § 122 lg 2 ja § 73 lg 3 p 1), mistõttu ei ole võimalik realiseerida välja pakutud sanktsiooni. Sanktsioon saaks seisneda seaduses ette nähtud leppetrahvis vms, mida hankija ei pea eraldi leppetrahvina lepingus ette nägema, vaid mis tuleneb seadusest endast.</p>	AB Cobalt	§ 122 lg 1
56.	<p>Alltöövõtja asendamata jätmise tagajärg</p> <p>Punktis 9.2.3 soovitakse seadust täiendada selliselt, et kui alltöövõtja või isik, kelle vahendile tuginetakse, ei täida hankelepingu täitmise ajal enam hankedokumentides ette nähtud nõudeid (näiteks ei õnnestu kutsetunnistust pikendada vms), saab hankija peatöövõtjaga hankelepingust sellel alusel taganeda. Nii ei tohiks juhtuda, sest peatöövõtja vastutab seaduse järgi ka alltöövõtjate tegevuse eest nagu enda tegevuse eest. See tähendab muu hulgas seda, et kui peatöövõtja peaks saama alltöövõtjat ja isikut, kelle vahenditele tuginetakse, vahetada ilma kahjulike tagajärgedeta.</p>	EETEL	
57.	<p>Alltöövõtja asendamata jätmise tagajärg</p>	RKAS	

	<p>Alltöövõtja asendamata jätmisega kaasnev tagajärg (VTK p 9.2.3.). VTK kohaselt võiks lahendus asendamata jätmise korral seisneda selles, et hankija teeb pakkuja suhtes negatiivse otsuse kõrvaldamise või kvalifitseerimata jätmise näol. Märgime, et see on võimalik vaid hankemenetluse ajal pakkumuses väljatoodud alltöövõtjate suhtes. Kuna ka lepingu täitmise käigus on võimalik alltöövõtja asendamata jätta, siis oleks sellisel juhul lahenduseks mõne lepingulise tagajärje rakendamine või alternatiivselt reguleerida seaduses näiteks hankija õigus peatada lepingu täitmine tervikuna. Teise võimalusena toetame VTK punktis 9.2.8 pakutud võimalust, mis näeb ette täiendada hankelepingu erakorralise ülesütlemise aluseid, mis lubaks hankelepingu erakorraliselt üles öelda, kui pakkuja ei asenda alltöövõtjat, kel esinevad kõrvaldamise alused.</p>		
58.	<p>Alltöövõtja asendamata jätmise tagajärg</p> <p>Pakkuja hankemenetlusest kõrvaldamine alltöövõtja asendamata jätmise puhul võiks olla hankija valik mitte kohustus. Olukorras, kus alltöövõtja täidab hankelepingust väga väikese osa ei ole mõistlik pakkujat alltöövõtja kõrvaldamise aluste esinemisel kõrvaldada.</p>	VM	
59.	<p>Alltöövõtjate kõrvaldamise aluste kontrollimine</p> <p>Alltöövõtjate kontrollimisel tekitab RHS § 122 lg 5 hankijatele ebamõistliku halduskoormuse. Enamiku Eesti hankijate põhitegevus ei ole maksualase käitumise kontrollimine ja ei ole mõistlik nõuda, et hankija peab kontrollima regulaarselt alltöövõtjatena kasutatavate isikute kõrvaldamise aluseid.</p>	TalTech	
60.	<p>Alltöövõtjate kõrvaldamise aluste kontrollimine</p>	RKAS	

	<p>Kõrvaldamise kontrolli subjektid ja nende kontrollimine (VTK p 9.2.1.). Paragrahv 122 lg-st 5 tulenevalt peab hankija kontrollima ka alltöövõtjate kõrvaldamise aluste puudumist. Tegemist on võrreldes kuni 31.08.2017 kehtinud seadusega hankija jaoks olulise halduskoormuse tõusuga.</p> <p>Võttes arvesse, et säte kohaldub vaid 1. ringi alltöövõtjatele, ei pruugi see sellisel kujul oma eesmärgi täita. Lisaks on ehitussektoris tunduvalt akuutsem probleem maksumaatika, mitte rahapesu või terrorism, millega seonduvaid asjaolusid peab hankija igakordselt kontrollima.</p> <p>Seega leiame, et §-i 122 võiks muuta minimaalselt selliselt, et kõigi ehituse alltöövõtjate puhul tuleb kontrollida maksuvõlgade puudumist ning ülejäänud kõrvaldamise aluste kontroll on vabatahtlik. Meile teadaolevalt on sellisest lahendusest huvitatud ka EMTA.</p>		
61.	<p>Alltöövõtjate kõrvaldamise aluste kontrollimine</p> <p>Täiendavalt lisas esitatud kommentaaridele teeb Välisministeerium ettepaneku riigihangete seaduse (edaspidi RHS) § 122 muutmiseks. Nimelt ei sõlmi RHS § 72 lõike 1 kohaselt hankija hankelepingut ettevõtjaga, kellel või kelle haldus-, juhtimis- või järelevalveorgani liikmel või muul seaduslikul või asjaomase riigihankega seotud lepingulisel esindajal on hankijale teadaolevalt RHS § 95 lõikes 1 sätestatud kõrvaldamise alus.</p>	VM	

	<p>Sättest järeldeb, et hankija ei pea ettevõtjate kõrvaldamise aluse olemasolu tuvastamiseks teostama aktiivset kontrolli. Samas tuleneb § 122 lõikest 5, et ehitustööde hankelepingu puhul kontrollib hankija hankemenetluse jooksul pakkumuses nimetatud alltöövõtjate suhtes ja pärast hankelepingu sõlmimist hankelepingu täitmisel lisanduva alltöövõtja suhtes § 95 lõikes 1 nimetatud kõrvaldamise aluste puudumist.</p> <p>Kahe sätte koosmõjus tekib väljakuulutamiseta läbirääkimistega hankemenetluse korral ebaloogiline olukord, kus ehitustööde hangete puhul ei pea hankija kontrollima pakkuja kõrvaldamise aluse olemasolu, küll aga peab seda tegema alltöövõtja puhul. Sellise ebakõla vältimiseks teeme ettepaneku täpsustada, et RHS §-st 122 tulenev alltöövõtja kõrvaldamise aluse kontrollimise kohustus ei laiene väljakuulutamisega läbirääkimistega hankemenetluste puhul.</p>		
62.	<p>Kõrvaldamise kontroll KJ hangete puhul</p> <p>Teeme ettepaneku RHS § 177 lg 1 sõnastuse ülevaatamiseks, kuna sätte süstemaatiline ning sisuline tõlgendus viitab, et RHS § 95 lg-s 4 sätestatud tavapäraselt valikulised kõrvaldamise alused on RHS § 177 lg-s 1 muudetud täies ulatuses kohustuslikuks tõenäoliselt normitehnilise eksituse tõttu. Meie hinnangul puuduvad sisulised argumendid toetamaks kõrvaldamise aluste sedavõrd karmi kohaldamist. Samas puuduvad ka siduvad ja objektiivsed allikad, mis kinnitaksid ühemõtteliselt RHS § 177 lg 1 ekslikkust.</p>	SiM	

Kaitse- ja julgeolekuhanke toimub taotlejate kõrvaldamine RHS § 95 alusel, arvestades RHS §-s 177 sätestatud erisusi. RHS § 177 lg 1 kohaselt: „Hankija ei sõlmi hankelepingut ja kõrvaldab hankemenetlusest ettevõtja käesoleva seaduse § 95 lõike 1 punktis 1, 4 või 5 või lõikes 4 nimetatud alusel ja lõigetes 2, 3 ja 6 nimetatud tingimustel“. Seega on RHS § 177 lg 1 grammatilise sõnastuse kohaselt kõrvaldamise alused kaitse- ja julgeolekuhangetes rangemad kui tavahangetes ning taotleja kõrvaldamine on hankijale nimetatud juhtudel kohustuslik.

Teisalt esineb hulganisti viiteid, et RHS § 177 lg-s 1 kogu § 95 lg 4 lisamine kohustuslike kõrvaldamise aluste hulka on normitehniline eksimus ning see ei ole olnud seadusandja soov ning eesmärk.

RHS § 177 lg 1-2 on sisemises vastuolus – nõ tavahangetes tervikuna kohustuslik ja kõige karmimaid rikkumisi sisaldav RHS § 95 lg 1 on kaitse- ja julgeolekuhangete puhul kohustuslik ainult osaliselt, leebemaid rikkumisi sisaldav RHS § 95 lg 4 on aga tervikuna kohustuslik. RHS § 177 lg 2 p 2 loetleb valeandmete esitamise valikulise kõrvaldamise alusena, kuid § 177 lg 1 ja § 94 lg 4 p 9 koosmõjust tulenevalt peaks see olema kohustuslik kõrvaldamise alus.

Kaitse- ja julgeolekuhangete direktiivi kohaselt ei ole RHS § 95 lg-s 4 sätestatud alused kaitse- ja julgeolekuhangetes kohustuslikud, kuid direktiiv lubab liikmesriikidel nõudeid karmistada. 2017. aastal vastu võetud RHS seletuskiri ei viita, et seadusandja oleks

soovinud kõrvaldamise korda muuta direktiiviga võrreldes karmimaks. RHS § 177 lg 1 selgitust seletuskirjas ei ole. Selle asemel rõhutab seletuskiri eesmärki ühtlustada klassikalise direktiivi ja kaitsehangete direktiivi kõrvaldamise aluste rakendamise (mille kohaselt peaks § 95 lg 4 olema valikuline mitte kohustuslik). 2017. aasta seletuskiri viitab kaitse- ja julgeolekudirektiivi selgituste osas varasema 2011. aasta eelnõu 113 SE seletuskirjale. Nimetatud eelnõus ei nähtud ette klassikalise hanke valikuliste kõrvaldamise aluste muutmist kohustuslikuks. 2017. aasta seletuskiri ei põhjenda, et seadusandja seisukoht oleks selles osas muutunud 2011. aastaga võrreldes vastupidiseks.

VTK lk 47 loetleb kehtiva seaduse ühe võimaliku Euroopa Liidu õiguse ülevõtmise puudusena ka RHS § 177 lg 1, samas VTKs puuduvad täpsemad selgitused puuduse olemuse kohta.

Paraku ei ole seni tehtud RHS § 177 lg 1 sisu selgitavaid kohtulahendeid ega riigihangete vaidlustuskomisjoni otsuseid. Seega, ühelt poolt on RHS § 95 lg 4 p 2 koosmõjus § 177 lg-ga 1 täna kehtiv ja täitmiseks kohustuslik ning nõuab taotleja imperatiivset kõrvaldamist. Liikmesriikidele on antud direktiivis võimalus kohaldada kaitse- ja julgeolekuhangetes kõrvaldamise aluseid karmimalt, Euroopa Liidu õiguse alusel on see valik iseenesest õiguspärane. Siduvaid ja objektiivseid allikaid RHS § 177 lg 1 ekslikkuse ning RHS § 95 lg 4 kohaldamata jätmise õigustatuse kohta ei ole. Teiselt poolt on RHS § 177 lg 1-2 seadust

	<p>süsteemiliselt tõlgendades ilmselgelt ebaloogiline ja vastuoluline. Seaduse aluseks olevates allikates puuduvad põhjendused oluliselt piiravama regulatsiooni kohaldamise kohta. Selgitused viitavad hoopiski aluste ühtlustamisele klassikalise hankedirektiivi menetlusega ehk § 95 lg-s 4 sätestatud kõrvaldamise aluste valikulisusele. RHS muutmise seaduse väljatöötamiskavatsus viitab Euroopa Liidu õiguse ülevõtmise veale § 177 lg-s 1.</p>		
63.	<p>Varasemate hankelepingute rikkumine</p> <p>Nii eesmärgiga vähendada hankijate töökoormust kui tagada pakkujate võrdne kohtlemine on möödapääsmatult vajalik sätestada eeskätt §95 lg 4 vabatahtlike kõrvaldamise aluste kohta objektiivsed kriteeriumid.</p> <p>Olulise lepingurikkumise tõttu lepingu ülesütlemine on meie hinnangul selge alus, sama ei saa aga väita leppetrahvide, kahju hüvitamise, hinna alandamise kohta:</p> <p>1. Hankijad lepingute ettevalmistajatena reeglina sanktsioneerivad pakkujate poolt kohustuste rikkumist enam kui see on tavapärane võrdsete poolte vahel läbirääkimiste tulemusena sõlmitud lepingutes. Nimetatu tähendab, et lepingut rikkuda viisil, et sellele järgneb leppetrahvi nõudmine, on pigem tavapärane.</p> <p>2. Kriteeriumid oluline ja pidev lepingurikkumine on sätestatud alternatiivsetena, mis tähendab, et hankijal on võimalik pakkuja kõrvaldada nt kahe mitteolulise rikkumise tõttu, mida kindlasti ei saa aga proportsionaalseks meetmeks pidada.</p>	EETEL	

3. Olemuslikult on leppetrahvi ja kahjuhüvitise tasumine lepingu täitmine, samas just nimetatud tegevus võib kaasa tuua pakkuja kõrvaldamise. Missugune siis on meede taolise rikkumise heastamiseks?

4. Hankijad sätestavad kõrvaldamise alusena pakkujapoolse rikkumise mis iganes tellija ees, samas rakendavad seda eeskätt enese vastu toime pandud rikkumiste puhul. Info lihtsa kättesaadavuse tõttu on see iseenesest arusaadav, kuid kindlasti ei saa väita, et taoline lähenemine oleks objektiivne ning tagaks pakkujate võrdse kohtlemise.

5. Õiguskindluse printsiibist tulenevalt on oluline, et võimalik tagajärg oleks isikule ettenähtav. Olukorras, kus puuduvad selged, objektiivsed kriteeriumid kõrvaldamise aluste kohaldamise kohta, ei saa pakkuja mõistlikult ette näha, kas tema hoolsus on ühele või teisele hankijale vastuvõetav või mitte ehk siis üks hankija võib sama pakkujat aktsepteerida, teine mitte.

Eeltoodud asjaolude alusel teeme ettepaneku sätestada rikkumiste rahaline piir (protsent rikutud lepingu maksumusest), alla mille pole pakkuja kõrvaldamine teatud rikkumise alusel põhjendatud. Samuti on vajalik üheselt lahendada küsimus rikkumiste kui niisuguste arvesse võtmise osas, et välistada võimalus, kus hankija rakendab meedet vaid ühe pakkuja suhtes ning teiste puhul jätab vastava aluse olemasolu või puudumise üldse kontrollimata. Info kättesaadavuse lihtsus või keerukus ei peaks olema kriteeriumiks, mille alusel hankija saab otsuseid teha olukorras, kus ta ise on rakendanud

	<p>laiemaid tingimusi (kõrvaldada pakkuja, kes on rikkunud hankijaga sõlmitud lepingut, ning jätta kontrollimata ja seega ka kõrvaldamata pakkuja, kes on rikkunud kolmandate isikutega sõlmitud lepinguid). On oluline välistada olukord, kus regulatsioon võimaldab hankijatel põhjendamatult sekkuda pakkujate majandustegevusse ning oma tegevusega konkurentsi rikkuda.</p>		
64.	<p>Varasemate hankelepingute rikkumine</p> <p>Hetkel kehtiv RHS § 95 lg 4 p 8 näeb ette, et hankija võib kõrvaldada hankemenetlusest pakkuja või taotleja, kes on oluliselt või pidevalt rikkunud eelnevalt sõlmitud hankelepingut või hankelepinguid nii, et rikkumise tulemusena on lepingust taganatud või leping üles öeldud, hinda alandatud, hüvitatud kahju või makstud leppetrahvi. Sätte aluseks olev hankedirektiivi 2014/24/EL artikkel 57 lõige 4 punkt g sätestab kõrvalejätmise alusena aga olukorra, kus ettevõtja puhul on esinenud tõsisid või pidevaid puudujääke varasema riigihankelepingu või avaliku sektori hankijaga sõlmitud varasema hankelepingu või varasema kontsessioonilepingu kohase olulise nõude täitmisel, mille tulemusel on see leping tulnud enneaegselt lõpetada, makstud kahjutasu või rakendatud sellega võrreldavaid sanktsioone.</p> <p>Seega erinevalt hankedirektiivist ei ole Eesti seadusandja pidanud vajalikuks kõrvaldamise aluse esimeseks sätestada hankelepingu olulise nõude rikkumist pakkuja poolt, vaid korduvate puuduste kontekstis piisab mis tahes rikkumistest, ükskõik kui olulised need on. Seda kinnitab ka RHS'i eelnõu seletuskiri: „Samal ajal võib</p>	AB Ellex	

<p>korduvus ka väikeste rikkumiste puhul olla aluseks ettevõtja usaldusväärsuses kahtlemisel ning olla põhjenduseks meetme rakendamisel.“ Tõsi, kumulatiivseks eelduseks on, et rikkumise tulemusena on lepingust taganatud või leping üles öeldud, hinda alandatud, hüvitatud kahju või makstud leppetrahvi. Kuid ka selle kriteeriumi osas on Eesti seaduse sõnastus teistsugune. Nimelt on RHS's viidatud erinevalt direktiivist ka leppetrahvile. Arvestades tavapäraseid hankelepinguid, kus tihti on leppetrahv seatud universaalsena ka väiksemate rikkumiste korral. Seega Eesti lahenduse kohaselt võib kergesti tekkida olukord, kus seda kõrvaldamise alust võiks rakendada näiteks suurte IT- või ehitusettevõtjate puhul, kuna nad on mõnedes oma paljudest hangetest hilinevad kasvõi näiteks hankelepingus toodud vahetähtaegadega, mis on omakorda tihti seotud leppetrahviga. On tavapärane, et suuremates projektides ilmnevad teatud ettenägematud asjaolud, mis tingivad näiteks projekti vahetähtaegade mõningase nihkumise. Isegi kui tegemist on vaid mõnepäevaste hilinemistega, mis on praktikas pigem tavapärased ega oma mingit olulist mõju kogu lepingu õigeaegsele täitmisele, siis pelgalt selliste väikeste rikkumiste korduvusest saaks tuletada aluse pakkuja hankelt kõrvaldamiseks. Veelgi enam, on võimalik, et selline hilinemine on tegelikult põhjustatud hankija enda poolt koostatud hanke alusdokumentide ebaselgusest või ebatäielikkusest, mida pakkuja algselt ette nägema ei pidanud, kuid mille osas on lepingus üldiselt vastutusrisk pandud pakkujale.</p>		
--	--	--

	<p>Meie hinnangul tuleks veelkord kaaluda lähtuda direktiivi sõnastusest, mille kohaselt võib pakkuja hankelt kõrvaldada, kui pakkuja puhul on esinenud olulisi või pidevaid puudujääke varasema riigihankelepingu olulise nõude täitmisel, mille tulemusel on see leping tulnud enneaegselt lõpetada, makstud kahjutasu või rakendatud sellega võrreldavaid sanktsioone. Ehk erinevalt kehtivast seadusest on direktiivis piisavaks aluseks peetud vaid hankelepingute olulisemate nõuete rikkumist, kusjuures tegemist peab olema nii oluliste rikkumistega, et need on endaga kaasa toonud kõige tõsisemate õiguskaitsevahendite rakendamise nagu lepingu enneaegne lõpetamine või kahjutasu maksmine. Võimalik on, et asjaolusid arvestades võiks selliseks sanktsiooniks kvalifitseeruda ka leppetrahv, kuid kuna igakordselt ei pruugi see seda olla, siis võiks kaaluda lepptrahvile viitamise seadusest väljajätmist.</p>		
65.	<p>Varasemate hankelepingute rikkumine</p> <p>Hankijal on kohustus RHS § 95 lg 4 p 8 alusel hinnata, kas tegemist oli lepingu või korduva olulise rikkumisega, samas ei pruugi olla hankijal võimalik koguda infot selle kohta, kas rikkumine oli oluline või korduv. Hankija, kes on õiguskaitsevahendeid rakendanud, ei pruugi seaduslikult saada sellist infot välja anda. Samuti on tegemist hinnangulisusega, mida hankijad ei pruugi sarnaselt käsitleda. Seadusandjal tuleks täpsustada, millest hankija hinnang, kas rikkumised olid olulised või pidevad, sõltub. Vastasel juhul on raskendatud ESF vahenditega hankemenetlusel korrektsuse tagamine ning finantskorrektsiooni otsus tehakse suure tõenäosusega,</p>	TEHIK	

	kuna on oht, et hankija otsus ei pruugi kontrolli jaoks olla proportsionaalne või piisavalt põhjendatud.		
66.	<p>Varasema hankelepingu rikkumisest teavitamine</p> <p>VTK-s on märgitud, et üheks võimalikuks regulatiivseks lahenduseks oleks, et hankijale pannakse seadusest tulenevalt kohustus sisestada koheselt registrisse teave hankelepingu rikkumisest, kui selle tulemusena on lepingust taganatud, leping üles öeldud, hinda alandatud, hüvitatud kahju või makstud leppetrahvi.</p> <p>Praktikas on ette tulnud ning võib edaspidi ette tulla olukordi, kus hankija on kohaldanud mõnda § 95 lg 4 p-s 8 nimetatud õiguskaitsevahendit, kuid hilisema vaidluse käigus selgub, et õiguskaitsevahendi kasutamine ei olnud õigustatud või oli vaieldav ning hankija ja ettevõtja lahendavad vaidluse näiteks kompromissiga või leiab kohus, et õiguskaitsevahendi kohaldamine hankija poolt ei olnud õiguspärane. Selle tulemusena algselt ette heidetud rikkumine langeb ära ning sellega muutub sisuliselt ebaõigeks ka registrisse tehtud märke hankelepingu rikkumise või lõpetamise kohta. Eelnimetatud juhtudeks tuleks minu hinnangul kaaluda võimalust kustutada § 83 lg 7 p 3 alusel registrisse tehtud märkused juhul kui need on ebaõigeks muutunud. Ning kas ei võiks register sisaldada täpsemat infot hankija nõuete vaidlustamise kohta? Ebaõige märkus hankelepingu rikkumise kohta võib tugevalt riivata ettevõtja õigusi ja huve hankemenetluses osalemisel (kõrvaldamise alus). Eelkirjeldatud olukord ei lähe ka §-s 97 toodud heastamise regulatsiooni alla, mistõttu oleks põhjendatud selle reguleerimine eraldiseisvalt.</p>	AB Cuesta	

67.	<p>Varasema hankelepingu rikkumisest teavitamine</p> <p>Punktis 9.2.2 kaalutakse hankelepingu täimise käigus töövõtja suhtes rakendatud sanktsioonidest riigihangete registri teavitamist juba hankelepingu täitmise käigus (pragu pärast lepingu lõppemist). Eesmärgiks hankijatele lepingurikkumistest info kättesaadavaks tegemine.</p> <p>Probleem on aga selles, et praktikas võib hankija rakendada sanktsiooni (leppetrahvi, lepingust taganemist jms) ka olukorras, kus töövõtja ja tellijal on mingis küsimuses erimeelsused. Üldiselt lahendab sellised erimeelsused kohus. Kui seadust kavandatavalt kujul muudetakse, võib tekkida olukord, kus töövõtja nimi on põhjendamatult määratud, kui hiljem peaks selguma, et sanktsiooni rakendati ebaõigesti.</p>	EETEL	
68.	<p>Varasema hankelepingu rikkumisest teavitamine</p> <p>Teavitamine varasema hankelepingu rikkumisest (RHS § 83 lg 7 p 3). VTK-s ei ole selgitatud, kas see konkreetne regulatsioon põhineb ka mõnel Euroopa Liidu õigusest tuleneval normil. Samas on viidatud seoses kõrvaldamise alustega EL kohtu menetluses olevale eelotsustusasjale (Meca). Kuna selline eelotsustusasi on menetluses, oleks meie hinnangul ennatlik teha see muudatus enne EL kohtu seisukoha selgumist.</p> <p>VTK-st ei ole täpselt aru saada, mida on silmas peetud õiguskaitsevahendiga nõustumise all.</p> <p>Selle punkti mõjude all on kirjutatud, et see mõjutab üksnes hankijaid. Tegelikult mõjutab see aga ka</p>	JUST	

	<p>ettevõtjaid, kes on mõne lepingurikkumise toime pannud, sest rikkumise info avaldatakse varem ning see mõjutab nende võimalusi osaleda teistel hangetel.</p> <p>Lisaks tekib küsimus, mis saab nimetatud teabest pärast kolme aasta möödumist? Kas see jääb jätkuvalt registris nähtavaks?</p>		
69.	<p>Varasema hankelepingu rikkumisest teavitamine</p> <p>Varasemate hankelepingute rikkumiste eest kõrvaldamine eeldab, et hankijal on teave sellise rikkumise kohta.</p> <p>Kaubanduskoda pooldab lahendust, millega pannakse hankijale seadusest tulenevalt kohustus sisestada koheselt registrisse teave hankelepingu rikkumisest, kui rikkumine on fikseeritud ning selle üle vaidlust ei ole.</p>	KTK	
70.	<p>Varasema hankelepingu rikkumisest teavitamine</p> <p>9.2.2 Teavitamine varasema hankelepingu rikkumisest (§ 83 lg 7 p 3). Praeguse praktika järgi ei tekita muudatus suurt halduskoormuse kasvu, kuna antud juhtumeid, kus on toimunud hankelepingu rikkumine, millest oleks vajalik registrit teavitada, ei ole niivõrd palju. Samuti leevendab võimalikku halduskoormuse kasvu asjaolu, et haldusorganile jäetakse võimalus hinnata, kas antud sätet kohaldada või mitte (ehk kas rikkumised olid olulised/pidevad).</p>	RIK	
71.	<p>Varasema hankelepingu rikkumisest teavitamine</p>	RKAS	

	<p>Teavitamine varasema hankelepingu rikkumisest (VTK p 9.2.2.). VTK järgi võiks regulatsioon olla selline, et hankijale pannakse seadusest tulenevalt kohustus sisestada koheselt, lepingu rikkumise järgselt registrisse vastavasisuline teave. Hankijana me sellist lahendust ei toeta, kuna see suurendab halduskoormust. Sellise lahenduse juurutamine oleks ka inimfaktorit arvesse võttes problemaatiline, kuna senimaani on aastaid toimunud lahendus, et kogu info lepingu täitmise kohta esitatakse registrile lepingu lõppedes.</p>		
72.	<p>Varasema hankelepingu rikkumisest teavitamine</p> <p>Peame hankija, eriti kesksete ning suurte regionaalsete hankijate jaoks ebamõistlikult koormavaks kõikidest lepingu rikkumistest jooksvat teavitamist riigihangete registri vahendusel. Isegi kui selliste rikkumiste arv ei ole suur, siis vastava info koondamine ja tähtaegne esitamine suures asutuses on keeruline. Lisaks võib see kaasa tuua lepinguliste vaidlustuste venimise, kuna pakkujatel on suur huvi vaielda vastu igasugusele lepingulisele sanktsioonile ning see võib omakorda raskendada lepingute (tähtaegset) täitmist.</p>	RTK	
73.	<p>Varasema hankelepingu rikkumistest teavitamine</p> <p>VTK punkt 9.2.2 teavitamine varasema hankelepingu rikkumisest. „(...) muuta RHS-i nii, et hankija peab § 95 lõike 4 punktis 8 nimetatud sanktsioonist teavitama koheselt, kui sanktsioon on täidetud. (...) Seega oleks üheks võimalikuks regulatiivseks lahenduseks, et hankijale pannakse seadusest tulenevalt kohustus sisestada koheselt registrisse teave hankelepingu rikkumisest, kui selle tulemusena on lepingust taganatud,</p>	TEHIK	

	<p>leping üles öeldud, hinda alandatud, hüvitatud kahju või makstud leppetrahvi. Kui Euroopa Kohus võtab eelmises lõigus viidatud kohtuasjas seisukoha, et kõrvaldamisel saab tugineda ainult rikkumisele, mille üle vaidlust ei ole, siis puuduks vajadus esitada registrile teavet selle kohta, kas hankija nõue on vaidlustatud.“</p> <p>RHS § 95 lg 4 p 8 kohaselt võib pakkuja kõrvaldada, kui rikkumise tulemusena on lepingust taganatud või leping üles öeldud, hinda alandatud, hüvitatud kahju või makstud leppetrahvi. Taganemine toimub VÕS kohaselt taganemisavalduse tegemisega teisele poolele. Samas võib teine pool pöörduda kohtusse nõudes mh taganemise õigusvastaseks tunnistamist. Kas hankija saab üksnes taganemisavaldusele tuginedes esitada RHR-le andmed lepingust taganemise kohta ja pakkuja nende andmete alusel kõrvaldada, kui lõplikku kohtuotsust asjas veel ei ole?</p>		
74.	<p>Varasema hankelingu rikkumisest teavitamine</p> <p>Toome ka välja, et hankijal on kohustus lepingu lõppemise andmed esitada RHR-le 30 päeva jooksul pärast lepingu lõppemist. Näiteks lepingust taganemise korral ei jõua hankijani 30 päeva jooksul andmed selle kohta, kas taganemine lepingupartneri poolt vaidlustatakse või mitte. Kohtusse pöördumiseks on oluliselt pikem aeg. Kui lepingu lõppemine või muu õiguskaitsevahendi kohaldamise otsus kohtu poolt muudetakse, on võimalik pakkujal esitada hankija vastu nõudeid seoses registrile valeandmete esitamisega – pakkujale võib kaasneda kahju, kui ta kõrvaldatakse RHS § 95 lg 1 p 8 alusel mõnest hankemenetlusest. Kui mõni</p>	TEHIK	

	teine hankija pöördub lepingust taganenud hankija poole küsimusega, kas vastav pakkuja on lepinguid nõuetekohaselt täitnud ja milles seisnes rikkumine, ei ole hankijal võimalik küsimusele vastata, kui kohtumenetlus on pooleli.		
75.	Varasema hankelepingu rikkumisest teavitamine Töötukassa ei toeta ettepanekut, et hankija peaks koheselt teavitama lepingu rikkumisest. Olukorras kus hankijal on aastas sadu või tuhandeid hankelepinguid, on nimetatud nõude täitmine praktiliselt keeruline. Rääkimata erinevatest praktikatest kuidas ja millal hankijad lepingu rikkumisi fikseerivad.	TK	
76.	Varasema hankelepingu rikkumisest teavitamine Nõus hankelepingu rikkumisest teavitamise kohustuse varasemaks muutmisega.	VM	
77.	Seotud isikud Justiitsministeerium ei toeta ettepanekut, et äriregistrisse tuleb kanda "laiem isikute ring", eriti kui seejuures tuuakse näiteks avalik-õiguslikud juriidilised isikud Tartu Ülikool ja Tallinna Tehnikaülikool, mis ei ole äriregistrisse kantud. Kuigi eri registreeritud andmed on kättesaadavad ühes n-ö äriregistri teabesüsteemis, ei ole riigi ja KOVi asutuste ja muude avalik-õiguslike juriidiliste isikute andmed äriregistri andmed, mh ei ole neil avaliku usaldatavuse tähendust. Ülikoolide ja KOV-idega seotud isikutega seonduvalt näeme võimaliku lahendusena asjakohase nimekirja/andmebaasi loomist äriregistri asemel riigihangete portaali juurde, sest äriregistrisse kantud andmete eesmärk on	JUST	

avaldamisfunktsiooni täitmine ning kindlustunde pakkumine registrisse kantud isikutega tehingute tegemisel. Seetõttu on kandeandmetena kantud äriregistrisse esindama õigustatud isikud (sh ülikoolid ja KOVid). VTK-s nimetatud andmed neid funktsioone ei toeta. Õigust mittelooivate andmete kuvamine äriregistri juures tekitab aga praktikas inimestele segadust.

Vaatamata sellele, et me ei kooskõlasta lahendust, mille kohaselt laiema isikute ringi kohta kantaks andmeid äriregistrisse, esitame järgnevalt küsimused, mida VTK-s ei ole käsitletud kui vastav andmekogu oleks äriregistris:

1) Mis oleks taoliste andmete õiguslik tähendus? Näiteks hetkel on äriregistris küll osanike andmed, kuid EVKs registreerimata OÜde puhul on tegemist informatiivse teabega (ei ole õiguslikult siduv) ning osanike nimekirja hoiab siiski juhatuse. Kas seotud isikute nimekiri oleks midagi sarnast? Või on eesmärk luua andmekogu kandeandmetena nagu VTK-s on mainitud? Kes oleks sellisel juhul andmete õiguse eest vastutav (nii ülikoolides kui KOV-ides)?;

2) Kui seotud isikud ülikoolide seadustest (TÜ seadus, ülikoolide seadus jne), on vaja igale ülikoolile luua oma andmeväli, mis on koormav (veelgi enam, kuna hetkel on pooleli kõrgharidusreform). Kui tegemist oleks kandeandmetega, lisandub siia ka registripidaja halduskoormus, sest eriseaduste tõttu on ülikoolide juhtorganid ja nende koosseis erinev ning registripidaja peab igakordselt kontrollima andmete õigust (ametisse nimetamise/määramise otsuste kontroll, juhtorganis tegutsemise keeldude kontroll jne). Justiitsministeeriumi

hinnangul võib mõju registripidajale olla väga suur. Tuleb arvestada, et tegemist ei oleks ühekordse andmete registrisse kandmisega, vaid andmed peavad olema ka aktuaalsed, st muudatusi tuleb samuti esitada ja registrisse kanda, võimalik, et teatud juhtudel ka järelevalvet teha, nt kui registripidajale teatatakse, et registri andmed ei vasta tegelikkusele. Lihtsam ja vähem koormav oleks hankijal taoliste pakkujate nagu ülikoolid ja KOV puhul andmeid eraldi küsida;

3) Kui tegemist on informatiivsete andmetega, siis kas taolise andmekogu kontrollimisel on hankija poolne kohustus täidetud, kui õiguslikult siduvad andmed on siiski ülikoolil või KOVil?

Eelnevale lisaks märgime, et laiendatud ringi isikute andmeid vajatakse vaid üksikjuhtudel, eelkõige juhul kui riigihankemenetluses tuleb pakkumist tegema see isik või asutus, kellega seotud isikute kohta on täna vähe infot andmekogudest kättesaadav. Seega see andmevajadus ei esine järjepidevalt ega kõigi asutuste suhtes. Samas kohustus andmed registrile esitada hakata laieneks kõigile asutustele. Seega hakkaks toimuma massiline andmete kogumine ja registrisse kandmine, kuigi vajadust nende andmete järele esineks pigem harva. Massilise isikuandmete kogumise ja registrisse kandmise asemel võiks mõelda väiksemat mõju avaldavate alternatiivide peale, mis aitaksid täita eesmärki. Riigihanke sildi all kõigi ettevõtete ja ettevõtjate halduskoormuse suurendamine vajab legitiimset eesmärki ja eraldi kaalumist.

	<p>Soovime rõhutada, et niisamuti ei ole aktsepteeritav lahendus, mille kohaselt nt ülikoolide ja KOV-de puhul piiritletakse seotud isikute ring muude põhimõtete alusel kui kõikidel teistel, sest see tekitaks ebavõrdsust ning võimaldaks lahendust, kus mõnel RHS §-s 95 nimetatud isikul on kasvõi kaudselt võimalik hanget mõjutada.</p>		
78.	<p>Seotud isikud</p> <p>Kaubanduskoda ei poolda muudatust, mis kohustaks äriregistrisse kandma laiemat isikute ringi kui täna. Seotud isikute kontrollimiseks saab hankija riigihangete registris teha ka üksikpäringu, või kui isikud ei ole hankijale teada, küsida pakkuvalt karistusregistri teadet.</p>	KTK	
79.	<p>Seotud isikud</p> <p>Lihtsustamiseks kõrvaldamise aluste kontrolli, on väljapakutud meetmetest sobivam subjektide piiramise meede, mis vähendaks ebaselgust kontrollitavate subjektide osas. Meetme eelistust toetab asjaolu, et meede lahendaks väljatoodud probleemi kiiremini ning pole mõistlik tekitada ettevõtjatele täiendavaid kohustusi (laiemate isikute ringi äriregistrisse kandmine), et hankijatel oleks võimalik päringute kaudu neid andmeid saada.</p> <p>VTK pinnalt on keeruline hinnata, milline on konkreetselt arenduse vajadus ning millistel tingimustel on võimalik seda teha.</p>	RIK	
80.	<p>Seotud isikud</p> <p>Seotud isikute kontrolli ulatus on ka meie jaoks jäänud ebaselgeks. Kuna hankijale ei ole teada, kes on näiteks</p>	RKAS	

	<p>pakkuja kontrollorgani liikmed, oleme senimaani teinud pakkujatele sellekohaseid päringuid. Mõõname, et otsest seaduslikku alust selleks ei ole, ent muud moodi kõnealust seaduse kitsaskohta me lahendada ei oska. Märgime siiski, et sellise päringu tegemine igakordselt on tülikas ning leiame, et kontroll peaks käima üksnes kas pakkuja enda antud info (kinnituste) pinnalt (nt hankepassis) või äärmisel juhul avalikest registritest (eeskätt äriregistrist) saadavate andmete pinnalt.</p>		
81.	<p>Seotud isikud</p> <p>VTK p 9.2.1. lugedes jääb mulje, et RRO sõnumiks hankijatele on, et praeguse seaduseregulatsiooni juures vajalik on kõigi ülikooli organite liikmete kontrollimine.</p> <p>RHS § 95 lg 1 kohustab hankijat kontrollima kõrvaldamise aluste puudumist pakkuja haldus-, juhtimis- või järelevalveorgani liikmete kohta. Seega peaks olema hankija esmane kohustus õigusaktidest tulenevalt kindlaks määrata, millised on ülikooli haldus-, juhtimis- või järelevalveorganid ning seejärel teostada kõrvaldamise aluste kontroll nende liikmete suhtes.</p> <p>Näiteks: Tallinna Ülikooli põhikirja kohaselt juhib ülikooli rektor (§ 13) ja ülikooli kõrgeim kollegiaalne otsustuskogu on senat (§ 7). Kuratooriumi kohta sätestab põhikiri, et kuratoorium on nõuandev kogu, mis seob ülikooli ja ühiskonda (§ 19).</p> <p>Hankija asus seisukohale, et kuratoorium nõuandva koguna ei täida haldus-, juhtimis- või</p>	RM ÜO	

	järelevalvefunktsioone, mistõttu ei ole selle liikmete kontrollimine RHSi kohaselt nõutav.		
82.	<p>Seotud isikud</p> <p>Kõrvaldamise kontrolli subjektide piiritlemine (§ 95 lg 1 ja lg 4)</p> <p>Hankijal on kohustus kontrollida kõrvaldamise aluseid pakkuja haldus-, juhtimis- või järelevalveorgani liikme või muu seadusliku või asjaomase riigihankega seotud lepingulise esindaja kohta. Ülikooli juhtorganiteks aga on vastavalt TTÜKS §-le 3 kuratoorium, nõukogu ja rektor. Kokku on ülikooli juhtorganites 11+27+1=38 liiget (rektor on korruga kahe juhtorgani liige). Kui pakkujaks on ülikool, peab ülikool kokku koguma kõigi juhtorganisse kuuluvate isikute isikukoodid ja küsima Karistusregistrist tasulise päringuna tõendi. Toetame VTK-s pakutud lahendust piirata juhtorgani liikmete ringi, kelle kohta viidatud tõendit nõutakse, ebatüüpiliste pakkujate, nagu ülikoolide või kohalike omavalitsuste puhul.</p>	TalTech	
83.	<p>Seotud isikud</p> <p>Toetame initsiatiivi, et seaduses peaks olema sätestatud piiratud isikute ring. Samas nendime, et sellise piirangu sätestamine ei pruugi olla kooskõlas EU õigusega.</p>	TK	
84.	<p>Seotud isikud</p> <p>TÜ toetab VTK-s toodud ettepanekut piirata ebatüüpiliste pakkujate (nt ülikoolide) puhul isikute ringi, kelle kõrvaldamise aluseid peab hankija kontrollima.</p>	TÜ	
85.	<p>Seotud isikud</p>	VM	

	Nõus nn ebatüüpiliste pakkujate osas kõrvaldamise kontrollimise subjektide piiramisega. Nõus regulatiivse lahendusega, mille puhul annaks riigihangete registri üldpäring teavet kõikide seotud isikute kohta.		
86.	<p>Seotud isikud</p> <p>VTK lk 17 „Kõrvaldamise aluste kontroll“. Kõrvaldamise aluste kontroll on väga ajamahukas, kuna hankijal on kohustus kontrollida ka ettevõtjaga seotud isikuid, kuid näiteks välispakkujate korral on seotud isikute kättesaamine äärmiselt keeruline ja võtab kaua aega (vastuste saamine teistest riikidest on erinev, võib võtta aega 2 nädalast kuni ühe kuuni). Ettepanek on kaaluda Eesti ettevõtjaid kohustada Äriregistrisse kandma kõikide seotud isikute andmed, mis kajastaks kõikide isikute ringi – leevendaks probleemi Eesti pakkujate osas, kuid välispakkujate puhul jääks kontroll siiski ajamahukaks.</p>	SiM	
87.	<p>Karistusregistri teate nõudmine</p> <p>VTK lk 17 nenditakse, et elulises olukorras väljendub kõrvaldamise kontrolli subjektide ebaselgus ning sellest tulenev töö- ja halduskoormus näiteks siis, kui edukas pakkuja on ülikool, kohalik omavalitsus või tema asutus. Sellisel juhul on ministeerium soovitanud hankijal teostada kas üksikpäringud või kui isikud ei ole hankijale teada, küsida pakkujalt karistusregistri teadet.</p> <p>Siinkohal juhime tähelepanu olulisele asjaolule. Nimelt sätestab karistusregistri seaduse § 16 sõnaselgelt andmete nõudmise keelu.</p>	JUST	

§ 16. Andmete nõudmise keeld

(1) Isikult on keelatud nõuda tema kohta registris või registri arhiivis hoitavaid andmeid.

(2) Isikul on õigus volitada teist isikut tema kohta registrist päringu tegemiseks.

Seega ei saa me kuidagi nõustuda VTK-s kajastatud praktilises elus antava soovitusel, et pakkujatelt võib küsida karistusregistri teadet. Seda infot peab ikkagi hankija ise registrist otsima. Nimetatud käitumisjuhise on vastuolus ka RHS § 105 lg-ga 11 ja riigihangete direktiivi 6 artikli 59 lõike 5 sõnastusega. Ka riigihangete seaduse eelnõu 450SE seletuskirjas on § 96 osas selgitatud, et andmeid kontrollitakse, mitte ei nõuta pakkuja käest. Kirjutatud on mh järgmist:

Karistusregistri andmeid on võimalik Eesti ettevõtjate puhul kontrollida samasuguse liidese abil nagu maksuvõlgnevusigi. Vastava päringuga saadakse vastus lähtuvalt KarS-i nendest sätetest ja koosseisudest, mis vastavad eelnõus sätestatule. Välismaiste ettevõtjate puhul toimub kontrollimine samuti hankepassis esitatud info alusel – kui ettevõtja on näidanud, et tema kohta on võimalik vastavaid andmeid kontrollida tasuta veebipõhise andmekogu kaudu, ei ole vaja eraldi tõendi esitamist temalt nõuda. Vastasel korral tuleb hankija nõudel vähemalt edukaks osutunud pakkujal esitada pädeva ametiasutuse tõend karistuste puudumise kohta.

Kuigi kehtiva RHSi § 96 lg 2 p 1 sätestab, et hankija võib nõuda asjakohase karistusregistri teate esitamist, tuleb seda rakendada koosmõjus RHS § 105 lg-ga 11, mis

	tähendab, et hankija võib nõuda karistusregistri teate esitamist üksnes juhul, kui asjakohasest riiklikust andmekogust pole võimalik andmeid tasuta saada. Palume sellega edaspidi rakenduspraktika suunamisel arvestada.		
88.	<p>Kõrvaldamata jätmise otsus</p> <p>9.2.7 Kõrvaldamata jätmise otsused (§ 95 lg 3, § 97, § 104 lg 6 ja 8). RIKi on seisukohal, et kõrvaldamise aluste otsuse tegemine § 104 lg 8 puhul ei ole vajalik, kui pakkujal kõrvaldamise aluseid ei ole või kui puudub alus § 95 lg 3 kohaldamiseks. Antud otsus tekitab pigem asjatut tööd ning kuivõrd praktikas on dokumendi pealkiri näiteks kõrvaldamise aluste otsus, siis oma pealkirjaga tekitab otsus mulje, et keegi kõrvaldati, kuigi sisult on tegemist kõrvaldamata jätmise otsusega.</p> <p>Kui otsuse tegemine on vajalik kaebeõiguse realiseerimiseks või muul põhjusel, oleks seaduses mõistlik sätestada olukorrad, millal kõrvaldamata jätmise otsus on kohustuslik (nagu see on praegu tehtud § 47 lg 1 p 2 puhul) ning kui see seda ei ole, eemaldada vastav kohustus (nt § 104 lg 6 ja 8 puhul). Eraldi sätte jaoks, milles sisaldub konkreetne nimekiri sellest, millal on otsuse tegemine vajalik, ei näe vajadust.</p>	RIK	
89.	<p>Kõrvaldamata jätmise otsus</p> <p>p. 9.2.7. – kui võimalik, siis võiks kõrvaldamata jätmise otsuse vormistamise näiliku lünga ületada analoogia abil. Lisaks märgime, et kõrvaldamata jätmise otsus on tavapärane menetlusotsustus, mida ei tule igakordselt eraldi kirjaliku haldusaktina vormistada ega kätte</p>	JUST	

	toimetada. See võib olla n-ö siseaktides kirjas olev vaikimisi heakskiit ja hankija veendumus, et pärast asjaolude kontrollimist pakkujat ei kõrvaldata.		
90.	<p>Kõrvaldamata jätmise otsus</p> <p>Toetame, et seaduses peaks olema sätestatud selgemalt millal kõrvaldamata jätmise otsuse tegemine on vajalik.</p> <p>Leiame, et loogiline oleks selle otsuse tegemine siis kui hankija on kaalunud kõrvaldamist, kuid ei ole seda teinud. Sellisel juhul oleks ta ka pakkujatele teadmiseks kasulik.</p>	TK	
91.	<p>Heastamine</p> <p>Heastamisega seonduvate dokumentide esitamine § 97. RHS § 97 lg 1 näeb ette, et heastamisega seonduvad tõendid tuleb esitada juba koos pakkumuse või taotlusega. Arvestades, et heastada saab nii kohustuslikke kui vabatahtlikke kõrvaldamise aluseid ning hankija saab kõrvaldamise aluste kohta nõuda vaid §-s 96 lg 2 nimetatud andmeid, kohustab seadus sisuliselt hankijale ennatlikult üles tunnistama asjaolusid, mille tõendamise koormis on tegelikult hankijal vastavalt § 96 lg-le 4. Seega võib seadus sellisel kujul olla ka vastuolus riigihangete direktiivi art 60 lg-ga 2. Ettepanek on muuta seadust ja loobuda pakkumuse või taotlusega koos esitamise nõudest. Pakkujatele jääb endiselt risk, et hankija teeb kõrvaldamise otsuse ära enne heastamisega seotud dokumentide esitamist, kuid suure tõenäosusega annavad hankijad enne kõrvaldamise aluse rakendamist pakkujale teada sellise otsuse kaalumise ning pakkujal või taotlejal jääb võimalus esitada heastamisega</p>	AB Cobalt	

	seonduvad dokumendid ka peale pakkumuse või taotluse esitamist.		
92.	<p>Heastamine</p> <p>EHL ei toeta heastamise institutsiooni laiendamist alltöövõtjatele ning allapoole rahvusvahelist piirmäära jäävatele hangetele.</p> <p>VTK-s on mainitud, et heastamise institutsiooni rakendamine pole senises praktikas kuigi sagedane. See on ka üpris loogiline arvestades, et üle rahvusvahelise piirmäära jäävad hanked moodustasid 2017. a 12% kõikidest hangetest ning 2018. a alla 20% kõikidest hangetest. Laiendades heastamise võimalusi alltöövõtjatele ja allapoole rahvusvahelise hanke piirmäära, toob see hankijatele tõenäoliselt kaasa suure halduskoormuse tõusu. Kombineerides heastamise laiendamist VTK p-s 9.11.4 tehtud kulude jaotamise muutmise ettepanekuga, ka potentsiaalse vaidlusmenetlusega kaasnevate kulude tõusu.</p>	EHL	
93.	<p>Heastamine</p> <p>EHL jääb ka kahtlevale seisukohale, kas alltöövõtjatele heastamise institutsiooni laiendamine on kooskõlas Euroopa Liidu riigihangete direktiividega. Lähtuvalt direktiivi 2014/24/EL põhjendusest 105 ja artiklist 71 on seadusandja selgelt sätestanud, et kohustusliku kõrvaldamise alusel esinemisel tuleb hankijal nõuda alltöövõtja asendamist ja mittekohustusliku (Eesti õiguses „vabatahtliku“) kõrvaldamise aluse esinemisel võib hankija nõuda alltöövõtja asendamist. Direktiivi põhjenduses 105 ning artiklis 71 lg 7 on selgelt öeldud,</p>	EHL	

	<p>et liikmesriik võib kehtestada vastutuse osas rangemad eeskirjad, kuid heastamise institutsiooni laiendamine alltöövõtjatele pigem looks alltöövõtjatele leebemad reeglid.</p>		
94.	<p>Heastamine</p> <p>VTK kohaselt kaalutakse heastamise regulatsiooni laiendamist ka alla rahvusvahelise piirmäära riigihangetele, ületamaks paradoksaalset olukorda, kus sama pakkuja saab sõltumata kõrvaldamise alusest osaleda heastamise kaudu suurematel ja eelduslikult vastutusrikkamatel hangetel, kuid ei saa osaleda väiksematel hangetel. Seda eriti olukorras, kus nii hankedirektiivide kui ka RHS'i muudatuste eesmärgiks on olnud suurendada väikeste ja keskmiste ettevõtjate ligipääsu riigihangetele. Välistades heastamise regulatsioonist tuleneva „eneseeparandamise“ regulatsiooni nende jaoks, on tulemus seatud eesmärgiga just vastassuunaline.</p> <p>Sellise erisuse põhjuseks on toodud asjaolu, et kuna tegemist on hankija jaoks koormava ja keeruka ülesandega, siis ei õigusta see end alla rahvusvahelise piirmäära hangetes. Probleemi aitaks lahendada juba algses RHS'i eelnõu seletuskirjas viidatud lahendus, et heastamise hindamine viia keskse ametiasutuse alla. Sellise kompetentsikeskuse tekkimisel laheneks risk, et üksikule ja potentsiaalselt oluliselt vähemkogenule hankijale langeks ebamõistlikult suur töökoormus ja vastutus heastamise meetmete hindamisel. Lisaks laheneks juba täna eksisteeriv risk, et selline hankija peab sellist keerulist hindamist läbi viima üle rahvusvahelise</p>	AB Ellex	

	<p>piirmäära hangetes, kus on vägagi võimalik, et heastamismeetmete hindamine eeldab õiguslikku analüüsi lisaks Eesti õigusele ka pakkuja asukohariigi õiguse kontekstis. Kui heastamismeetmete kohaldamine jääb haruldaseks, võib argumenteerida, et üksikult hankijalt, kelle hankel heastamist taotletakse, on liigne nõuda iseseisvalt vastava keerulise protseduuri rakendamist kitsas ajaraamis. Loogilisem oleks sellisel juhul vastav pädevus koondada näiteks Rahandusministeeriumi koosseisu. Kui heastamismeetmete kohaldamine aktiveerub, annab kompetentsi koondumine veel suurema ajalise, rahalise ja professionaalse eelise.</p> <p>Kuna ka RHS'i eelnõu seletuskiri nägi aasta pärast uue seaduse jõustumist ette täiendava analüüsi läbiviimise heastamise hindamise keskse ametiasutuse viimise hindamiseks, siis on kohane seda hinnata RHS'i planeeritavate muudatuste kontekstis.</p>		
95.	<p>Heastamine</p> <p>Leiame, et ei ole vajalik laiendada heastamise kohta käivaid sätteid alla rahvusvahelise riigihanke piirmäära jäävatele riigihangetele. Tuleb nõustuda riigihangete seaduse eelnõu seletuskirjas sätestatuga, milles huvigrupid olid valdavalt seisukohal, et töö- ja halduskoormuse hüppelise tõusu ja riigihangete läbiviimise venimise ärahoidmise huvides ei peaks heastamine olema võimalik alla rahvusvahelise piirmäära riigihangetes.</p>	ELVL	

	<p>Alla rahvusvahelise piirmäära jäävates riigihangest, mille piiriülene huvi ja mõju majandusele ei ole märkimisväärselt suur, peaks menetlus käima pigem kiirelt ja lihtsalt, sealjuures lisamata hankijale ebamõistlikult palju töö- ja halduskoormust.</p> <p>Sarnaselt pikendaks menetlusprotsessi ka heastamise lubamine pakkumuse esitamisest hilisemas menetlusetapis.</p> <p>Eelkõige on hankijal huvi sõlmida leping usaldusväärsete ettevõtjatega, kellel puuduvad kohustuslikud või ka mittekohustuslikud kõrvaldamise alused. Heastamise võimaluse laiendamine annaks ausate ettevõtjate asemel eelise ebaausatele ettevõtetele, andes signaali, et neil võivad esineda kõrvaldamise alused, eeldusel, et kohaldatakse õigel ajal heastamismeetmeid.</p> <p>Teeme ettepaneku mitte laiendada heastamise võimalusi riigihangete seaduses.</p>		
96.	<p>Heastamine</p> <p>VTK punkt 9.2.5 heastamise lubatavus pärast pakkumuse esitamist. Laiendades heastamise lubatavuse piire, võib edasiselt tekkida vaidlusi, kas hankijal on kohustus pakkujalt küsida heastamise asjaolude kohta, kui pakkuja ei ole pakkumuse osana heastamismeetmeid välja toonud. Sellega lisataks hankijatele täiendav kohustus ise asjaolusid selgitada, anda täiendavad tähtajad heastamismeetmete esitamiseks. Regulatsioon tekitaks praktikas hankijatele alati küsimuse, kas peab andma heastamiseks täiendava aja; mis saab siis, kui hankija seda teinud ei ole; millisel juhul saaks hiljem edastatud</p>	TEHIK	

	<p>heastamismeetmeid arvesse võtta (kas heastamismeetmed tulnuks esitada juba pakkumusega koos või oli põhjendatud nende esitamata jätmine). Regulatsioon suurendaks halduskoormust ja raskendaks regulatsiooni üheselt mõistetavust.</p>		
97.	<p>Heastamine</p> <p>Heastamise võimalus võiks olla alates riigihanke piirmäärast hankija vabatahtlikkuse alusel. Hankija peaks ise märkima kas ta lubab heastada või ei luba.</p>	TK	
98.	<p>Heastamine</p> <p>VTK lk 23 „Mõju heastamise laiendamise“. Juhul, kui heastamise sätet laiendatakse ka KJ riigihangetele, peaks väga täpselt reguleerima, millises ulatuses saab heastamist rakendada.</p>	SiM	
99.	<p>Alltöövõtja ja tuginetava heastamine</p> <p>Kaubanduskoda toetab RHS-i muutmist selliselt, et kui alltöövõtjal ja isikul, kelle vahenditele tuginetakse, on kohustuslik kõrvaldamise alus, siis peaks nende puhul olema analoogselt pakkuja ja taotlejaga heastamise ja maksuvõla tasumise võimalus. Muudatus annab ettevõtjatele paindlikumad võimalused menetluses jätkata.</p>	KTK	
100.	<p>Hankelepingu ülesütlemine</p> <p>Punktiga 9.2.8 kaalutakse laiendada hankelepingu erakorralise ülesütlemise võimalusi selliselt, et hankeleping on lubatud erakorraliselt üles öelda, kui ettevõtjal on hankelepingu täitmise ajal tekkinud kohustuslik kõrvaldamise alus. Praegu sellist võimalust</p>	EETEL	

	<p>ei ole. Lepingu täitmise käigus on eelkõige oluline see, kas ja kuidas (millise kvaliteediga) töövõtja lepingut täitab. Kui siiski leitakse, et erakorralise ülesütleamise alus võib olla ka hankemenetluses kohustuslik kõrvaldamise aluse esinemine, siis tuleb selle võimaluse rakendamiseks tagada töövõtjale eelnevalt võimalus puuduste kõrvaldamiseks mõistliku aja jooksul sarnaselt võlaõigusseadusega.</p>		
101.	<p>Hankelepingu ülesütlemine</p> <p>VTK punktis 9.2.8 käsitletakse vajadust hankija poolseks hankelepingu erakorralise ülesütleamise (RHS § 124) võimaluse laiendamiseks olukorrale, kus hankemenetlusest kõrvaldamise alus tekib hankelepingu täitmise käigus.</p> <p>Leiame, et kavandatud lahendus on liiga äärmuslik ning selles ei ole arvestatud muude võimalike lahendustega, mida kasutada olukordades, kus asjaolud, mis oleksid aluseks hankemenetlusest kõrvaldamiseks, tekivad alles pärast hankelepingu sõlmimist. Kahtlemata on õige, et sellistes olukordades on vajalikud mingid meetmed tekkinud probleemi elimineerimiseks, kuid suund peab olema, et hankelepingut saaks kokkulepitud tingimustel edasi täita, mitte seda lõpetada.</p> <p>Näiteks olukorras, kus täitjaga seotud isikut karistatakse hankelepingu kestel kriminaalkorras, on võimalik selle konkreetse isiku väljavahetamine ning ei ole tarvidust tingimata hankelepingut üles öelda.</p>	ITL	

	Teeme ettepaneku säilitada kehtiv regulatsioon, mis täiendavat hankelepingu erakorralise ülesütlemise alust ei sisalda.		
102.	<p>Hankelepingu ülesütlemine</p> <p>p. 9.2.8. – Nii nagu me aru saame, on RHS §-s 124 sätestatu näol tegemist riigihangete direktiivi ülevõtva sättega, VTK-s ei ole aga esitatud analüüsi kavandatava muudatuse kooskõla kohta direktiivis sätestatuga. Kui hinnata pelgalt direktiivi artikli 73 punkti b sõnastust („töövõtja oli lepingu sõlmimise ajal ühes artikli 57 lõikes 1 osutatud olukordadest ning oleks seetõttu tulnud hankemenetlusest kõrvale jätta“), siis näib, et see vastab (vähemalt sõnastuslikult) kehtivas RHS-is sätestatule. Seetõttu peaks enne vastava muudatuse tegemist selgitama, kas direktiiv lubab laiendada seda võimalust ka olukordadele, kus nimetatud asjaolu tekib lepingu täitmise ajal. Neid sätteid lugedes tekkis küsimus, kas RHS §-s 124 nimetatud juhtudel on alati tegemist ülesütlemisega. VÕS-i kohaselt öeldakse üles kestvuslepinguid. Kui tegemist ei ole kestvuslepinguga, siis nendest taganetakse. Riigihanke tulemusel sõlmitud lepinguteks võivad olla nii kestvuslepingud (näiteks püsivalt mingi teenuse osutamine) kui ka mittekestvuslepingud (näiteks mingi konkreetse asja ostmine).</p> <p>Erisused ilmnevad eelkõige pärast lepingu lõpetamist vastastikku saadu tagasitaitmisel ning kui riigihanke tulemusel sõlmitud lepingu saaks § 124 alusel lõpetada olukorras, kus seda on juba mingis osas täidetud, siis on sellised praktilised tagajärjed ka selle muudatuse</p>	JUST	

	<p>kontekstis olulised. VÕS-i § 189 lg 1 sätestab üldreeglina, et lepingust taganemise korral võib kumbki lepingupool nõuda tema poolt lepingu alusel üleantu tagastamist ning saadud viljade ja muu kasu väljaandmist, kui ta tagastab kõik üleantu. Lepingu ülesütleamise korral peavad lepingupooled VÕS-i § 195 lõike 5 kohaselt tagastama üksnes lepingu lõpetamisele järgneva aja kohta juba ette üleantu.</p> <p>Kui selline ülesütlemissalus ette näha, oleks meie hinnangul selgem lahendus teha seda otsesõnu seaduses. VTK-s nimetatud alternatiivne võimalus näha §-ga 124 ette, et hankija peab sellise ülesütleamise võimaluse sätestama riigihanke alusdokumendis, tundub keerulisem ning tekitab ka hankijale lisakoormuse.</p>		
103.	<p>Hankelepingu ülesütlemine</p> <p>Ühing Korruptsioonivaba Eesti tervitab Rahandusministeeriumi riigihanke seaduse muutmise eelnõud, eriti aga ettepanekut „9.2.8 Hankelepingu erakorralise ülesütleamise võimaluse laiendamine (§ 95 ja § 124)“.</p> <p>Ühing Korruptsioonivaba Eesti tegutseb Ausa Ettevõtluse Võrgustiku ja muude erasektorile suunatud ettevõtmiste kaudu järjepidevalt ärikorruptsiooni vähendamise ja ausa ettevõtluskultuuri edendamisega. Ühing on oma töös näinud, et suund skandinaavialiku ärikultuuri poole on tõusuteel ning seetõttu on Eesti ettevõtted aina enam pidanud tegelema kolmanda osapoole riskijuhtimisega.</p>	KE	

	<p>Riigiettevõtted mõistavad enda rolli ärikultuuri loomisel, kuid näevad ka vajadust põhjaliku hoolsuskohustuse täitmiseks, et suurendada enda konkurentsivõimet nii kodu- kui rahvusvahelisel turul. Kokkuvõttes on riigiettevõtetel võimalus ja vastutus positiivselt mõjutada nii oma hankeahelat, lepingup partnereid kui ka sektorit laiemalt.</p> <p>Seetõttu on oluline, et hankijal säiliks võimalus hankeleping erakorraliselt üle öelda juhtudel, kui pakkuja osas ilmneb või tekib lepingu täitmise ajal RHS § 95-s loetletud aluseid. Selline säte heidutaks pakkujaid, kelle jaoks võib kõrvaldamise alus (nt altkäemaks hanke ebaseaduslikuks võitmiseks) olla kuluefektiivne võrreldes hanke käigus teostatava töö mahu ja tuluga. Seadust rikkunud pakkujaga lepingu jätkamisel on omakorda negatiivne mõju mitte ainult hankija, kuid ka avaliku sektori usaldusele laiemalt. Leiame, et antud muudatus distsiplineeriks lepingu täitjat (hanke võitjat) ka lepingu täitmise ajal õiguspäraselt käituma.</p>		
104.	<p>Hankelepingu ülesütlemine</p> <p>RHS-i muutmise selliselt, et hankijal on võimalus hankeleping erakorraliselt üles öelda kui ettevõtjal on kohustuslik kõrvaldamise alus tekkinud hankelepingu täitmise käigus, vajab täiendavat analüüsi. Edasise analüüsi käigus tuleks välja selgitada, milline on võimalik kasu sellise tegevuse tagajärjel. Sellise lahenduse kasuks otsustamisel on vajalik eelnevalt maandada erinevate soovimatute tagajärgede risk.</p>	KTK	

	<p>Ettevõtjatele tekib täiendav risk lepingu ülesütlemiseks. Lahendada tuleks ka küsimus, kas ülesütlemine oleks välistatud siis, kui ettevõtja on võtnud meetmeid heastamiseks.</p> <p>Kaubanduskoda pooldab hetkel kehtivat regulatsiooni, mis ei näe seda võimalust ette.</p>		
105.	<p>Hankelepingu ülesütlemine</p> <p>9.2.8 Hankelepingu erakorralise ülesütlemise võimaluse laiendamine (§ 95 ja § 124). RIK on seisukohal, et hankijal peaks olema võimalus hinnata, kas ettevõtja võetud meetmed olukorra heastamiseks (lepingu kestel §-s 95 üles kerkinud asjaolude suhtes) võimaldavad hankijal ettevõtja usaldusväärsusel pidada nii kõrgeks, et lepingut mitte üles öelda (sarnaselt § 97 lg-le 2).</p>	RIK	
106.	<p>Hankelepingu ülesütlemine</p> <p>Sellise hankelepingu erakorralise ülesütlemise aluse – kõrvaldamise aluste tekkimine hankelepingu täitmise käigus – sätestamist hankelepingus ei välista minu hinnangul ka praegune RHS.</p> <p>Kui § 124 sätestab kõrvaldamise alused hankelepingu erakorralise ülesütlemise alusena, siis tuleks analüüsida ka seda, millised kohustused see hankijale paneb – kas hankija peab lepingu täitmise käigus perioodiliselt „seirama“ kõrvaldamise aluste puudumist lepingupartneril (kui jah, siis kui sageli); kas lepingupartneri haldus-, juhtimis- või järelevalveorgani liikme vahetusel peaks hankija teostama nende suhtes kõrvaldamise aluste kontrolli; kui § 95 lg 1 aluse</p>	RM ÜO	

	<p>esinemine on hankemenetluses kohustuslik kõrvaldamise alus, siis kas § 124 vaates on hankijal siiski kaalutusõigus kõrvaldamise aluse tuvastamisel hankelepingut erakorraliselt mitte üles öelda (nt kui 95% tööd on selleks hetkeks juba tehtud vms).</p>		
107.	<p>Hankelepingu ülesütlemine</p> <p>Hankelepingu erakorralise ülesütlemise võimaluse laiendamisel kõrvaldamise aluste esinemisel võiks kaaluda samaaegselt ka heastamise võimaluse laiendamisse. Samuti peaks erakorraline ülesütlemine olema hankija diskretsioon, mitte kohustuslik otsus, kuna praktikas võib selline erakorraline ülesütlemine näiteks väikese maksuvõla tõttu olla ebaproportsionaalne ning põhjustada hankijale väga suurt aja- ja rahakulu, nt kui mõni suur ehitusleping üles öelda, on objekti lõpetamiseks vaja korraldada uus riigihange aga see eeldab ilmselt täiendavaid ekspertiise jne objekti hetkeseisust.</p>	RTK	
108.	<p>Hankelepingu ülesütlemine</p> <p>VTK punkt 9.2.8 erakorralise ülesütlemise võimaluse laiendamine. Ei toeta hankelepingu erakorralise ülesütlemise võimaluse laiendamist. Juhul kui regulatsiooni muudetakse, tuleks seadusandjal selgelt ette näha, et hankijal ei ole kohustust hankelepingu täitmise käigus kontrollida kohustuslikke kõrvaldamise aluseid. Säte kohalduks vaid juhul, kui hankijale saavad vastavad asjaolud teatavaks. Lahendada tuleks ka ka küsimus, kuidas hankija peab kontrollima vastava aluse esinemist – kas RHR vahendusel päringutega; kas</p>	TEHIK	

	hankijal tekib õigus pakkujalt selleks uuesti andmeid või tõendeid nõuda?		
109.	<p>Hankelepingu ülesütlemine</p> <p>Välja pakutud regulatsioon põhjustaks praktikas keerukaid olukordi. Kui nt ehitusleping on osaliselt täidetud või tarkvara osaliselt loodud, kas on avalikes huvides siiski leping üles öelda hiljem tekkinud kõrvaldamise aluse tõttu? See võib nt tarkvara puhul tähendada kogu senise töö uuesti alustamist, sh uue hankemenetluse korraldamist. See omakorda tähendab märgatavat ajakulu enne, kui hankija vajatud teenuse saab. Kindlasti peaks seega tegemist olema kaalutusõigusega, kas leping üles öelda.</p>	TEHIK	
110.	<p>Hankelepingu ülesütlemine</p> <p>Samuti tekiks küsimus, mis saab seni täidetud lepingust erakorralisel ülesütlemisel. Tarkvaraarendus on tõenäoliselt väärtusetu, kui see on vaid osaliselt realiseeritud (teine arendaja ei soovi poolikut tööd jätkata, uue partneri leidmine sisuliselt võimatu), samas võib hankija olla maksnud partnerile teatud summa seni tehtud töö eest. Raha tagasinõudmiseks võib puududa VÕSga kooskõlas olev alus, kui tasu makstakse teostatud töö eest (mitte tulemi saavutamise eest). Hankija satuks seega olukorda, kus rahaline kaotus võib ulatuda sadadesse tuhandettesse, kuid tulemit ei ole ja hankijal ei pruugi olla võimalik ka välja makstud tasu tagasinõudmine. Isegi kui tagasinõudmine on võimalik, sunniks see hankijaid tõenäoliselt ette võtma mahukaid kohtuvaidluseid, mis ei ole kindlasti eesmärgipärane.</p>	TEHIK	
111.	Hankelepingu ülesütlemine	TEHIK	

	<p>Kuidas saab hankijale kohustuslik kõrvaldamise alus lepingu kestel teatavaks, kas kaasneks jooksev kontrollimise kohustus? Milliseid meetmeid peaks hankija sel juhul võtma asjaolude väljaselgitamiseks? Kas hankijal tekiks kohustus asjaolusid kaaluda ja teha põhjendatud otsus, miks leping üles öelda või lepingut jätkata isegi kui kohustuslik kõrvaldamise alus esineb? Kas see oleks vaidlustatav otsus ja kelle poolt?</p>		
112.	<p>Hankelepingu ülesütlemine</p> <p>Toetame, et hankijal võiks lepingu ülesütlemise võimalus olla laiem. Nimetatud laiendus oleks igati kooskõlas avaliku huvi ja selle kõrgete eetiliste ootustega. Samas nendime, et nimetatud laiendus võib praktikas tekitada probleeme: konkureeriv ettevõtja võib hakata hankijalt nõudma või mõjutama, et leping lõpetataks isikuga kellel esinevad kõrvaldamise alused. Leiame, et nimetatud lepingu ülesütlemine peab olema õigus, mitte kohustus.</p> <p>Eluliselt poleks ka võimalik, et hankija suudaks koguaeg jälgida lepingupartnerite kõrvaldamise aluste puudumist, kuid samas võib selleks olla suuteline hoolas audiitor.</p>	TK	
113.	<p>Hankelepingu ülesütlemine</p> <p>Hankelepingu erakorralise ülesütlemise võimalus võiks olla hankija võimalus, mitte kohustus.</p>	VM	
114.	<p>Hankelepingu ülesütlemine</p> <p>VTK punkt 9.2.8 hankelepingu erakorralise ülesütlemise võimaluse laiendamine. Leiame, et see on väga hea mõte, kuid alternatiiviks on ka hankijate parem teavitustöö.</p>	SiM	

	<p>Näiteks saaks sarnase võimaluse lisada hankelepingu projektidesse. Samas, kui see võimalus lisada seadusesse, siis peab tulema järgi ka riigihangete registris võimekus (kas praegu saab päringuid teostada kui riigihanke menetlus on lõppenud?).</p>		
--	---	--	--

Hankepass

115.	<p>Hankepassi alusel tehtav otsus</p> <p>Hankepassi alusel tehtav otsustus (§ 104 lg 6), VTK p 9.3.1. Olen nõus, et § 104 lg 6 alusel tehtava otsustuse sisuline väärtus on kaheldav, kuid samas, kui loobuda üleüldse hankepassi alusel tehtava otsustuse nõudest, siis muutuvad kõik hankemenetlused nn pööratud menetluseks. Samuti näeb § 114 lg 1 ette, et hankija kontrollib kvalifitseeritud pakkujate esitatud pakkumusi, v.a. juhul kui on kasutatud pöördmenetlust (st vaid avatud hankemenetluse situatsioonis). Üks võimalus on ka loobuda hankepassi alusel tehtavast positiivsest otsusest ehk otsusest, mille alusel pakkuja kvalifitseeritakse hankepassi alusel, kuid see eeldab § 114 lg 1 sõnastuse muutmist, sest vastasel juhul jääb selgusetuks, milliste kvalifitseeritud pakkujate pakkumuste vastavust kontrollitakse. Hankepassi alusel kvalifitseerimise otsus ei riiva konkurentide kaebeõigust, kui küsimus on sisulises kvalifitseerumises. See, mis järjekorras erinevaid otsuseid tehakse, ei oma lõppastmes tähendust. Oluline on see, et leping sõlmitakse pakkujaga, kes ei kuulu kõrvaldamisele, kes kvalifitseerub (kui vastavad tingimused on seatud), kes on esitanud vastava ja parima pakkumuse. See, kas kvalifikatsiooni, sh hankepassi,</p>	<p>AB Cobalt</p>	
------	--	----------------------	--

	kontrollitakse enne või pärast pakkumuse vastavuse kontrollimist ei ole lõppastmes oluline. Küll aga tasuks analüüsida, kas hankepassi alusel tehtava otsustuse kaotamine RHSist oleks kooskõlas direktiivi art 56 lg-ga 2, mis ütleb, et vaid avatud hankemenetluses võib hankija kasutada pöördmenetlust.		
116.	Hankepassi alusel tehtav otsus Hankepassi alusel tehtav otsus (§ 104 lg 6) – küsimuse on tekitanud olukord, kui hankepassis ei ole kinnitust või andmeid, aga kinnitust tõendav dokument on pakkumusele lisatud;	ELVL	
117.	Hankepassi alusel tehtav otsus 9.3.1 Hankepassi alusel tehtav otsus (§ 104 lg 6) Hankepassis esitatud teabe alusel otsuse tegemine ei ole kaebeõiguse realiseerimise osas vajalik. Hankepass sisaldab ainult pakkuja või taotleja ajakohastatud kinnitusi, kas tema puhul kõrvaldamise alused puuduvad või kas ta vastab kvalifitseerimise tingimustele. Kui pakkuja hankepassis ise kinnitab, et ta näiteks vastab RHS 95 lg 1 sätestatud tingimusele, mis võimaldavad ta hankemenetlusest kõrvaldada, siis tuleb hankijal automaatselt pakkuja hankemenetlusest kõrvaldada ning siin ei ole võimalust millegi peale kaevata, sest pakkuja on ise kinnitanud, et vastab alusele, mis võimaldab ta menetlusest kõrvaldada ning seadus ei luba sellise pakkujaga hankelepingle sõlmida. Seega kui pakkuja ise kinnitab oma mittesobivust, siis pole tal kaebeõiguse tekkimiseks alust, kui ta menetlusest kõrvaldatakse. Lisaks kui hankepassis esitatud teave ei nõua sisulist	RIK	

	kontrolli ning formaalse teabe (ehk pakkuja enda kinnituse) põhjal tehakse otsus pakkuja või taotleja kõrvaldamise, kvalifitseerimise või kvalifitseerimata jätmise kohta, siis vajadus otsuse eraldi tegemiseks puudub, sest haldusorgan ei ole ise sisuliselt veendunud, kas pakkuja on sobilik või mitte, selleks et teha otsus, kas pakkuja on kvalifitseerunud või mitte.		
118.	<p>Hankepassi alusel tehtav otsus</p> <p>p. 9.3.1. – vt märkus p 9.2.7. kohta. Leiame, et § 104 lg- s 6 sätestatud kõrvaldamise, kvalifitseerimise ja kvalifitseerimata jätmise otsused on tavapärased menetlusotsustused, mida ei tule igakordselt eraldi kirjaliku haldusaktina vormistada ega kätte toimetada. Nimetatud sätte rakendamine koosmõjus § 52 lg-ga 3 tähendab aga üld- ja erisätte põhimõttest lähtudes seda, et sellisel juhul tuleb lähtuda eriregulatsioonist, st § 52 lg-st 3. See aga ei tähenda, et § 104 lg 6 oleks vaja kehtetuks tunnistada, kuivõrd pöördmenetluse kasutamine on hankija kaalutusõigus, mitte kohustus.</p>	JUST	
119.	<p>Hankepassi alusel tehtav otsus</p> <p>VTK punkt 9.2.7 „Kõrvaldamata jätmise otsused“, lk 24, kohaselt kohustab RHS § 104 lg 8 hankijat eduka pakkuja osas lisaks kõrvaldamise või kõrvaldamata jätmise otsusele vastu võtma ka kvalifitseerimise või kvalifitseerimata jätmise otsust. Vastavalt RHS § 98 lg 1 võib hankija pakkujate või taotlejate kvalifikatsiooni kontrollida, kuid ei ole selleks kohustatud. Olukorras, kus hankija riigihankel pakkuja kvalifikatsioonile tingimusi seadnud ei ole, on ebavajalik ning isegi segadust tekitav eduka pakkuja osas kvalifitseerimise või</p>	SiM	

	<p>kvalifitseerimata jätmise otsuse vastuvõtmine. Seda enam, et hankija on kohustatud registris märkima, et otsus võetakse vastu tõendite alusel, mida tegelikkuses esitatud ei ole.</p>		
120.	<p>Puudused hankepassis</p> <p>RHS § 104 lõike 11 kohaselt ei nõua hankija käesoleva paragrahvi lõigetes 7 ja 8 nimetatud dokumentide esitamist, kui need dokumendid või vastavad andmed on talle andmekogus olevate andmete põhjal tasuta kättesaadavad või tal on need dokumendid või andmed olemas ja need on pakkuja või taotleja suhtes kõrvaldamise aluste puudumise kontrollimiseks või tema kvalifitseerimiseks jätkuvalt asjakohased.</p> <p>Kaubanduskoja liikmed on erinevate hangete puhul puutunud kokku olukorraga, kus hankija kas on kasutanud oma RHS § 104 lg 11 toodud õigust või vastupidi, ei ole seda teinud. Seda olukorras, kus tegemist on nn puudusega hankepassis.</p> <p>Lisaks on olnud näiteid, kus hankija on kasutanud pöördmenetlust, olles seega tutvunud pakkuja poolt esitatud dokumentidega pakkumuse vastavuse osas ning on seega saanud ka reaalselt tuvastada, et pakkuja sisuliselt vastab kvalifitseerimistingimustele. Kuid siiski ei ole seda infot võtnud arvesse kvalifitseerimistingimustele vastavuse hindamisel.</p> <p>Kuidas kindlaks teha, kas hankijal on tõepoolest mingid andmed pakkuja kohta juba varasemalt olemas? Näiteks</p>	KTK	

kui pakkuja on osalenud sama hankija poolt korraldatavas hankes ning esitanud tõendi enda kvalifikatsiooni kinnitamiseks, siis võib jääda selgusetuks, kas aasta hiljem sama hankija poolt korraldataval hankel osalemisel peaks pakkuja tõendi uuesti esitama või piisab kvalifikatsiooni tõendamiseks eelmise hanke käigus esitatud tõendist.

Selline hinnangulisus annab hankijale võimaluse enda soovi järgi teatud pakkuja poolt esitatud dokumente lugeda piisavateks ning teatud pakkuja puhul seda mitte teha.

Lähtudes RHS seletuskirjast (lk 96) ei tohi hankija nõuda selliste tõendite ja dokumentide esitamist, mis, või mille aluseks olevad andmed on talle elektroonilise andmebaasi alusel kättesaadavad. Klassikaline direktiiv lülitab sellise andmebaasi nimekirja riigihangete registri, ettevõtja virtuaaltoimiku, elektroonilise dokumentide säilitamise süsteemi või eelkvalifitseerimise süsteemi. Pakkuja peab hankepassis märkima, milliselt veebiaadressilt on võimalik sellist informatsiooni saada.

Samuti ei tohi hankija nõuda nende dokumentide esitamist, mis tal on endal olemas, teisisõnu saab hankija arvestada nende dokumentidega, mis talle on eelnevates hankemenetlustes esitatud, kui need on jätkuvalt ajakohased. Samuti juhul, kui hankija on menetluse kestel juba dokumente küsinud, ei tohi ta nende dokumentide esitamist uuesti nõuda edukalt pakkujalt, kuna need on hankijal juba olemas.

	<p>Vaidlustuskomisjoni praktika hankepassis esitamata andmete osas näib lihtsustatult lähtuma sellest, et kui hankepassis on midagi esitamata, siis ei pea selle pakkuja suhtes negatiivset otsust tegema üksnes siis, kui hankija saab tugineda tal endal olemasolevatele või andmekogust saadavatele andmetele (vt VaKoo 80-18/195025 ja 209-18/199937).</p> <p>Kahjuks ei ole selgitatud, milliseid konkreetseid andmeid ja millistel juhtudel saab lugeda olemasolevateks või andmekogust kättesaadavateks.</p> <p>Märgime, et viidatud põhimõte vajab seaduses täpsustamist. Jääb arusaamatuks, millistel juhtudel on hankija kohustatud lähtuma halduspraktika analoogiast võimaldades ka "teadlikult" kvalifitseerimise tingimustele vastamiseks esitatud andmeid "asendada" olemasolevate või andmekogust saadavate andmetega.</p> <p>Loodame, et peate võimalikuks meie tähelepanekuid arvesse võtta. Vajadusel oleme valmis oma ettepanekuid ka lähemalt selgitama.</p>		
121.	<p>Tuginemine ja hankepass</p> <p>Teeme ettepaneku sätestada RHS § 104 lg-s 4, et hankepass tuleb esitada isiku kohta, kelle vahenditele tuginetakse ka tehnilise ja kutsealase pädevuse nõuetele vastavuse tõendamisel (s.o mitte ainult majanduslikule ja finantsseisundile esitatud nõuetele vastavuse tõendamisel). Selle kohta on tehtud VAKO lahend nr 178-18/197342 (26.09.2018).</p>	ITL	
122.	<p>Andmete mitmekordse esitamise keeld</p>	ITL	

	<p>Meie hinnangul ei ole hankijad hankepassiga ära harjunud ning nõuavad lisaks hankepassile täiendavate dokumentide esitamist. RHS §-s 104 võiks olla täpsustatud, et pakkuja ei pea esitama hankepassis märgitud andmeid topelt. Ühtlasi teeme ettepaneku teha hankijate hulgas vastavat teavitustööd.</p>		
123.	<p>Seosed teiste normidega</p> <p>p. 9.3.2. – kui RHS-s on mõningane ebaselgus tähtaegade määramise osas, võib kohaldada HMS üldnorme, sh HMS § 5 lõiget 1, mille kohaselt määrab konkreetse tähtaja kaalutusõiguse alusel kindlaks alati juhtumit lahendav ametnik. Lk-l 32 on p 9.6 juures kirjeldatud väärtpraktikat, kus minimaalne pakkumise tähtaeg on meelevaldselt liiga lühike. See ei ole õiguslik, vaid praktika kujundamise probleem. Samas mööname, et kui erisused §-de 98 ja 104 vahel ei ole sisuliselt vajalikud, siis olukorras, kus seadust minnakse parandama, võiks kasutada võimalust regulatsioon ühtlustada.</p>	JUST	
124.	<p>Dokumentide esitamine raamlepingu puhul</p> <p>Väljatöötamise kavatsuse punktis 9.2.7 on käsitletud kehtiva RHS § 104 lõiget 8, kuid samuti osaliselt, nimelt vaid kõrvaldamata jätmise otsust. Täpsustada oleks vaja ka asjaolusid milliste puhul on hankija kohustatud nõudma raamlepingu alusel sõlmitava hankelepingu korral enne hankelepingu sõlmimist edukalt pakkujalt kõikide asjakohaste hankepassis esitatud kinnituste vastavate dokumentide esitamist.</p>	MKM	

Kehtiva RHS § 104 lõikes 8 sätestatud tingimuse kohaselt nõuab hankija enne hankelepingu sõlmimist edukalt pakkujalt kõikide asjakohaste hankepassis esitatud kinnitustele vastavate dokumentide esitamist, välja arvatud raamlepingu alusel sõlmitava hankelepingu puhul, kui raamleping on sõlmitud ühe pakkujaga või kui hankeleping sõlmitakse raamlepingus sätestatud tingimustel ilma minikonkurssi välja kuulutamata. Sellise sõnastuse kohaselt tuleks nõuda enne hankelepingu sõlmimist edukalt pakkujalt kõikide asjakohaste hankepassis esitatud kinnitustele vastavate dokumentide esitamist ka juhul, kui raamleping sõlmitakse mitme pakkujaga ja hankeleping sõlmitakse minikonkursi tulemusena, kuna välistus on kirjas juhtumite kohta, kui raamleping on sõlmitud ühe pakkujaga või kui hankeleping sõlmitakse raamlepingus sätestatud tingimustel ilma minikonkurssi välja kuulutamata. Juhul, kui nõue kontrollida pakkuja kvalifikatsiooni minikonkursil enne hankelepingu sõlmimist tuleneb asjaolust, et hankija on seadnud minikonkursil täiendavad nõuded pakkuja kvalifikatsiooni kontrollimiseks (RHS § 30 lg 10), peaks see asjaolu olema selgelt väljaloetav ka RHS § 104 lõikest 8.

Oleme seisukohal, et hankija kohustus nõuda enne hankelepingu sõlmimist edukalt pakkujalt kõikide asjakohaste hankepassis esitatud kinnitustele vastavate dokumentide esitamist ka sellisel juhul, kui minikonkursil ei ole pakkujale seatud täiendavaid nõudeid, ei ole põhjendatud.

Selgitused ja rahuaeg

125.	<p>Rahuaeg</p> <p>Kuivõrd vaidlustuste esitamiseks on riigihangete seaduses juba tähtajad ette nähtud, siis pole põhjendatud ajaliselt piirata pakkuja võimalust saada hanke kohta selgitusi ehk siis sätestada nn rahuaega, mille jooksul hankija enam vastama ei pea. Mõistlik on kehtestada regulatsioon, kus hankija peab vastama 3 tööpäeva jooksul, kuid hiljemalt pakkumuste esitamise tähtpäevale eelneval tööpäeval. On sagedased olukorrad, kus ebaselgus hanke alusdokumentides selgub alles pakkumuse koostamise käigus ning kindlasti ei saa pidada hanke kvaliteetse lõpptulemuse saavutamiseks õigustatuks kui sel hetkel pole pakkujal enam võimalik hankijalt vastuseid saada.</p>	EETEL	
126.	<p>Rahuaeg</p> <p>Seaduse kohaselt, kui riigihanke alusdokumentidega seotud selgitustaotluse hankijale laekumise ja pakkumuste esitamise tähtpäeva vahele ei jää vähemalt kuut päeva, käesoleva seaduse § 93 lõike 2 punktis 2 ja § 94 lõike 4 punktis 2 nimetatud juhtudel nelja päeva ning lihthankemenetluses ühte tööpäeva, ei ole hankija kohustatud selgitustaotlusele vastama.</p> <p>Olukorras, kus VTK's on asunud seisukohale, et rahuaeg kui selline ei ole direktiivist tulenev kohustus, tuleks tõsiselt kaaluda selle ärakaotamist või vähemalt hankemenetluse eri viisidele kohandamist. Nimelt näiteks olukorras, kus hankija kasutab alla</p>	Ellex	

rahvusvahelise piirmäära piiratud või konkurentsipõhist läbirääkimistega hankemenetlust, innovatsioonipartnerlust või võistlevat dialoogi asjade või teenuste ostmiseks ja on avaldanud eelteate. Sellisel juhul on minimaalseks pakkumuste esitamise tähtajaks 10 päeva (RHS § 94 lg 3 p 1 + § 94 lg 4 p 1), kuid rahuaeg on ikkagi 6 päeva. Arvestades hankijate poolt laialt rakendatud praktikat esitada hanketeade registrile reede õhtul (pakkumuste esitamise tähtaeg hakkab kulgema, aga pakkujal puudub isegi teoreetiline võimalus hanke alusdokumente enne esmaspäeva näha, sest riigihangete register avaldab teateid tööpäevadel), siis on selgitustaotluste esitamise tähtaeg ka ideaaljuhul hankedokumentide tutvumise kuupäeval. Hankija vastuse kontekstis jätkuküsimuse küsimine on aga välistatud. Kui aga peaks lisanduma mõni puhkepäev, siis saab hankija tervikuna välistada selgitustaotlustele vastamise kohustuse. Näiteks avaldatakse hanketeade 21.06.2019 ehk reedel ja esmaspäev 24.06.2019 on riigipüha ja eeltoodud näite kontekstis samas ka viimane päev enne rahuaega.

Arvestades, et selgitustaotlustele vastamine ei ole hankija kui hanke alusdokumentide autori jaoks üleliia koormav ja samas on kõigi turuosaliste huvides (tagamaks, et hankija ja kõik turuosalisel mõistavad tingimusi ühtmoodi), siis tuleks rahuaeg viia absoluutse miinimumini. Eriti oluline on see kehtivas seaduses toodud lühemaid tähtaegasid arvestades ja pidades silmas praktikas tavalist stsenaariumit, kus hankija vastus ei ole pakkuja arvates ammendav või tekitab üldse täiendavaid ebaselgusi/küsimusi.

127.	<p>Rahuaeg</p> <p>Leiame, et rahuaja sätted riigihangete seaduses on vajalikud ning neid ei peaks ära kaotama. Rahuaja sätted motiveerivad ettevõtjaid aegsasti tutvuma riigihanke alusdokumentidega ning eelduslikult peaks see viima olukorrani, kus välditakse viimasel minutil tekkivaid küsimusi ja pakkumuste esitamist.</p> <p>Mõistlik ei ole näha kehtivas seaduses ette sõnaselgelt võimalust nn hilistele küsimustele vastata pärast pakkumuste või taotluste esitamise tähtaega. Sarnaselt varem kehtinud seadusele suurendab taoline kohustus otstarbetult halduskoormust ja annab võimaluse vastata selgitustaotlusele lakooniliselt, kuna pärast pakkumuste esitamist vastusel enam väärtust ei ole.</p> <p>Rahuaja institutsioon ei välista võimalust pakkujal küsida ja hankijal vastata selgitustaotlusele ka rahuajal, eeldusel, et vastus selgitustaotlusele on pakkumuse koostamisel oluline. Pigem aitavad sätted vältida riigihangete seaduse eelnõu seletuskirjas kirjeldatud olukorda, kus pahatahtlik isik, kes ei soovi riigihanke eesmärgi saavutamist, järjepidevalt kasutab asjaomase riigihanke puhul sama taktikat, et esitab vahetult enne pakkumuse esitamise tähtpäeva või lausa samal päeval suure hulga selgitustaotlusi, et sundida hankijat pakkumuse esitamise tähtpäeva pikendama.</p> <p>Kui erimenetlustes on rahuaja sätted vastuolulised või puuduvad (nt sotsiaal- ja eriteenuste puhul tuleb analoogia korras lähtuda 6 päevasest rahuajast), siis</p>	ELVL	
------	--	------	--

	<p>tuleks kõnealust valdkonda reguleerivad sätted viia omavahel kooskõlla, mitte kaotada ära rahuaja instituuti.</p> <p>Teeme ettepaneku jätta alles rahuaja sätted ja vajadusel viia riigihangete seaduse sätted omavahel kooskõlla, et selgitustaotlusele ei oleks võimalik vastata peale pakkumuste esitamist.</p>		
128.	<p>Rahuaeg</p> <p>VTK punktiga 9.4 soovitakse täpsustada erimenetlustes selgituste küsimise regulatsiooni, sealhulgas välistada võimalust, et taotlustele saaks vastata alles pärast pakkumuste tähtaega (RHS § 46).</p> <p>1.3.1. Toetame sellist täpsustamist, samas soovime siinkohal lisaks korrata oma varasemat konkreetsemat ettepanekut seoses RHS § 46 lõikega 2. Nimelt sätestab RHS § 46 lõige 2 käesoleval ajal, et kui selgitustaotluse hankijale laekumise ja pakkumuste esitamise tähtpäeva vahele ei jää vähemalt kuut päeva, ei ole hankija kohustatud selgitustaotlusele vastama. Kuna praktikas toimub aktiivne töö pakkumuse dokumentidega pakkumuste esitamise tähtpäevani, tekitab nn „rahuaeg“ pakkujate jaoks probleeme ja ei võimalda pakkujal esitada kvaliteetset pakkumist. Seetõttu teeme ettepaneku lühendada eeltoodud tähtaega 3 päevani.</p>	ITL	
129.	<p>Rahuaeg</p> <p>Palume kaaluda probleemide lahendamist ühtse praktika kujundamisega. Selgitused ja rahuaeg ning seda reguleerivad tähtajad tasakaalustavad vastanduvaid huvisid. Neid eesmärke peavad mõlemad osapooled</p>	JUST	

arvestama. Kuna hankemenetlus on pakkuja jaoks soodustav menetlus, on tema enda hoolsuskohustus oma menetlusõiguseid parimal viisil kasutada ulatuslik. Tähtaegade olemasolul ja nende kuritarvitamisel jääb isiku huvis oleva otsustuse saamise riisiko pakkujale. Teisalt on selgituse saamine oluline menetlusõigus, mille realiseerimisel peab hankija olema samuti hoolas.

Näiteks Justiitsministeeriumi valitsemisalas olev Registrate ja Infosüsteemide Keskus (edaspidi RIK) on praktikas käsitlenud „rahuaja“ regulatsiooni kahe elemendina:

- 1) vastamine küsimustele, mis tulevad vahetult enne pakkumuste avamist;
- 2) üldine rahuajal küsimustele vastamine.

RIK on püüdnud enne pakkumuste avamist alati küsimustele vastata, olenemata „rahuajast“ või asjaolust, et küsimus on saabunud vahetult enne pakkumuste avamist. Küsimusi, mis saabuvad vahetult enne või kehtiva seaduse järgi „rahuaja“ jooksul, on kahe sorti:

- 1) viimasel hetkel hankedokumente lugenud pakkujad, kes avastavad enda jaoks lahtisi teemasid või soovivad saada täpsustusi/kindlust hanke alusdokumentide punktide osas;
- 2) pahatahtlikud hankest huvitatud isikud, kes ootavad viimase hetkeni, et enda küsimus esitada ning asetavad hankija sundolukorda pakkumuste avamise tähtaja edasilükkamiseks või halvimal juhul hankemenetluse tühistamiseks (nt 2 päeva enne pakkumuste avamise tähtaega saabunud märkus, et enamus tootjaid ei saa sellist toodet pakkuda, mida hankes on küsitud, mistõttu

	<p>palutakse muuta hanke alusdokumente. Pahatahtlikkusele viitab asjaolu, et hankija oli juba 2 korda selles hankes pakkumuste esitamise tähtaega edasi lükanud ning pakkujal oli hanke alusdokumendid olemas pea 2,5 kuud).</p> <p>RIKi praktikast tulenevalt leiame, et hankijal peab olema võimalus viimati nimetatud isikute tegevust piirata. Kui hankija teostab hanget läbipaistvalt ning mittediskrimineerivalt (oodates kõiki pakkujaid hankesse), vastab ta ka esimeses punktis tulnud küsimustele enne pakkumuste avamist. Pigem peaks jätma seaduse selles osas muutmata ning kui muudatuse vajaduse on tinginud hankijate mitte kõige ootuspärasem käitumine, siis rakendada ressursi hankijate koolitamisele antud teema osas.</p>		
130.	<p>Rahuaeg</p> <p>Paragrahv 46 lg 2 sätestab niinimetatud rahuaja, mis lubab hankijal alusdokumentidega seotud selgitustaotlusele mitte vastata, kui taotluse laekumise ning pakkumuse esitamise tähtpäeva vahele ei jää teatud arv päevi, mis on üldreeglina kuus päeva. Rahuaja eesmärgiks on RHS-i seletuskirjas kohaselt vältida kuritarvitusi.</p> <p>Võimalus hankijalt selgitusi küsida on riigihanke eesmärkide saavutamiseks väga oluline. Selgituste küsimise vajadus sõltub esmajoones sellest, kuidas hankija on riigihanke alusdokumendid ette valmistanud.</p>	KTK	

	<p>Kuigi täpne regulatiivne lahendus ei ole hetkel teada, on Kaubanduskoja hinnangul oluline tagada pakkujale selgus ehk ajaline piirang, millal hiljemalt on võimalik selgitusi küsida. Siinjuures tuleb lahendada ka kitsaskoht, mis lubab taotlustele vastata alles pärast pakkumuste esitamise tähtaega, mil küsijale vastusest enam suuremat abi pole.</p>		
131.	<p>Rahuaeg</p> <p>RIK praktikas sisaldab „rahuaeg“ kahe elementi: 1) vastamine küsimustele, mis tulevad vahetult enne pakkumuste avamist; 2) üldine rahuajal küsimustele vastamine.</p> <p>RIK on püüdnud enne pakkumuste avamist alati küsimustele vastata, olenemata „rahuajast“ või asjaolust, et küsimus on saabunud vahetult enne pakkumuste avamist. Küsimusi, mis saabuvad vahetult enne või kehtiva seaduse järgi „rahuaja“ jooksul, on kahe sorti: 1) Viimasel hetkel hankedokumente lugenud pakkujad, kes avastavad enda jaoks lahtisi teemasid või soovivad saada täpsustusi/kindlust hanke alusdokumentide punktide osas; 2) Pahatahtlikud hankest huvitatud isikud, kes ootavad viimase hetkeni, et enda küsimus esitada ning asetavad hankija sundolukorda pakkumuste avamise tähtaja edasilükkamiseks või halvimal juhul hankemenetluse tühistamiseks (nt 2 päeva enne pakkumuste avamise tähtaega saabunud märkus, et enamus tootjaid ei saa sellist toodet pakkuda, mida hankes on küsitud, mistõttu palutakse muuta hanke alusdokumente. Pahatahtlikkusele viitab asjaolu, et hankija oli juba 2 korda selles hankes pakkumuste esitamise tähtaega edasi</p>	RIK	

	<p>lükanud ning pakkujal oli hanke alusdokumendid olemas pea 2,5 kuud).</p> <p>RIK on seisukohal, et hankijal peab olema võimalus viimati nimetatud isikute tegevust piirata. Kui hankija teostab hanget läbipaistvalt ning mittediskrimineerivalt (oodates kõiki pakkujaid hankesse), vastab ta ka esimeses punktis tulnud küsimustele enne pakkumuste avamist. Pigem peaks jätma seaduse selles osas muutmata ning kui muudatuse vajaduse on tinginud hankijate mitte kõige ootuspärasem käitumine, siis rakendada ressursi hankijate koolitamisele antud teema osas.</p>		
132.	<p>Rahuaeg</p> <p>Selgitused ja rahuaja regulatsioon (VTK p 9.4). Hankijana leiame, et nn rahuaja regulatsioon on ennast igati õigustanud, mistõttu ei poolda me selle kaotamist. Samas märgime hankijana, et selgitustaotlustele vastamisel on oluline täpsustada või lahendada kitsaskoht, mis kohustab hankijat lihthankemenetluses selgitustaotlustele vastama pärast pakkumuste laekumist.</p>	RKAS	
133.	<p>Rahuaeg</p> <p>Pooldame nõ rahuaja säilitamist pakkujate selgitustaotlustele vastamisel. See distsiplineerib pakkujaid hankemenetluse algamisest peale põhjalikult alusdokumentidega tutvuma, mitte jätma seda viimasele minutile lootuses, et küll vajadusel hankija pikendab pakkumuste esitamise tähtaega. Praktikas on ilmselt iga hankija enda huvides reageerida ka vahetult enne pakkumuste esitamise tähtaja saabumist edastatud selgitustaotlustele või puudustele viitamisele.</p>	RTK	

134.	<p>Rahuaeg</p> <p>VTK punkt 9.4 rahuaeg. Kehtiva regulatsiooni muutmiseks ei esine mõjuvaid põhjendusi. Tegemist on nii pakkujate kui hankijate jaoks harjumist nõudva regulatsiooniga. Praktikas on ka pakkujate jaoks kasulik, kui nad peavad hankedokumentid aegsasti läbi vaatama ja arvestama, et küsimused on mõistlik esitada pigem varem kui hiljem – see tagab pakkumuste tähtaegse koostamise ja esitamise ning välistab nõ viimase minuti probleemid.</p>	TEHIK	
135.	<p>Rahuaeg</p> <p>Ülikool ei toeta VTK-s välja pakutud mõtet rahuaaja perioodi lühendada. Ülikooli jaoks on rahuaaja kehtestamine enne pakkumuste avamist väga oluline, et hoida ära juhtumeid, kus pakkujad üritavad oma küsimustega pahatahtlikult avamise aega edasi nihutada.</p>	TalTech	
136.	<p>Rahuaeg</p> <p>Töötukassa leiab, et rahuaeg on vajalik ning seda ei peaks seaduses oluliselt muutma, va osas mis puudutab erimenetlusi. Praktikast lähtuvalt saab väita, et ettevõtjad esitavad läbivalt oma küsimusi viimasel hetkel. Isegi kui ettevõtjate küsimused ja ettepanekud on põhjendatud, ei pruugi hankijal olla võimalik neid enam arvesse võtta, kuna hanketeadet ei ole võimalik muuta (sh pikendada pakkumuste esitamise tähtaega). Sellest lähtuvalt on mõistetav küll ettevõtjate soov rahuaega „kärpida“, kuid hankijana me leiame, et mitte ükski aeg ei ole ettevõtjatele piisav, kui nende küsimused tekivad alles 1p</p>	TK	

	<p>enne pakkumuste esitamist. Sellest lähtuvalt peaks säilima praegune regulatsioon.</p> <p>Erimenetlused. Alla rahvusvahelist piirmäära peaks olema sarnane regulatsioon nagu lihthankemenetlustes ja üle rahvusvahelise piirmäära peaks olema sarnane nagu avatud hankemenetlustes (kuivõrd TED-i hanketeate muutmine on vähemalt 48h+).</p>		
137.	<p>Rahuaeg</p> <p>TÜ ei toeta ettepanekut rahuaja perioodi lühendamiseks või selle kaotamiseks. Hankija jaoks on rahuage oluline, vältimaks olukordi, kus pakkuja käitub pahatahtlikult ning üritab küsimustega saavutada pakkumuste esitamise tähtaja pikendamist. TÜ leiab, et hoolas pakkuja tutvub riigihanke alusdokumentidega aegsasti ning esitab küsimused varem kui vahetult enne pakkumuste esitamise tähtpäeva saabumist. TÜ hinnangul võiks rahuaja lühendamine või kaotamine soodustada tendentsi pakkujate seas tutvuda hankedokumentidega ja koostada pakkumust viimasel minutil, mis võib tuua negatiivseid tagajärgi nii hankijale kui pakkujale.</p>	TÜ	
138.	<p>Rahuaeg</p> <p>VTK punkt 9.4 „Selgitused ja rahuage § 46“, lk 28. Pakkujatele antakse tavaliselt piisav ajavaru (RHS § 92 piisav aeg pakkumuse esitamiseks), et tutvuda hanke alusdokumentidega. Hoolas pakkuja tutvub dokumentidega õigeaegselt ja jõuab esitada hankes ka küsimusi õigeaegselt, mistõttu me ei näe siinkohal vajadust rahuaja lühendamiseks. Kuus päeva peaks olema mõistlik aeg, mis ei ole väga lühike ega ka oluliselt</p>	SiM	

	<p>pikk. Hetkel on see enam-vähem toiminud, sest ilma rahuajata on ette tulnud hankemenetluse pahatahtlikku mõjutust (hankel osalemise aja juurdevõtmise mõjutamine, et hankija veel viimasel minutil pikendaks pakkumuse esitamise tähtaega; hankes osalejate poolt mõjutus muuta hanketingimusi endale sobivaks jne). Hankijatele on kõrged nõudmised hanke alusdokumentide koostamisel, kuid samad nõuded võiks olla ka pakkujatele, kes võiksid olla hoolsamad ja huvi korral tutvuda hanke alusdokumentidega õigeaegselt ning piisava ajavaruga enne pakkumuste esitamise tähtaega. Hankijalt selgituste küsimine on igal juhul oluline mõlemale osapoolle nii ettevõtjale kui ka hankijale, kuid ikka ja jälle piisava ajavaruga.</p>		
139.	<p>Selgitused lihthankemenetluses</p> <p>Samuti leiame, et kaaluma peaks RHS § 46 regulatsiooni laiendamist ka lihthankemenetlustele, kuna ka lihthangete puhul võib olla asjakohane küsida ja saada selgitusi.</p>	ITL	
140.	<p>Selgituste nõudmine otsuste kohta</p> <p>Lisaks leiame, et RHS § 46 regulatsioon võiks laieneda ka pakkujate poolsele selgituste küsimise võimalusele hankija otsustega seoses. Käesoleval ajal RHS-is puudub regulatsioon, mis võimaldaks hankija otsuste kohta selgitusi küsida. Põhimõtteliselt on küll võimalik hankija poole selgituste saamiseks pöörduda, kuid RHS ei kohusta hankijat mingisuguse ajavahemiku jooksul otsuseid puudutavas osas pakkujatele vastama. Kuigi RHS ei sätesta, kui suures ulatuses peab hankija oma otsuseid põhjendama, on riigihangete</p>	ITL	

<p>vaidlustuskomisjon (VAKO) leidnud, et hankija koostatud dokumentide alusel peab olema võimalik kontrollida hankija otsuste põhjendatust, et oleks võimalik kontrollida otsuse sisulist õiguspärasust.</p> <p>Kui pakkuja leiab, et hankija otsus ei ole piisavalt põhjendatud, siis ainus võimalus oma õiguste kaitseks on vaidlustuse esitamine (RHS § 185 lg-d 1-2). Samas olukorras, kus hankija oleks kohustatud vastama ning ka vastaks piisavas ulatuses selgitustaotlusele, ei olekski võib-olla vaidlustuse esitamine üldse asjakohane ega vajalik. Peame ebaproportsionaalseks, et olukorras, kus hankija on mingil põhjusel teinud liiga lakoonilise otsuse, ei saa pakkuja adekvaatselt vastust nõuda, et alles selle pinnalt hinnata vaidlustamise vajalikkust. Leiame seetõttu, et RHS-is peaks olema sätestatud hankijale kohustus vastata otsuse kohta esitatud selgitustaotlusele näiteks 3 päeva jooksul. Sellisel juhul jõuaks pakkuja vajadusel ka veel seaduses sätestatud 10-päevase tähtaja jooksul VAKO-sse pöörduda.</p>		
---	--	--

Raamlepingud ja hankelepingute sõlmimine nende alusel

141.	<p>Eeldatav ja tegelik maksumus</p> <p>EHL ei toeta RHS § 30 muutmist. Teatud valdkondades ei ole hankijal võimalik ka parima planeerimise juures ette näha raamlepingu tegelikku maksumust. Tervishoiuvaldkonnas sõltub näiteks teatud ravimite ja tarvikute vajadus konkreetse diagnoosiga ravitavate patsientide hulga muutusest erinevatel aastatel, teatud olukordade esinemisest, meditsiiniliste võimaluste kiirest</p>	EHL	
------	---	-----	--

	arengust ja uute võimalike ravimeetodite kasutusele võtmisest või protseduuride/ravijuhendite muutustest, mida ei ole alati võimalik ette ennustada tuginedes eelnevate aastate andmetele.		
142.	<p>Eeldatav ja tegelik maksumus</p> <p>p. 9.5.1. – Ei toeta käesoleval juhul regulatiivset lahendust, vaid leiame, et soovitatav eesmärk tuleks saavutada suurema teavitustöö ja kehtiva õiguse parema rakendamisega. Piiri seadmine hankelepingute maksumusele, mida hankija on raamlepingu alusel õigustatud sõlmima, ei ole mõistlik.</p> <p>Eeldatav maksumus on täpsemini määratletav juhul, kui riigiasutustele võimaldataks oma eelarvete kinnitamine ka rohkemaks kui üheks aastaks. Kuni see pole võimalik ei saa kõikides olukordades eeldatavat maksumust siduvana käsitleda.</p> <p>Eeldatava maksumuse määramist ei saa vaadata üheselt nii hanke- kui raamlepingu puhul; nii tavalise hanke kui ühis- või keskse hanke puhul. Kõik olukorrad on väga erinevad.</p> <p>1) Tavaline hankemenetlus hankelepingu sõlmimiseks võib olla selline olukord, kus hankija peaks suutma eeldatava maksumuse määrata.</p> <p>2) Raamlepingute puhul, mis sõlmitakse rohkem kui üheks aastaks ning ei ole püsiva iseloomuga (nt pidevate teenuste tarbeks nagu näiteks renditeenus, hooldusteenus, elekter vmt), on eeldatavat maksumust raske määratleda järgnevatel põhjustel:</p>	RIK	

a) aastane eelarve - hanget korraldades võib olla hankijal teadmine, et ta võib-olla saab järgmisel aastal soetuse teha, kuid eelarvet kinnitades seda soetust ei võimaldata. Sama kehtib ka vastupidiselt, hankija ei pruugi olla kindel, kas tal on võimalik saada nt välisrahastuse projektist rahastust järgnevat aastaks;

b) raamlepingu olemus – kui tegemist on nõ tühja raamlepinguga minikonkursside teostamiseks. Teenuste-seadmete puhul võib üks raamleping hõlmata mitmeid erinevaid teenuseid (nt RIK puhul on ühe arenduse raamlepinguga seotud mitmed erinevad infosüsteemid) ning sellisel juhul on raske määratleda lepingu mahte.

Lahenduseks ei ole lühemaajaliste raamlepingute sõlmimine. Sellisel juhul kasvaks hankijate koormus väga palju ning riik peaks leidma ressursse lisatööjõu palkamiseks.

3) Raamlepingute puhul, mis sõlmitakse ühis- või keskse hanke jaoks, on võimatu piisava täpsusega ette määratleda eeldatavat mahtu. RIK teostas esimese keskse hanke 2014. aastal enne mida viidi läbi analüüs, mille käigus koguti kõikidest ministriumidest (ja nende valitsemisala asutustest) infot arvutite, monitoride ja nendega seotud vahendite kohta (eelneva kolme aasta kulud kokku). Paljud ministriumid tõid välja, et neil ei ole need kulud eraldatud üldistest IT kuludest. Kulude lõpptulemuseks oli keskmiselt 3 mln eurot ühe aasta kohta nii süle- kui lauaarvutite ja monitoride osa (sisaldades endas veel palju teisi IT tarvikute kulusid). RIK teostas 2 eraldi hanget ning 2-aastase hanke eeldatava maksumusena määratleti mõlemas hankes 2

	<p>mln eurot aastas. Mõlema hanke raamlepingute maksumuseks oli lõpuks ca 11 mln. Mitte ükski analüüs ei oleks andnud taolist eeldatavat maksumust. Lahenduseks ei saa olla ka selliste lepingute puhul ennetähtaegne lõpetamine, kuivõrd hanke korraldaja ei jälgi (ega jõua jälgida) jooksvalt lepingute mahtu (kui tegemist ei ole e-kataloogi hangetega) ning uue hanke ettevalmistamine kuni lepingutesse jõudmine selliste hangete puhul võtab aega ca 6-8 kuud.</p> <p>VTK-s on välja toodud hanke eeldatava maksumuse ületamise probleem, kuid probleem võib olla ka vastupidine. Kui hankija annab teada, et lepingu eeldatav maksumus on 1 mln, asuvad pakkujad läbirääkimistesse tootjatega. Eeldatav maht 1 mln annab tootjatele sisendi hinnasoodustuste tegemiseks. Kui nüüd hankija ostab aga 0,5 milj eest, ei saa tootja/pakkuja välja arvestatud marginaali ning seetõttu ei pruugi enam järgmises hankes osaleda (rääkimata hankija usaldusväärsest pakkujate vaates). Seega on RIK alati eeldatavad maksumused määranud pigem väiksemas mahus kui suuremas.</p>		
143.	<p>Eeldatav ja tegelik maksumus</p> <p>Raamlepingu eeldatav maksumus ja selle alusel sõlmitavate hankelepingute maksumus (§ 30)</p> <p>Piiri seadmine hankelepingute maksumusele, mida hankija on raamlepingu alusel õigustatud sõlmima, ei ole mõistlik.</p> <p>Eeldatav maksumus on täpsemini määratletav juhul, kui riigiasutustele võimaldataks oma eelarvete kinnitamine</p>	RIK	

ka rohkemaks kui üheks aastaks. Kuni see pole võimalik ei saa kõikides olukordades eeldatavat maksumust siduvana käsitleda. Eeldatava maksumuse määramist ei saa vaadata üheselt nii hanke- kui raamlepingu puhul; nii tavalise hanke kui ühis- või keskse hanke puhul. Kõik olukorrad on väga erinevad ning seega peaks regulatsioon arvestama kõikide hangete erisusi.

1) Tavaline hankemenetlus hankelepingu sõlmimiseks võib olla selline olukord, kus hankija peaks suutma eeldatava maksumuse määrama.

2) Raamlepingute puhul, mis sõlmitakse rohkem kui üheks aastaks ning ei ole püsiva iseloomuga (nt pidevate teenuste tarbeks nagu näiteks renditeenus, hooldusteenus, elekter vmt), on eeldatavat maksumust raske määratleda järgnevatel põhjustel:

aastane eelarve - hanget korraldades võib olla hankijal teadmine, et ta võib-olla saab järgmisel aastal soetuse teha, kuid eelarvet kinnitades seda soetust ei võimaldata. Sama kehtib ka vastupidiselt, hankija ei pruugi olla kindel, kas tal on võimalik saada nt välisrahastuse projektist rahastust järgneva aastaks.

raamlepingu olemus – kui tegemist on nõ tühja raamlepinguga minikonkurside teostamiseks. Teenuste-seadmete puhul võib üks raamleping hõlmata mitmeid erinevaid teenuseid (nt RIK puhul on ühe arenduse raamlepinguga seotud mitmed erinevad infosüsteemid) ning sellisel juhul on raske määratleda lepingu mahte.

Lahenduseks ei ole lühemaajaliste raamlepingute sõlmimine. Sellisel juhul kasvaks hankijate koormus väga palju ning riik peaks leidma ressursse lisatööjõu palkamiseks.

144.	<p>Eeldatav ja tegelik maksumus</p> <p>Raamlepingute puhul, mis sõlmitakse ühis- või keskse hanke jaoks, on võimatu ette määratleda eeldatavat mahtu. RIK teostas esimese keskse hanke 2014. aastal enne mida viidi läbi analüüs, mille käigus koguti kõikidest ministriumitest (ja nende valitsemisala asutustest) infot arvutite, monitoride ja nendega seotud vahendite kohta (eelneva kolme aasta kulud kokku). Paljud ministriumid tõid välja, et neil ei ole need kulud eraldatud üldistest IT kuludest. Kulude lõpptulemuseks oli keskmiselt 3 mln eurot ühe aasta kohta nii süle- kui lauaarvutite ja monitoride osa (sisaldades endas veel palju teisi IT tarvikute kulusid). RIK teostas 2 eraldi hanget ning 2-aastase hanke eeldatava maksumusena määratleti mõlemas hankes 2 mln eurot aastas. Mõlema hanke raamlepingute maksumuseks oli lõpuks ca 11 mln. Mitte ükski analüüs ei oleks andnud taolist eeldatavat maksumust. Lahenduseks ei saa olla ka selliste lepingute puhul ennetähtaegne lõpetamine, kuivõrd hanke korraldaja ei jälgi (ega jõua jälgida) jooksvalt lepingute mahtu (kui tegemist ei ole e-kataloogi hangetega) ning uue hanke ettevalmistamine kuni lepingutesse jõudmine selliste hangete puhul võtab aega ca 6-8 kuud.</p>	RIK	
145.	<p>Eeldatav ja tegelik maksumus</p> <p>VTK-s on välja toodud hanke eeldatava maksumuse ületamise probleem, kuid probleem võib olla ka vastupidine. Kui hankija annab teada, et lepingu eeldatav maksumus on 1 mln, asuvad pakkujad läbirääkimistesse tootjatega. Eeldatav maht 1 mln annab tootjatele sisendi hinnasoodustuste tegemiseks. Kui nüüd hankija ostab aga</p>	RIK	

	<p>0,5 milj eest, ei saa tootja/pakkuja välja arvestatud marginaali ning seetõttu ei pruugi enam järgmises hankes osaleda (rääkimata hankija usaldusväärsest pakkujate vaates). Seega on RIK alati eeldatavad maksumused määranud pigem väiksemas mahus, kui suuremas.</p>		
146.	<p>Eeldatav ja tegelik maksumus</p> <p>VTK punkt 9.5.3 raamlepingu eeldatav maksumus ja selle alusel sõlmitavate hankelepingute maksumus. Hankija võiks olla kaitstud selle vastu, et korrektse menetlusreeglitiku järgimisel kaasneks probleeme eeldatava maksumuse ületamisega. Nõus võib olla sellega, et korrektseks ei saa pidada olukorda, kus hankija on reaalse eeldatava maksumuse alusel rikkunud menetlusreegleid - nt viib läbi lihthanke ja sõlmib samas lepinguid üle rahvusvahelise piirmäära. Arvestada võiks siiski, et raamlepingud on pikaajalise kestusega ja hankija vajadused võivad muutuda, ainuüksi selle eest ei ole paslik hankijat sanktsioneerida, kui menetlusreegleid rikutud ei ole. Hankijal ei ole ka kohustust raamlepingus lõplikku kogumaksumust määratleda.</p>	TEHIK	
147.	<p>Eeldatav ja tegelik maksumus</p> <p>Raamlepingu eeldatav maksumus ja selle alusel sõlmitavate hankelepingute maksumus (§ 30)</p> <p>VTK-s on ettepanek seada piir hankelepingute maksumusele, mida hankija on raamlepingu alusel õigustatud sõlmima. Sellise meetme puhul on hankija kohustatud raamlepingu eeldatava maksumuse täpsemalt määrama, mis omakorda eeldab ettenägelikumat planeerimist.</p>	TalTech	

	<p>Ülikooli seisukoht on, et hankija peab alati veenduma, et tema raamlepingu tegelik hind on vastavuses valitud menetlusliigi piirmääraga. See tähendab, et ei tohi tekkida olukorda, kus hankija tegi Eesti-sisese menetluse, kuigi raamlepingut kasutati kogumalus üle rahvusvahelise piirmäära. Küll ei ole aga mõistlik sundida hankijaid olema seotud konkreetse summaga. Maksumus on eeldatav ja hankija ei pruugi suuta 4 aasta lõikes prognoosida lepingu kogumaksumust. See viiks selleni, et lepinguid sõlmitakse igaks juhuks suuremate summade peale, et raamlepingu maht varem täis ei saaks, mis ei anna pakkujatele lepingu tegelikest summadest endiselt realistlikku ülevaadet.</p>		
148.	<p>Eeldatav ja tegelik maksumus</p> <p>Eelistus on jääda kehtiva regulatsiooni juurde ja lahendada probleem suurema teavitustöö ja kehtiva õiguse parema rakendamisega, kuna erandlikel juhtudel võib raamlepingu mahu suurenemine olla tingitud ettenägematutest olukordadest, mida hankija ei saanud lepingu sõlmimisel ette näha.</p>	VM	
149.	<p>Eeldatav ja tegelik maksumus</p> <p>VTK punkt 9.5.3 raamlepingu eeldatav maksumus. Ei toeta regulatiivseid lahendusi. Pigem peaks rõhku panema paremale teavitustööle. Raamlepingu olemus muutub tuntavalt, kui seada rangemad piirid maksumusele. Sedasi hägustub hankelepingu ja raamlepingu vahetegu.</p>	SiM	
150.	<p>Raamlepingu täitmise planeerimine</p>	ITL	

	<p>Selleks, et hankijad hindaks raamhangete korraldamisel hanke mahtusid realistlikult, peame vajalikuks panna neile ka suurema vastutuse selle eest. Raamlepingu partneriga peab olema kokku lepitud plaanitavate tööde maht kvartaalses/poolaasta lõikes, et pakkujal oleks võimalik enda ressursse paremini planeerida.</p> <p>Sellega seoses kordame oma varasemat ettepanekut täiendada RHS-i järgmise kohustusega (näiteks lisades §-i 30 uue lõike 21): Raamlepingu sõlmimisel on hankijal kohustus tutvustada hankimise plaani ja juhul, kui lepingu täitmise käigus toimuvad selles olulised muudatused, sellest pakkujat viivitamatult teavitada.</p> <p>Täna seisneb probleem selles, et hanke võitnud ettevõttel peab olema reserveeritud tarkvaraarenduse tiim juhuks, kui väga lühikese etteteatamisajaga võib tulla tellimus raamhanke raames. Seetõttu on aga ettevõtte pidanud loobuma muudest tellimustest, mis võiksid hankelepingu raames potentsiaalselt tellitavate tööde tegemist takistada.</p> <p>Põhimõtteliselt võib öelda, et tänases olukorras on raamleping siduv pakkujale, kuid mitte hankijale – hankija n-ö hangib hinna, aga mitte kohustuse vastavaid töid tellida. Teisipidi, tänane olukord võib olla probleem ka hankijale, sest kui ei ole teada, mida hankija plaanib tellida, siis riskide maandamiseks pakkuja selle hankija raamlepinguga ei arvesta ning pakkuja meeskond on kaetud teiste lepingutega.</p>		
151.	Minikonkursi korraldamine	TalTech	

	<p>Kehtiva seaduse kohaselt on kohustuslik minikonkursside korraldamine alates ühest sendist. Teeme ettepaneku kehtestada piirsumma, millest allapoole minikonkurssse ei peaks tegema. Piirsumma võiks olla näiteks 1000 eurot.</p>	TÜ	
152.	<p>Läbirääkimised minikonkursi puhul</p> <p>RIK on olnud seisukohal, et juhul kui raamlepingu osapoolteks olevaid pakkujaid võrdselt koheldakse, siis on võimalik ka minikonkurssidel läbirääkimisi pidada, sh infopäevi, jmt korraldada. RIK-ini on jõudnud Rahandusministeeriumi seisukoht, mille kohaselt läbirääkimiste pidamine minikonkurssidel seaduslik ei ole, kuna RHS § 30 lg 9 nimetatut ei võimalda. Lähtudes viidatud löike grammatilisest tõlgendusest võib see tõesti nii olla, kuid nimetatu tähendaks, et hankijatel ei ole minikonkurssidel võimalik ka nt infopäevi korraldada (infopäevade korraldamise võimalikkust ei ole samuti RHS § 30 lg 9 kajastatud). Läbirääkimiste pidamise võimalikkus minikonkurssidel ei ole direktiivi 2014/24/EL artikli 33 alusel keelatud. Pigem on artikkel 33 lg-s 5 toodud võimalus lähtuda minikonkursside korraldamisel samadest tingimustest, mis seatud raamlepingu sõlmimisele. Seega võib nimetatust järeldada, et riigisiselt on võimalik seadusandluses lubada analoogia korras ka minikonkursside läbiviimisel läbirääkimiste pidamist raamlepingus toodud tingimustel. Lähtudes eeltoodust teeme ettepaneku täiendada RHS § 30 lg 9 võimalusega pidada minikonkurssidel läbirääkimisi ja seada läbirääkimistele konkreetsed tingimused.</p>	RIK	

153.	<p>Läbirääkimised minikonkursi puhul</p> <p>Samuti sooviksime välja tuua vajaduse seaduse tasandil reguleerida läbirääkimiste pidamise võimalikkus minikonkursside läbiviimisel. Avatud ja piiratud hankemenetluse osas on seadusandja selgelt läbirääkimiste lubamatuse sätestanud, samas lihthanke ja minikonkursi korraldamisel seda määratud ei ole. Hankijad on seni tõlgendanud, et lihthange kui hankija poolt kujundatav menetlus võimaldab muuhulgas läbirääkimiste pidamist, kui hankija selle alusdokumentides ette näeb. Analoogia korras võiks sama rakendada ka minikonkursside korraldamisele, kuivõrd RHS näeb ette, et minikonkurss korraldatakse raamlepingus määratud tingimustel ja hankijal on võimalik ette näha nii läbirääkimiste pidamise võimalus kui ka tagada RHS § 3 üldpõhimõtete järgimine selle käigus.</p>	TEHIK	
154.	<p>Läbirääkimised minikonkursi puhul</p> <p>TÜ leiab, et raamlepingu alusel läbiviidava minikonkursi puhul võiks olla lubatud läbirääkimiste pidamine tingimusel, et päringu sisu läbirääkimiste käigus oluliselt ei muutu ning kõiki pakkujaid koheldakse võrdselt. See aitaks kaasa halduskoormuse vähendamisele ning hoiaks oluliselt kokku ajaressurssi, kui läbirääkimiste käigus oleks pakkumuste sisus võimalik teatud ulatuses läbi rääkida ja väikeste ebakõlade tõttu ei peaks korraldama uut minikonkurssi.</p> <p>Raamlepingud sõlmimise eesmärk on, et teenuse tellimine/asjade ostmine oleks võimalikult kiire ning</p>	TÜ	

	<p>majanduslikult soodne. Arvestatakse säästlikkuse, otstarbekuse, proportsionaalsuse ja mõistliku hinna põhimõtteid. Tavapäraselt on raamlepingu objekt asi/teenus, mida ostetakse sageli, mille ühekordne maksumus on madal ning ülikoolis on ostmise õigust omavate isikute ring väga suur. Seega alati kõigilt raamlepingu pakkujatelt registri kaudu pakkumuste küsimine (minikonkursi korraldamine) on hankijatele väga kulukas.</p>		
155.	<p>Hankelepingu sõlmimise otsus</p> <p>Palume eemaldada sätte viimane lause. Hetkel jääb hankijatele kohati selgusetuks, et kuidas see nimetatud lause kohaldub teate esitamise lubatavuse rakendamise osas. Kas hankija peab otsuse tegemisel alati 7 päevast ooteaega rakendama või mitte. Ehk kas hankelepingu sõlmimise otsuse võib teha ainult siis kui hankija rakendab 7 päevast ooteaega.</p> <p>Mõistame, et nõustamises on Rahandusministeerium selgitanud selle sätte rakendamist, kuid siiski leiame, et seadus peaks olema käesoleval juhul paremini sõnastatud.</p> <p>Viimase lause loogiline koht oleks § 31-s.</p>	TK	
156.	<p>Hankelepingu sõlmimise otsus</p> <p>47 lg 1 p 11 sätestab, et hankija esitab riigihankes osalevale ettevõtjale hankelepingu sõlmimise otsuse. § 30 lg 11 sätestab, et hankija peab esitama kõikidele raamlepingu partneritele otsuse.</p>	TK	

	<p>Seadus on hetkel sedavõrd keeruliselt sõnastatud, et hankijatele jääb selgusetuks kas hankija peab igaljuhul § 47 lg 1 p 11 alusel otsuse ikkagi tegema ning vahe seisneb ainult § 31 lg 1 rakendamises? Ehk ühel juhul teavitab hankija ainult osalejaid ja teisel juhul kõiki raamlepingu partnereid.</p>		
157.	<p>Otsustest teavitamine</p> <p>VTK p-st 9.5.2 ei selgu täpselt, millist muudatust planeeritakse seoses raamlepingu osapoolte teavitamisega, tõenäoliselt muutub edaspidi kohustuslikuks minikonkursi tulemusel otsuse tegemine. Samuti jääb selgusetuks, millise otsuse peab hankija tegema, kas tuleb teha edukaks tunnistamise otsus või hankelepingu sõlmimise otsus, seal juures võttes arvesse, et riigihangete register võimaldab minikonkursil teha üksnes edukaks tunnistamise otsust. Seega tuleks riigihangete seadus viia kooskõlla riigihangete registri võimalustega või riigihangete register viia kooskõlla riigihangete seadusega.</p> <p>Lisaks, arvestades hetkel kehtiva RHSi sätteid raamlepingu alusel minikonkursside korraldamise osas, siis on vaja õigusselguse tagamiseks konkreetselt sätestada nii minikonkursi tulemusel tehtava otsuse kui ka sellest teavitamise kord. Samuti oleks mõistlik üle vaadata RHS § 30 lg 11 sätestatud nn kohustuslik ooteaeg enne hankelepingu sõlmimist ning RHS § 120 lg 3, mis sätestab, et kui pakkumuse on esitanud ainult üks pakkuja, siis raamlepingu alusel sõlmitud hankelepingu korral ei pea kohaldama nn kohustuslikku ooteaega. Selgusetuks jääb seejuures see, kui raamlepingu alusel</p>	ELVL	

	hankelepingu sõlmisel rakendatakse RHS § 120 lg-t 3, kas siis saavad raamlepingu osapooled hilisemalt tugineda RHS § 31 lg-le 1 või mitte.		
158.	<p>Otsustest teavitamine</p> <p>VTK punktis 9.5.2 käsitletakse raamlepingu osapoolte otsustest teavitamise kohustuse laiendamist ka minikonkurssidele (RHS § 47 lg 1 p 11, § 30 lg 11).</p> <p>Toetame nimetatud ettepanekut. Täiendavalt teeme ettepaneku RHS § 30 lg 11 regulatsioonis sätestada hankija kohustus teavitada teisi pakkujaid minikonkursi tulemustest ka siis, kui eraldi aktina otsust ei tehta. Vastasel juhul on teised pakkujad sisuliselt teadmatuses, mis seis konkreetse minikonkursiga on.</p>	ITL	
159.	<p>Otsustest teavitamine</p> <p>9.5.2. Raamlepingu osapoolte teavitamine otsustest (§ 47 lg 1 p 11 ja § 30 lg 11)</p> <p>Antud sätte muutmise vajadus jääb arusaamatuks. Teavitamise kohustus tekitab hankijatele lisatööd, kuivõrd RHRis puudub vastav funktsionaalsus ning praktika on, et eelneva seaduse raames ununes antud kohustus tihti, kuna ka eelnevas registris puudus vastav funktsionaalsus. Kui asutuses on hankespetsialist, kes teostab minikonkursse, on isikul vastav teadmine olemas, kuid RIK praktika kohaselt teostavad minikonkursse sisu eest vastutavad isikud ning kõik, mis ei ole RHRi funktsionaalsusena ning nõuab eraldi tegevust, võib jääda tähelepanuta.</p>	RIK	

	<p>Raamlepingu osapoolte teavitamine võiks endas kanda vajadust juhul, kui osapooltel oleks õigus ka vaidlustada antud otsust. Kuivõrd aga tegemist on minikonkursil mitteosalejate jaoks ainult informatiivse sisuga otsusega, ei ole antud kohustus proportsionaalne sellest saadava kasuga, vaid tõstab liigselt hankija töökoormust. Lisaks on raamlepingu osapooltel võimalik tutvuda minikonkursi alusel sõlmitud lepinguinfoga, kus on nähtav nii lepingu osapool kui ka lepingu maksumus. Seega eraldi sellisest otsusest teavitamine ei ole mõistlik.</p> <p>Juhul kui vastav muudatus soovitakse siiski sisse viia (§ 30 lg 11 mõiste „võib“ asendatakse „peab“), tuleb kindlasti teha ka vastav arendus RHRis. Ehk otsuse saatmisel peavad olema valikus kõik raamlepingu osapooled, mitte aga ainult minikonkursil osalenud pakkujad. Sellisel juhul on võimalik hankijal saata otsus välja korraga kõigile osapooltele.</p> <p>Kui sätte sõnastusse jääb sõna „võib“ variant (§ 30 lg 11), peab olema arendus RHRis teostatud selliselt, et teavitus saadetakse automaatselt raamlepingu partneritele hetkel, kui hankija on eduka pakkuja välja valinud ning menetluse lõpetanud.</p>		
160.	<p>Otsustest teavitamine</p> <p>VTK punkt 9.5.2 raamlepingu osapoolte teavitamine otsustest - tuleks kaaluda, kas on mõistlik teavitada ka neid raamlepingu partnereid, kes minikonkursil pakkumust ei esitanud. Teavitamise kohustus võiks laieneda vaid nende pakkuja suhtes, kes on pakkumuse esitanud.</p>	TEHIK	

161.	<p>Otsustest teavitamine</p> <p>Töötukassa leiab, et minikonkurssides peaks soodsaima pakkumuse valikust, sõltumata kas tegemist on otsusega või mitte, alati teavitama kõiki raamlepingu partnereid. Selles osas on seaduse muudatused tervitatavad.</p>	TK	
162.	<p>Otsustest teavitamine</p> <p>Ei nõustu, kuna suurendab oluliselt hankija töökoormust. Raamlepingutes on juba kindlaks määratud need kriteeriumid, mille alusel hankija minikonkursi alusel eduka pakkumuse välja valib. Sageli on selleks üksnes hind ning sellisel juhul on pakkuja juba teadlik, et eduka pakkumuse eelis sai olla ainult hind ning hankija eraldi teavitus ei oma sisulist väärtust ning suurendaks põhjendamatult hankija töökoormust. Nt reisikorraldusteenuse puhul võtavad hankija töötajad iseseisvalt raamlepingu alusel pakkumusi ja teavituste maht oleks sellisel juhul väga suur. Lisaks oleks hankija jaoks väga keeruline kohustuse täitmise kontrollimine.</p>	VM	
163.	<p>Ooteaeg</p> <p>Väljatöötamise kavatsuses punktis 9.5.2. on käsitletud kehtiva RHS § 30 lg 11 toodud tingimust osaliselt, nimelt raamlepingu osapoolte teavitamist hankija otsustest, aga mitte samas sättes nimetatud ooteaega, milleks on kehtiva RHS § 30 lg 11 kohaselt 7 päeva teate esitamisest arvates. Juhime tähelepanu asjaolule, et juhul, kui hankija ei ole esitanud nõudeid pakkuja täiendavaks kvalifitseerimiseks minikonkursil, siis ei ole ka põhjendatud nõue ooteaja kehtestamise kohta ja see</p>	MKM	

	peaks olema selgelt väljaloetav kõnesolevast RHS sättest.		
164.	<p>Raamlepingu aruandlus</p> <p>Palun raamlepingu minikonkursside regulatsioonis kaaluda täpsustust, et aruandluses 12 kuu kohta kääbushanked esitatakse perioodi kohta summeerituna, sest ei ole mõistlik aruandes üles märkida 70 erinevat kääbushanke lepingut, milline probleem suuri hankijaid vaevab. Arvestades, et kuni 20 000 EUR ei pea hankeleping olema isegi kirjalikult taasesitatavas vormis, tundub praegune raamlepingu aruandluse regulatsioon sellega vastuolus olev – miks anda aru kirjalikult taasesitatavas vormis kääbusostude kohta, mille puhul ei kehti sõlmimisel sama vorminõue? Direktiivi regulatsioon vaevalt et pidas silmas kääbushangete üksipulki dokumenteerimist.</p>	AG Deloitte	
165.	<p>Raamlepingu aruandlus</p> <p>Rahandusministeerium on oma nõustamispraktikas asunud seisukohale, et iga leping ei pea § 83 lg 3 alusel olema riigihangete registris eraldi kajastatud, andes hankijale võimaluse neid andmeid 12 kuu põhjal rühmitada.</p> <p>Rühmitamine sobib olukorras, kus ei ole tegemist välisrahastusest finantseeritavate hankelepingutega. Viimasel juhul nõuavad rahastajad lepingu andmete eraldi sisestamist raamlepingu juurde.</p> <p>Selgitustest tuleneb, et kui hankija ei soovi rühmitada, saab ta esitada andmeid üks kord aastas (eraldi lepingute</p>	RIK JUST	

info välja tuues). RIK ühe raamlepingu alt (kohustuslik keskne hange) on sõlmitud ca 300 hankelepingut 2 aasta jooksul. Kõik need lepingud ei ole välisrahastusega, seega sobiks osade lepingute puhul andmete eraldi väljatoomine ning osade lepingute puhul rühmitamine (nt hankijate lõikes). Ettepanekuna võiks kaaluda ka juba ka kombineeritud variandi võimalust – hankija saab valida rühmitamise ning lisaks osade lepingute puhul andmed eraldi välja tuua (et nende puhul jääks endiselt kord aastas teavitamise kohustus).

Kuigi üldises plaanis on vähenenud hankijate töökoormus (seoses asjaoluga, et minikonkursid teostatakse RHRis ning eraldi lepingute andmete sisestamine üha väheneb), on siiski töökoormus üsna suur ühis- ja kesksete hangete puhul. Kui ühis- või keskses hankes osaleja on teinud minikonkursi, siis seda praeguses RHRis hanke korraldaja (isik kellel on kohustus esitada teavitus) ei näe (varasemas RHRis oli see võimalus olemas). Hanke korraldaja näeb ainult lepinguid. Samas on hankijate varasemast käitumisest ilmnenu, et minikonkurssi puhul unustatakse lepingu sõlmimise mäрге tegemata ehk hanke korraldaja ei saa teada lepingutest, mis tegelikult on sõlmitud, kuid mida hankija ei ole märkinud RHRi. See on põhjus, miks küsitakse neid andmeid pakkujatelt. Hetkel toimub andmete küsimine kord aastas, kuid kui üldine suund liigub selle poole, et kord kvartalis tuleb teavitus esitada, siis on antud kohustus pakkujatele ebaproportsionaalselt koormav. Antud probleemi annab lahendada sh RHR arendusega, kus hanke korraldajale võimaldatakse ligipääs minikonkursi üldandmetele.

166.	<p>Raamlepingu aruandlus</p> <p>VTK punkt 9.5.1 raamlepingu alusel sõlmitud hankelepingu andmete esitamine. RHS peaks selgelt sätestama, millal on andmeid lubatav esitada koondina ja millal mitte.</p> <p>7.1. RHS sätestab, et andmed esitatakse sõlmitud hankelepingute kohta. Soovime juhtida tähelepanu, et sõlmitud lepingu alusel ei pruugi lõplikud väljamaksete suurused olla teada, samuti võidakse leping üles öelda, lepingust taganeda. See tähendaks hankijale kohustust varasemalt esitatud andmeid alati kontrollida ja parandada, et need reaalse väljamaksetega vastavusse viia. Eesmärgipärasem oleks kehtestada aruandluskohustus täidetud lepingute kohta.</p>	TEHIK	
167.	<p>Raamlepingu aruandlus</p> <p>Raamlepingu alusel sõlmitud hankelepingute kohta teavitamine (§ 83 lg 3)</p> <p>Kvartaalselt andmete esitamine suurendab olulisel määral hankija halduskoormust. Palume säilitada võimalus esitada andmed 12 kuu kaupa.</p>	TalTech	
168.	<p>Raamlepingu aruandlus</p> <p>Kvartaalselt andmete esitamine suurendab olulisel määral hankija halduskoormust. Palume säilitada võimalus esitada andmed 12 kuu kaupa või raamlepingu lõpus.</p>	TÜ	
169.	<p>Raamlepingu aruandlus</p>	VM	

	<p>Registrile andmete esitamine neljal korral aastas senise aasta asemel suurendab oluliselt hankija töökoormust, mistõttu võiks direktiivist tulenev kohustus kohalduda ainult nendele raamlepingutele, mille maksumus on võrdne või suurem kui rahvusvaheline piirmäär.</p>		
170.	<p>Raamlepingu aruandlus</p> <p>VTK punktis 9.5.1 „Raamlepingu alusel sõlmitud hankelepingute kohta teavitamine“, lk 29, toodud kohustus ning selle võimalik regulatiivne lahendus tooksid kaasa olulise töökoormuse kasvu. Meie valitsemisalas on suured hankijad (nt üksnes Päästeametil on 55 raamlepingut), mistõttu on meil pidevalt täimisel väga palju riigihanke tulemusena sõlmitud raamlepinguid (sh on palju meie riigihanked jagatud piirkondade osadeks, mis tähendab, et ühe riigihanke tulemusena võib olla sõlmitud nt kümme erinevat raamlepingut). See tähendab iga kvartal väga paljude raamlepingute kohta registrile info esitamist. Sealhulgas on Siseministeriumi valitsemisala kesksete hangete tulemusena sõlmitud raamlepingud, mis eeldavad ka kõikide teiste valitsemisala asutuste käest raamlepingute täitmise kohta info küsimist. Eeltoodu muudab halduskoormuse vaates kesksete ja ühishangete läbiviimise küsitavaks. Samas mõistame, et RHS peab kooskõlas olema selle aluseks olevate direktiividega, kuid palume siiski kaaluda mõistlikuma ja vähembürookraatlikuma lahenduse leidmist.</p>	SiM	

Pakkumuste esitamise minimaalsed tähtajad sotsiaal- ja eriteenuste erimenetluses

171.	<p>Minimaalsed tähtajad</p> <p>Leiame, et pakkumuste esitamise minimaalsete tähtaegade kehtestamist sotsiaal- ja eriteenuste erimenetluses tuleks täiendavalt kaaluda.</p> <p>Ühelt poolt, kuna sotsiaal- ja eriteenuste piirmäärad on tunduvalt kõrgemad võrreldes nn tavahanke piirmääradega ning riigisisene konkurents nendel riigihangetel on olemas, siis võiks kaaluda sätestada sotsiaal- ja eriteenuste erimenetluses pakkumuste esitamise tähtajaks minimaalselt 10 päeva sarnaselt avatud hankemenetlusega. Teiselt poolt on kaalukas ka alternatiiv, mille kohaselt ei ole vajalik täiendav reguleerimine ja piisab ka sisuliselt kehtiva õiguse juurde jäämisest, mis kohustab pakkumuste esitamise tähtaja määrama, pidades silmas riigihanke korraldamise üldpõhimõtteid.</p> <p>Samuti võiks sotsiaal- ja eriteenuste rahuaja ja vaidlustamise tähtaegade kehtestamisel lähtuda avatud hankemenetluse tähtaegadest, mida VaKo on analoogia korras oma otsustes siiani ka teinud.</p>	ELVL	
172.	<p>Minimaalsed tähtajad</p> <p>See, et sotsiaal- ja eriteenuste erimenetluses määratakse mõnikord liiga lühike pakkumuse tähtaeg, ei ole niivõrd õiguslik, kui selle rakendamise probleem. Hankemenetluse üksikasjad määratakse kaalutusõiguse alusel ning mistahes menetluse üksikasi peab toetama hanke peamiste eesmärkide saavutamist. Selle teema juures on igati asjakohane kohaldada HMS §-de 3-5</p>	JUST	

	<p>üldisi lahendusi, mitte aga seadust liiga täpseks ja sellest tulenevalt jäigaks reguleerida, mis ei võimalda erinevates olukordades vajalikku paindlikkust.</p>		
173.	<p>Minimaalsed tähtjad</p> <p>VTK p 9.6. Hankijana peame väga oluliseks, et sotsiaal- ja eriteenuste erimenetluses (SEE) oleks seaduses sätestatud minimaalsed tähtjad pakkumuste esitamiseks ja konkreetsed vaidlustustähtjad riigihanke alusdokumentide vaidlustamisel või hankija muude otsuste vaidlustamisel. Arvestades asjaoluga, et SEE hankeid reguleerib seaduse 3. peatükk, võiks eelpoolmainitud tähtjad olla seostud pigem lihthankemenetluse vastavate tähtaegadega kui avatud hankemenetluse tähtaegadega.</p>	RKAS	
174.	<p>Minimaalsed tähtjad</p> <p>Ei pea vajalikuks sotsiaal- ja eriteenuste erimenetluses pakkumuste minimaalseid tähtaegu kehtestada. Hankija on kohustatud järgima üldpõhimõtteid ja hankija huvides on, et riigihankes esitatakse pakkumusi, seega hankija lähtub niikuinii pakkumuste esitamise tähtajast, mida peab mõistlikuks.</p> <p>Erimenetlused peavad olema vabamate menetlusreeglitega. Teatud juhtudel võivad paaripäevased pakkumuste esitamise tähtjad olla põhjendatud, nt kui sotsiaalteenusele suunatakse erivajadusega klient, kes elab piirkonnas, kus puudub transpordiühendus ja transporditeenust on sinna piirkonda seega kiirelt vaja vms.</p>	RTK	

175.	<p>Pakkumuste esitamise minimaalsed tähtajad sotsiaal- ja eriteenuste erimenetluses (§ 126)</p> <p>Ülikool ei toeta minimaalsete tähtaegade sätestamist. Sotsiaal- ja eriteenuste hulka on valitud teenused, mille olemusest tulenevalt võib nende hankimise protseduur olla kiirem ja lihtsam. Ülikool ei toeta bürokraatia suurendamist.</p>	TalTech	
176.	<p>Minimaalsed tähtajad</p> <p>Töötukassa hinnangul ei ole muudatusteks vajadust. Kuivõrd tegemist võib olla väga eriliigiliste hangetega (RHS § 126 lg 7, esimese lause teine osa ja teine lause) siis peab hankijale jääma võimalikult suur valikuvabadus nõuete kehtestamisel. Võttes arvesse erimenetluste eripära, leiame, et on ebaõiglane panna seaduse andjale kohustus defineerida mõistlik menetluse tähtaeg.</p> <p>Samuti märgime, et käesoleval juhul on Rahandusministeerium asunud seisukohale, et sotsiaal-ja eriteenuste erimenetluse CPV-ga hankeid ei saa korraldada väikehankena registris, vaid tuleb korraldada:</p> <p>a) e-kirjaga; b) hanketeate avaldamisega registris.</p> <p>Olukorras kus hankija soovib 1500 eurose koolituse hankimise korraldada registris (hetkel erimenetlusena), ei tundu proportsionaalne, et hankija peab rakendama veel lisaks lepingute sõlmimise ooteajale minimaalset pakkumuste esitamise aega.</p>	TK	

	Palume Rahandusministeeriumil vältida lihthankemenetluste ja erimenetluste täiendavaid regulatsioone.		
177.	Minimaalsed tähtajad TÜ ei toeta sotsiaal- ja eriteenuste menetlustes minimaalsete tähtaegade sätestamist. TÜ leiab, et pakkumuste esitamise tähtaeg oleneb väga suurel määral konkreetsest hankest ja hangitava teenuse sisust ning seaduse tasandil minimaalse tähtaja kehtestamine ei ole vajalik. TÜ usub, et hoolas hankija lähtub tähtaja määramisel niikuinii riigihanke korraldamise üldpõhimõtetest ning arvestab ka pakkujate õiguste ja huvidega.	TÜ	
178.	Minimaalsed tähtajad VTK punkt 9.6 „Pakkumuste esitamise minimaalsed tähtajad sotsiaal- ja eriteenuste erimenetlustes“, lk 32. Leiame, et see vajaks täiendavat uurimist või analüüsi, kuna oleme pigem seisukohal, et hankijad on määranud pakkumuste esitamisel mõistlikud tähtajad. Kuid miinimumnõude kehtestamisega antakse julgustus ka lühemate tähtaegade kehtestamiseks (juhitudaksegi miinimumtähtajast).	SiM	

Riigihanke alusdokumendi vaidlustamise tähtajad sotsiaal- ja eriteenuste erimenetluses ning kontsessioonilepingu sõlmimise menetluses

Pakkumuste tagasivõtmine pärast pakkumuste esitamise tähtpäeva ja selle õiguslik tagajärg

179.	VTK-s selgitatakse vajadust muuta seadust seoses aspektiga, et hankijal on § 119 lg 3 alusel õigus nõuda kahju hüvitamist vaid edukalt pakkujalt ning kuidas see	AB Cobalt	
------	--	--------------	--

	<p>paneb mitteeduka pakkuja ebaproportsionaalselt pakkumuse tagasi võtmisel vähemalt kahju hüvitamise osas paremasse seisu.</p> <p>Ma olen nõus sellega, et kahju hüvitamise eeldusena nõuda pakkumuse eelnevalt edukaks tunnistamist, on liigne formalism. Kuid sellel on ka teatav mõte. Nimelt on kahju hüvitamise üheks eelduseks põhjuslik seos teo ja kahju vahel. Senikaua kuni riigihankes ei ole välja selgitatud edukat pakkumust, puudub tõsikindel teadmine, et hankija oleks pakkumuse tagasivõtnud pakkujaga jõudnud hankelepingusse.</p> <p>Kuigi pakkuja võis olla esitanud hindamiskriteeriumide järgi parima pakkumuse, võib olla võimalik, et tema pakkumus ei olnud vastav ja oleks kuulunud tagasilükkamisele. Praktikas on ettevõtjad ka niimoodi toimunud, kui on tuvastanud enda pakkumusest äriiselt kahjuliku vea. Ehk hakatakse hankija tähelepanu suunama vigadele enda pakkumuses, et saavutada sanktsioonivaba hankemenetlusest väljumine.</p> <p>Seega ettepanek oleks muuta § 119 lg 3 viisil, et hankija saab nõuda kahju nii edukalt pakkujalt kui ka pakkujalt, kes oleks edukaks tunnistatud, kui ta ei oleks oma pakkumust tagasi võtnud. See peaks katma probleemkoha, millest VTK räägib.</p>		
180.	<p>VTK punkti 9.8 kohaselt soovitakse täiendavalt reguleerida õiguslikke tagajärgi seoses sellega, kui pakkumus võetakse tagasi pärast pakkumuste esitamise tähtpäeva, kuid enne pakkumuse edukaks tunnistamist (RHS § 111 lg 3, § 119, § 91 lg 1, § 189).</p>	ITL	

	<p>Me ei toeta regulatiivset lahendust, kus pakkumuse tagasivõtmisel pärast pakkumuste esitamise tähtpäeva, aga enne pakkumuse edukaks tunnistamist, saaks pakkujalt nõuda kahju või lisakulude hüvitamist. Arvestades, et hankeprotsess on niigi aja-, töö- ja dokumendimahukas, ei langeta ettevõtteid hangetel osalemise otsuseid kergekäeliselt ega hakka hankel osalemiseks vajalikke toiminguid tegema ja dokumente ette valmistama lihtsalt niisama, n-ö igaks juhuks.</p> <p>Sellest tulenevalt ei võeta ka juba esitatud pakkumusi tagasi kergekäeliselt ja ilma mõjuvate põhjusteta, mistõttu tagasivõtmise täiendav sanktsioneerimine hankija poolt oleks ebaproportsionaalne.</p>		
181.	<p>TsÜS-i § 72 kohaselt ei loeta tahteavaldust tehtuks, kui enne tahteavaldust või sellega ühel ajal jõuab tahteavalduse saajani tahteavaldust tagasivõttev tahteavaldus. RHS-i §-des 111, 119 ja 91 on pakkumuse tagasivõtmiseks nähtud ette ulatuslikumad võimalused. Seega tegemist on eriregulatsiooniga TsÜS-i ja VÕS-i üldiste tahteavalduse tegemise ning lepingu sõlmimise reeglite suhtes, mille järgi on isik oma tahteavaldusega seotud ning seega peaks ta enne omapoolse pakkumuse esitamist sisuliselt läbi mõtlema, kas ta on valmis sellistel tingimustel oma pakkumusele nõustumuse saamisel lepinguga seotud olema või mitte.</p> <p>VTK-s on selgitatud, et kehtiva RHS-i pinnalt ei ole selge, mis saab juhul, kui pakkumus võetakse tagasi pärast pakkumuste esitamise tähtpäeva, kuid enne edukaks tunnistamist. Mõõname, et RHS § 111 lg 3 ja</p>	JUST	

	<p>RHS § 91 lg 1 koos lugedes ei ole üheselt arusaadav, millal pakkumise tagasivõtmise õigus esineb. Oleme seega nõus, et sellise pakkumuste tagasivõtmist võimaldava regulatsiooni korral võiks selguse huvides seda täpsemalt reguleerida.</p> <p>Arvestades üldist TsÜS-i tahteavalduste regulatsiooni, ei saaks meie hinnangul lihtsalt mõne täiendava vajaliku dokumendi esitamata jätmist või muul viisil ilmnevat tegevusetust pidada selliseks tahteavalduseks, millega pool soovib oma pakkumuse tagasi võtta. See ei haakuks ei TsÜS-i §-s 72 ega ka §-s 68 sätestatuga.</p> <p>Ka haldusõiguse vaatenurgast on aktsepteeritav pakkumuse tagasivõtmise võimalikkus pärast pakkumuste esitamise tähtpäeva – HMS § 14 lg 8 lubab taotlejal enne haldusmenetluse lõppemist oma taotluse igal ajal tagasi võtta. Selline üldine võimalus võib sobida ka hankekonteksti, kuid nõustume, et siinkohal on põhjendatud HMSist täpsem regulatsioon. Hankemenetluses võib pidada põhjendatuks pakkujat koormavaid lahendusi, vältimaks kuritarvitusi ja kergekäelisi menetlustest väljumisi.</p>		
182.	<p>Kehtiva õiguse järgi kui pakkuja võtab pakkumuse tagasi enne pakkumuste esitamise tähtpäeva, ei kaasne sellest pakkujale muid õiguslikke tagajärgi. Kui pakkumuse võtab tagasi edukas pakkuja, võib hankija temalt § 119 lg 3 alusel nõuda kahju ja võimalike lisakulude hüvitamist. Seadusest ei selgu õiguslikud tagajärjed siis, kui pakkumus võetakse tagasi pärast pakkumuste esitamise tähtpäeva, kuid enne edukaks tunnistamist.</p>	KTK	

	<p>Kaubanduskoda pooldab VTK-s toodud ettepanekut, et pakkumuse tagasivõtmisega seotud probleemide lahendamiseks võiks seadus i) üheselt sätestada, et pakkumuse tagasivõtmine on võimalik ka pärast pakkumuse esitamise tähtpäeva, kuid enne edukaks tunnistamist ii) õigusliku tagajärje juhiks, kui pakkuja pakkumuse sellisel ajahetkel tagasi võtab.</p>		
183.	<p>Esitatud variantidest pooldab RIK olukorda, kus pakkujal võimaldatakse pakkumus tagasi võtta ka pärast pakkumuste esitamise tähtaega, kuid enne pakkumuse edukaks tunnistamist. Menetluslikult pole mõistlik hankijal astuda lepingusse hankijaga, kes ei soovi või ei ole suuteline siiski hankelepingut täitma. Selleks, et tagada, et esitatud pakkumused jääksid jõusse ning neid kergekäeliselt tagasi ei võetaks, oleks vajalik ettevõtjatele ette näha sanktsioon, mis distsiplineeriks ettevõtjat. Selle osas oleks hea variandina § 119 tuleneva kahju hüvitamise nõue.</p> <p>TsÜS § 68 lg 4 võimaldab tegevusetust lugeda tahteavalduseks, kui see tuleneb seadusest, isikute kokkuleppesest või nendevahelisest praktikast. TsÜS § 68 lg 3 ütleb, et tahteavaldus võib seisneda teos, millest võib järeldada tahet tuua kaasa õiguslik tagajärg. Ilmselt ei ole võimalik käsitleda olukorda, kus pakkuja jätab esitamata kvalifitseerimist tõendava dokumendi aktiivse teona kui sellisena, vaid pigem tegevusetusena ehk passiivseks jäämisena. Tegevusetust ei saa reeglina õiguslikus mõttes tahte avaldamiseks pidada. Seega kui RHS § 119 lg 1 hetkesõnastus ei ole ette näinud, et tegevusetuse puhul</p>	RIK	

	<p>(dokumentide esitamata jätmine) on aluseks § 119 kohaldamisele, siis on keeruline tõlgendada hetkel kehtivat sätet viisil, mis võimaldaks seda antud juhul kohaldada.</p> <p>VTK-s on välja toodud, et antud küsimuse reguleerimisel tõstatuks küsimus võimalikkuses eristada olukordi, kas pakkuja soovib pahatahtlikult menetlusest väljuda või on dokument jäänud esitamata objektiivsetel põhjustel. RIK leiab, et objektiivse põhjuse tõendamise kohustus peab jääma ettevõtjale. Olukorra näitlikustamiseks oleks vajalik põhjalikumalt lahti kirjutada, mis võiksid olla need objektiivsed põhjused, et dokument on jäänud esitamata ning kuidas on võimalik ettevõtjal seda põhjust hankijale tõendada. Enne seda ei ole võimalik täielikult hinnata, kas ja kui suuri raskuseid antud olukord praktikas võib tekitada.</p>		
--	--	--	--

Põhjendamatult madala maksumusega pakkumused

184.	<p>Kohaldamisala</p> <p>Põhjendamatult madala maksumusega pakkumuse (st § 115) regulatsioon peaks selgelt kohalduma ka kontsessioonimenetluses ning sotsiaal- ja eriteenuste menetluses. Võib öelda, et enim vaidlusi alapakkumuste osas seisnebki kontsessioonimenetlustes, täpsemalt jäätmeveo ainuõiguse andmisel ning avaliku liiniveo ainuõiguse andmise hangetes ning suhteliselt palju alapakkumuse vaidlusi on ka toitlustushangetes, mis on sotsiaal- ja eriteenuste menetlus. Juhul kui välistada § 115 kohaldumine kontsessioonimenetlustes, siis selle</p>	AB Cobalt	
------	---	--------------	--

	<p>negatiivne mõju sektorile oleks väga suur. Samas ei saa ma pooldada lihthankemenetluses seaduse alusel § 115 kohaldamist, kuna lihthankemenetlus peaks olema paindlik, kiire ja efektiivne lepingu sõlmimise menetlus. Alapakkumuse tuvastamine, kontrollimine, pakkuja poolt pakkumuse tõsiseltvõetavuse tõestamine ning andmete hindamine on niivõrd mahukad ja keerukad protsessid, et nende läbiviimine madala maksumusega riigihangetes on ilmselgelt ebaefektiivne, kulukas ja tekitab tarbetut halduskoormust kõigile osapooltele.</p>		
185.	<p>Kohaldamisala</p> <p>Töötukassa ei toeta § 115 kohustuslikuks tegemist erimenetlustes.</p> <p>Paljud erimenetluse riigihanked on oma sisult teenuste tellimised, kus teenuste hinnad võivad üksteisest olulisel määral erineda tulenevalt töötajate töötasu maksmisest ja teenuste eripärast („erimenetlus“, RHS 126 lg 7 loetelu). Eesti kohtupraktika on leidnud, et töötasud võivadki olla erinevad ning ei pruugi alati anda märki põhjendamatult madala maksumusega pakkumusest (Tallinna Halduskohus 27.12.2017 otsuses nr 3-17-2544).</p> <p>Praktikas näeb Töötukassa kahte asja: 1) erimenetlusega riigihangetes osalevad ettevõtjad kelle põhiline tegevus ei ole pakkumuste esitamine. Mis tähendab, et neil on potentsiaalselt keeruline vastata § 115 sisulisele nõuetele (ehk kõik selgitused peaksid olema tõendatud jms). 2) hinnad võivad oluliselt erineda tulenevalt töötajate tasudest ja teenuse eripärast. Samas ei ole Töötukassa</p>	TK	

	<p>praktikast lähtuvalt see alati märk ettevõtja seaduse rikkumisest või ei ole madal hind realiseerunud hankelepingu mittenõuete kohases täitmisel.</p> <p>Luues olukorras kus hankijatel on seaduses sätestatud kohustus § 115 rakendada, tekib oht, et erimenetluse menetlemise aeg pikeneb ning muudab selle lihtsa hankimise viisi põhjendamatult keeruliseks. Juhime ka tähelepanu, et hankedirektiivides ei ole ette nähtud erimenetlustes põhjendamatult madala maksumuse kontrolli.</p> <p>Nendime, et kohtupraktika järgi on § 115 rakendamine kohustus tulenevalt § 3. Samas, peaks see olema siiski hankija õigus, mitte pakkuja õigustatud ootus.</p>		
186.	<p>Kohaldamisala</p> <p>VTK-s on välja toodud TlnTKo 3-15-127, mille punktid 15-17 selgitavad, et hankija kohustus järgida lihtsustatud korras tellitavate teenuste tellimisel RHS §-s 3 sätestatud riigihanke korraldamise põhimõtteid, on sõnaselgelt sätestatud ka RHS § 19 lg-s 3. Riigihanke korraldamise üldpõhimõteteks on mh riigihanke läbipaistvuse ja kontrollitavuse tagamine (RHS § 3 p 2) ning konkurentsi efektiivne ärakasutamine riigihankel (RHS § 3 p 4). Lisaks tähendab kohtu hinnangul, et põhjendamatult madal maksumus on sisuliselt ebaõiglaselt madala hinna pakkumine, mida on võimalik teha näiteks turgu valitsevat seisundit omaval ettevõtjal. Seega olukorras, kus hankija aktsepteerib põhjendamatult madalat maksumust, ei oleks see kooskõlas ettevõtjate vahelise eluterve konkurentsi tagamisega ega ka sellest tulenevalt</p>	RIK	

	<p>eelnevalt nimetatud riigihanke üldpõhimõtetega. Kohus on kenasti põhjendanud, miks põhjendamatult madala maksumuse kontrollimine oluline ning peaks laienema ka olukordades, mida hetkel ei ole RHS konkreetselt ette näinud. Muudatus mõjuks ka õigusselgusele positiivselt, kuna ei ole vajalik tõlgendada, millal on vajalik kontroll teostada ja millal mitte.</p> <p>RHS § 115 põhimõtte laiendamine on hea veel põhjusel, et kontroll kaitseb ka hankijat ennast selle eest, et ei astutaks lepingusse pakkujaga, kes ei suuda pakkumuses nimetatud summa eest töid teostada.</p> <p>Seega on eelkontrolli teostamine vajalik ning konkreetse menetluse raames on sellisel juhul paratamatult halduskoormus kõrgendatud, kuid arvestades, et RIKi praktikas ei ole palju pakkumusi, kus tuleks kontrollida madala maksumuse põhjendatust, siis halduskoormus ei suureneks oluliselt suures plaanis. Isegi kui halduskoormus kasvab oluliselt, ei kaalu see üle vajadust tagada riigihanke korraldamise üldpõhimõtete järgimist.</p>		
187.	<p>Keskmise palga nõue</p> <p>Keskmise palga nõue, § 115 lg 2 p 2 (VTK p 9.9.2). Olen selgel veendumusel, et keskmise palga nõue praegusel kujul ei sobi alapakkumuse regulatsiooni, kuna see ei seonu alapakkumuse instituudiga. Kõige suurem probleem seondu justnimelt asjaoluga, et pakkumus ei pruugi olla alapakkumuse omadustega (st märkimisväärselt madala hinnaga) ning keskmine palk ei pruugi näidata mingeid seoseid tulevikku suunatud hankelepingu täitmisega. Kompromissina võiks kaaluda</p>	AB Cobalt	

	<p>§ 115 lg 2 p 2 täiendamist viisil, et hankija on kohustatud küsima selgitust, kui keskmine töötasu vastavas valdkonnas oli väiksem kui 70% keskmisest töötasust vastavas valdkonnas ning pakkumuse maksumus on hankelepingu eset arvestades põhjendamatult madal.</p> <p>Sellisel juhul on keskmise palga seos alapakkumusega ka tuvastatud ning hankijatel oleks ka oluliselt lihtsam kontrollimenetlust läbi viia, sest pakkumuse maksumus viitab alapakkumusele ning hankija saab enda kahtlusi muuhulgas põhjendada turu keskmisest madalamate töötasudega, mille õigustamise kohustus läheb üle pakkujale. Iseasi on sellise kontrollimenetluse mõttekus, sest ükski norm ei kohusta maksta töötajatele käesolevas sättes nimetatud keskmist töötasu. Ühtki tegevust ega kohustust ei tohiks sätestada vaid tegevuse läbiviimise eesmärgil. Igasugune täiendav tegevus hankemenetluses peaks viima ka mingi eesmärgini. Seetõttu tuleks hankijate halduskoormuse vähendamiseks üldse kaaluda § 115 lg 2 p 2, lg 3-6 kehtetuks tunnistamiseks, sest nendega ei ole võimalik saavutada taotletud eesmärki.</p> <p>Juhul kui keskmise palga nõude juurde jääda ja seda täpsustada, siis tasuks tõesti täpsustada, et välistada tasuks kontrolli selliste alltöövõtjate suhtes, kes ei tegele ehitamisega, nt koristus, logistika, transport, renditööjõu pakkujad ja muude tugiteenuste pakkujad.</p>		
188.	<p>Keskmise palga nõue</p> <p>Keskmise palga nõue (§ 115 lg 2 p 2) – keskmise palga nõue ei peaks olema RHS teema.</p>	ELVL	
189.	<p>Keskmise palga nõue</p>	EMTA	

Punktis 9.9.2 märgitud keskmise palga nõude osas toetame keskmise palga nõude sätestamist kohustusliku sektoriülese riigihankeõiguse välise normina (nt Vabariigi Valitsuse määruses sätestatuna), mida teatud intervalli tagant (sh nt alampalga muutmisel) ajakohastatakse. Oluline on, et riigihankel osalevate ettevõtete töötajatele makstakse õiglast ja ausat palka. Riigil peaks olema õigus sätestada täiendavaid tingimusi pakkujatele ja nende alltöövõtjatele, kellele makstakse hankelepingu täitmise eest tasu riigieelarvest. Konkreetne lahendus selguks analüüsi ja sektoritega läbirääkimise käigus. Olenevalt sektori valmisolekust saaks kohustust rakendada sektorile tervikuna või üksnes riigihangete raames. Leiame, et keskmise palga tingimus tuleks kehtestada ka riigihangete seaduses. Keskmise palga nõue võiks riigihangete seaduses olla sõnastatud pigem üldsõnaliselt viitega nt Vabariigi Valitsusele antavale volitusnormile selle määrusega kehtestamiseks. Hankijal lasuks siiski endiselt keskmise palga kontrollimise kohustus, kuid sellest tulenevat halduskoormust saaks minimeerida riigi poolt pakutava mugava tehnilise lahenduse abil.

Kollektiivlepinguga palganõude kehtestamine võib Eestis olla raskendatud või isegi võimatu. Eestis ei ole levinud ametiühingud kui valdkonna töötajate esindusorganisatsioonid, mille olemasolu on kollektiivlepingute sõlmimise eelduseks. Ainult vastava valdkonna õigusakti tasemel reguleerimine ei pruugi kaasa tuua piisavat mõju, kuna nõutud tasemel palga mitte maksmine ei sea ettevõtjale mingeid piiranguid

	<p>ning piiratud järelevalve ressursiga jõutakse väga väheste ettevõtjateni. Riigihangetel kohustuslikuna kehtiv palgatingimus distsiplineeriks ettevõtjaid, kes tahavad osa saada riigi tellimustest ja avalikust rahast, palganõuet täitma.</p> <p>Palgatingimus peaks kindlasti laienema lisaks riigihangetel osalevate pakkujatele ka nende kõikidele alltöövõtjatele (st nii pakkumuses näidatud kui ka pärast hankelepingu sõlmimist hankelepingu täitmisele kaasatud alltöövõtjatele ehk kogu alltöövõtu ahelale). Palgatingimuse sätestamine hankelepingu eritingimusena ei toimi. Selle rakendamisega on õiguslikke probleeme ning kuna tegemist on hankija jaoks vabatahtliku võimalusega, ei ole hankijad selle rakendamisest ka huvitatud olnud.</p> <p>Lisaks oleme ehitustööde riigihangetel korduvalt tuvastanud ümbrikupalga riskiga ettevõtteid (vt allpool olevat Tallinna Vangla objekti näidet).</p>		
190.	<p>Keskmise palga nõue</p> <p>VTK punktis 9.9.2 käsitletakse keskmise palga nõudega seotud regulatsiooni (RHS § 115 lg 2 p 2), laiema eesmärgiga sõeluda välja põhjendamatult madala maksumusega pakkumused (alapakkumused).</p> <p>RHS § 115 lg 2 on käesoleval ajal üksnes ehitussektori-spetsiifiline ning ka VTK ei sisalda plaani kohaldamisala laiendada. Teeme ettepaneku laiendada keskmise palga nõuet ka IKT-sektorile, kuna ka selles valdkonnas ei saa välistada, et pealtnäha soodsa hinnaga pakkumused on</p>	ITL	

	tegelikult suuresti tingitud ettevõtja poolt makstavatest ebamõistlikult madalatest töötasudest. Mõõname, et sellise muudatuse rakendamine võib mingil määral suurendada Maksu- ja Tolliameti töökoormust, kuid kindlasti on siin võimalik leida mõistlik ja võimalikult vähe koormav lahendus.		
191.	Keskmise palga nõue Paragrahv 115 lg 2 p 2 kohustab hankijat ehitustööde hankelepingu või ehitustööde kontsessioonilepingu korral tuvastama, kas pakkuja või pakkumuses nimetatud alltöövõtja keskmine töötasu on suurem 70 protsendist valdkonna keskmisest. Kui see nii ei ole, peab küsima pakkujalt selgitust. Kaubanduskoja hinnangul ei ole vaja hetkel kehtivat regulatsiooni muuta. Esiteks on selliselt lähenenud ka teised riigid ning teiseks on see vajalik ehitustööde riigihangete puhul töövõetuahelas osalevate isikute maksukuulekuse tõstmiseks ja alapakkumiste vältimiseks.	KTK	
192.	Keskmise palga nõue Keskmise palga nõude täitmise kontroll on osutunud päris keeruliseks välisriigi pakkujate puhul, kus vastavate võrdlusandmete saamine on keeruline või võimatu. Tegime selleks nt hankes 194187 tihedat koostööd ka MTAGA, et leida „muu asjakohane tõendusmaterjal“ pakkuja poolt makstava töötasu võrdlemiseks, seda nii valdkonnapõhise palgastatistika osas kui ka nõutud võrdlusperioodi kohta.	RM ÜO	
193.	Keskmise palga nõue	TalTech	

	<p>Samuti § 115 lg 1 ja 2, millest esimene ei oma kasutegurit, kuna hankija peab küsima ainult põhjendust, kuid see ei anna automaatselt võimalust kedagi hankemenetlusest eemaldada. Sama paragrahvi lõikes 3 sätestatud keskmise töötasu kontroll tekitab jälle nõude, et hankija peab sekkuma ettevõtte majandustegevusse. Samas, kui ettevõtte töötasu on keskmisest madalam, ei anna see jällegi hankijale automaatselt õigust kedagi hankemenetlusest eemaldada. Leiame, et antud nõuded võiksid olla määratud erandkorras näiteks asutustele, kellel on avalik ülesanne tegeleda riigi ehitustöödega, kuid mitte kõigile tavahankijatele.</p>		
194.	<p>Keskmise palga nõue</p> <p>§ 115 lg 2 p 2 osas on Töötukassa arvamisel, et RHS ei ole valdkondliku palgapoliitika eesmärgi saavutamiseks õige institutsioon ning selle sätte võiks seadusest eemaldada. Eriti veel, kui võtta arvesse, et ettevõtja võibki inimestele vähem palka maksta ning see ei saaks mitte kunagi olla eraldi tagasilükkamise aluseks § 115 mõttes.</p>	TK	
195.	<p>Keskmise palga nõue</p> <p>TÜ toetab keskmise töötasu maksmise kontrollimisest loobumist. Alternatiivselt võiks regulatsioon ette näha, et kontrollimise ja selgituste küsimise kohustus on vaid juhul, kui esinevad muud alapakkumisele viitavad asjaolud.</p>	TÜ	
196.	<p>Keskmise palga nõue</p> <p>Nõus lahendusega, millega kaotatakse keskmise töötasu välja selgitamise kohustus ja selle kaudu põhjendamatult madala maksumusega pakkumuse kontroll. Iseäranis</p>	VM	

	keeruline kui mitte öelda võimatu on sellist kohustust täita ehitushangetel, mis viiakse läbi välisriikides.		
197.	<p>Keskmise palga nõue</p> <p>VTK lk 38 – nõustume, et keskmise palga nõue võiks olla reguleeritud vastava valdkonna õigusaktis ja riigihangete seadus võiks olla kooskõlas selle õigusaktiga (nt maksuvõlgade mõiste, mis viidi kooskõlla maksukorralduse seadusega), mitte vastupidi, et riigihangete seadusega hakatakse reguleerima teiste valdkondade ülesandeid.</p>	SiM	
198.	<p>Protsendi kõrvalekalde meetod</p> <p>Paragrahv 115 lg 2 p 1 kehtestab ehitustööde hankelepingute puhul niinimetatud protsendi kõrvalekalde meetodi. Kui menetluses on vastavaks tunnistatud vähemalt kolm pakkumust, tuleb eeldatavalt edukalt pakkujalt küsida selgitust siis, kui tema pakkumuse maksumus on vähemalt 10 protsendi võrra madalam maksumuselt järgmisest pakkumusest või vähemalt 20 protsendi võrra madalam pakkumuste maksumuste keskmisest.</p> <p>Kaubanduskoda leiab, et 10 protsendi lävend on juba piisavalt suur ning seda regulatsiooni ei ole vajalik muuta.</p> <p>Küll aga töid liikmed välja selle olemasoleva regulatsiooni ebaselguse selgituste küsimise sisu osas. Pakkujate selgituste kvaliteet sõltub paljuski sellest, mida ja kuidas hankija küsib. Tekib küsimus, kuivõrd lubavad</p>	KTK	

	pakkujate selgitused hankijal pakkumuse maksumuse põhjendatuse kohta järeldusi teha.		
199.	<p>Protsendi kõrvalekalde meetod</p> <p>Oleme arvamusel, et 10% või 15% on liialt madal protsent millest lähtuvalt seada kahtluse alla pakkumuse tõsiseltvõetavus. Leiame, et kindla kohustusliku protsendi sätestamine ei välista hankelepingu nõuetekohase täitmise riski. Sarnasele seisukohale on jõutud ka hankedirektiivides (kontroll seoti lahti eeldatavast maksumusest) ja EU kohtute poolt. Põhimõtteliselt võib ka kõige kallim pakkumus, või kõik esitatud pakkumused, olla põhjendamatult madalad.</p> <p>Alternatiivina pakume selle punkti kehtetuks tunnistamist või tõstmist 25% peale.</p>	TK	
200.	<p>Protsendi kõrvalekalde meetod</p> <p>Protsendi kõrvalekalde meetodi kohta oleme hankijana seadusandjale ka varasemalt esitanud Riigi Kinnisvara AS hangete statistikat, kus meie hinnangul ei ole 10% kõrvalekalle ehitushangetes sugugi ebatavaline, mistõttu kõrvalekalde protsendinumbri suurendamine on tervitatav.</p>	RKAS	
201.	<p>Protsendi kõrvalekalde meetod</p> <p>Kehtivas sättes toodud protsendid on liiga madalad, kuna selliste vahedega esitatud pakkumused on väga tavapärased ning ei anna automaatselt alust kahtluseks, et tegemist oleks põhjendamatult madala maksumusega pakkumusega. Isegi 15 %- lised vahed on ehitushangetes tavapärased, mistõttu võiks olla protsent veelgi suurem.</p>	VM	

202.	<p>Protsendi kõrvalekalde meetod</p> <p>VTK lk 36 – leiame, et RHS § 115 sätestatud protsendi lävendit tuleks muuta ja see võiks olla vähemalt 15 või 20 protsenti, sest väiksema lävendi (10 protsenti) esinemine on hangetes tavaline ja ei anna alust kahelda pakkumuse liiga madalas maksumuses. Pakkumuse maksumuste vahed võivad sõltuda väga erinevatest asjaoludest ja üldjuhul ongi pakkumuse maksumustes 10-20 protsendilised erinevused.</p>	SiM	
203.	<p>Paragrahvi 115 kohaselt avaldatakse võitnud pakkumised, kuid kolme parema pakkumise avaldamine tooks suurema selguse hanke tulemuse kohta ilma hankijat täiendavalt koormamata.</p>	EETEL	
204.	<p>Kohaldamise kohustus</p> <p>Punktis 9.9 esitatud põhjendamatult madala maksumusega pakkumuse (§ 115) osas on praktikas ilmnenu, et hankijad ei ole mõistnud mõlema kontrolli (% meetod ja keskmine palk) tegemise on kohustuslikkusest. On ilmnenu eksiarvamusi, et seda peab tegema vaid juhul, kui tegemist on alapakkumisega; samuti ei saada aru, et kui üks või teine või mõlemad tingimused pole täidetud, tuleb küsida selgitust. Kuna sätte sõnastus on meie hinnangul selge ja arusaadav, siis ilmselt oleks abi sellekohase täiendava selgitustöö tegemisest, sh nt riigihangete seaduse seletuskirja kättesaadavaks tegemine ka Rahandusministeeriumi kodulehel riigihangete rubriigis.</p>	EMTA	

Kohustus sõlmida hankeleping kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis

205.	p. 9.10. – kavas on muuta kohustust sõlmida hankeleping kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis olenevalt hanke maksumusest 20000-lt eurolt 30000-le. Mõjude osa järgi ei too muudatus praktikas kaasa suuri muudatusi. Kirjalikul vormil on oma tõenduslik jm eelis, mistõttu võiks kaaluda, kas sisuliselt on muudatus seda väärt.	JUST	
------	--	------	--

Vaidlustusmenetlus

206.	<p>Kulude jaotamine</p> <p>Kulude jaotamine vaidlustusmenetluses (VTK p 9.11.4). Arvestades, et õigusabikulude hüvitamise mehhanismi ettenägemise üheks eesmärgiks oli ka ühtlustada ebaproportsionaalset erinevust hankevaidlustega kohtus, kus õigusabikulud kuuluvad hüvitamisele, on minu ettepanek lähtuda vaidlustusmenetluses õigusabikulude väljamõistmisel HKMSi sätetest. Halduskohtumenetluses on välja kujunenud praktika õigusabikulude väljamõistmisel hankeasjades ning puudub ratsionaalne põhjendus, miks peaks vaidlustusmenetluse nõ jalgratast leitama. Näiteks annab HKMS § 108 lg 6 selge vastuse küsimusele, kes kannab menetluskulud juhul kui hankija tunnistab omaalgatuslikult kehtetuks vaidlustatud otsuse – vastustaja, v.a. juhul kui haldusakti kehtetuks tunnistamine ei olnud seotud kaebuse esitamisega. Samuti oleks vaidlustusmenetluses asjakohane rakendada HKMS § 108 lg 61, mis paneb vastustaja ehk hankija kanda menetluskulud, kui kaebus jäetakse rahuldamata, kuid haldusakt oli oluliste</p>	AB Cobalt	
------	--	--------------	--

	<p>põhjendamispuudustega, st kaebaja sai põhjendustest teada alles kohtumenetluses, mistõttu on ebaõiglane jätta tema kanda õigusabikulud. Ka riigihanke asjades on tihti probleemiks põhjendamispuudustega otsused, mis jäetakse siiski lõppastmes kehtetuks tunnistamata, sest hankija esitab vaidlustusmenetluses dokumendid, mis tõendavad VAKO-le usutavalt, et otsuse tegemisel lähtuti just nendest põhjendustest.</p>		
207.	<p>Kulude jaotamine</p> <p>EHL ei toeta kulude jaotamise muudatuse ettepanekut. Arvestades, et tõenäoliselt suurem osa hankijaid kasutab vaidlustusmenetluses osalemisel koosseisulist töötajat, kelle kulusid ei ole võimalik vaidlustusmenetluses vaidlustajalt välja mõista, parandaks VTK p-s 9.11.4 ette nähtud muudatus ainult vaidlustajate motivatsiooni esitada pahatahtlikke vaidlustusi, mida oleks saanud lahendada ka pooltevahelise teabevahetuse raames. See aga suurendaks nii hankijate kui riigihangete vaidlustuskomisjoni töökoormust. Juhul, kui seadusandja sooviks on siiski kõnealune muudatus ellu viia, peaks seadus kohustama vaidlustajat enne vaidlustuse esitamist teabevahetuse korras paluma hankijal potentsiaalne õigusrikkumine kõrvaldada. Hankijal oleks seejärel võimalus reageerida vaidlustaja teatele ning selle põhjendatuse korral rikkumine kõrvaldada ilma kulusid kandmata.</p>	EHL	
208.	<p>Kulude jaotamine</p> <p>Paragrahvi 198 lg 3 ja 8 näevad ette, et kui vaidlustaja vaidlustusest loobub, mõistetakse temalt välja hankija ja kolmanda isiku lepingulise esindaja kulud ning</p>	KTK	

	<p>eksperditasu. See on mõjutanud vaidlustajaid oma vaidlustusest mitte loobuma isegi siis, kui vaidlustus on perspektiivitu, kuna vaidlustusest loobumise korral tuleb hankija ja kolmanda isiku võimalikud kulud niikuinii kinni maksta.</p> <p>Kaubanduskoda leiab, et seda regulatsiooni ei tuleks ilma edasise analüüsita, leidmaks tasakaalustatud lahendust, muuta.</p>		
209.	<p>Kulude jaotamine</p> <p>RHS § 198 lõike 2 kohaselt mõistab vaidlustuskomisjon vaidlustusmenetluse lõppemisel kahju hüvitamise taotluse osalise rahuldamisega hankijalt vaidlustaja kasuks välja vaidlustaja poolt vaidlustusmenetluses tasutud riigilõivu, tasutud või tasumisele kuuluva eksperditasu ja kantud lepingulise esindaja kulud proportsionaalselt vaidlustuse või kahju hüvitamise taotluse rahuldamisega, arvestades eksperditasu ja lepingulise esindaja kulude puhul tasu ja kulude põhjendatust ja vajalikkust.</p> <p>RHS § 190 lg 9 kohaselt hindab vaidlustuskomisjon hankija otsuse või riigihanke alusdokumendi õiguspärasust ainult vaidlustuse või kahju hüvitamise taotluse läbivaatamise käigus.</p> <p>Sellest tulenevalt ei ole võimalik hankija õigusvastast otsust eraldi vaidlustada – seda tuleb teha koos kahju hüvitamise taotlemisega. Esmalt tuvastatakse hankija õigusvastane toiming, seejärel, kas sellise teo tulemusena tekkis vaidlustajal kahju ja alles kolmandana on arutlusel</p>	KTK	

	<p>kahjutasu suurus. Kui vaidlustaja hindab aga oma kahju valesti, liiga suureks, ja VAKO rahuldab kahju hüvitamise taotluse osaliselt, võib juhtuda, et vaidlustajale tuleb kanda märkimisväärses ulatuses kulutusi, mida ei hüvitata vaatamata hankija õigusvastasele käitumisele.</p> <p>Ettepanek: muuta RHS § 198 lõiget 2 nii, et juhul kui kahju hüvitamise taotluse käigus tuvastatakse hankija poolne õigusvastane tegu, siis maksab hankija kui vaidlustusmenetluse kaotaja pool teisele poolele vaidlustusmenetluses kantud kulud täies ulatuses.</p>		
210.	<p>Kulude jaotamine</p> <p>VTK-s on esitatud küsimus: Kas peaks mõistma hankijalt välja kulud ka siis, kui ta omal soovil otsust muudab?</p> <p>Ülikool on ettepaneku vastu ja soovib jääda praeguse regulatsiooni juurde. Vastasel juhul tekib olukord, kus hankija läheb igal juhul lõpuni vaidlema, kuna siis jääb võimalus, et otsus tehakse tema kasuks. See suurendab aga nii VAKO, hankija kui ka pakkuja töökoormust.</p>	TalTech	
211.	<p>Kulude jaotamine</p> <p>Leiame, et nimetatud sätet poleks vaja muuta selles osas mis puudutab olukorda kus hankija oma otsuse tunnistab kehtetuks enne VAKO menetlust.</p> <p>Eluliselt võib olla, et hankija on teinud vale otsuse või otsustab oma otsust täiendavalt motiveerida. Alati ei pöördu ettevõtjad oma õiguste kaitsmiseks esmalt hankija poole, vaid esitavad vaide koheselt VAKO-sse.</p>	TK	

	<p>Olukorras kus otsuse kehtetuks tunnistamine on võrreldav „vea tunnistamisena“ on hankijad pigem olukorras kus vaie VAKOs lõpuni vaielda, et mitte kanda kulusid.</p>		
212.	<p>Kulude jaotamine</p> <p>Regulatiivne lahendus võiks soodustada hankijat oma võimalikku viga ise tunnistama ja kõrvaldama, kuna vaidlustuse sisust võib hankijale teatavaks saada asjaolusid ja/või andmeid, millest hankija varem teadlik ei olnud.</p>	VM	
213.	<p>Vaidlustuste liitmine</p> <p>Paragrahvi 190 lg 10 on kaalutud võimalust liita ühe hankemenetluse raames esitatud erinevate pakkujate/taotlejate vaidlustusi. Praktikas võib sel juhul tekkida probleeme ärisaladuse hoidmise tagamisega.</p>	EETEL	
214.	<p>Vaidlustuste liitmine</p> <p>RaM teeb VTKs ettepaneku laiendada vaidlustuste liitmise võimalusi (kehtiva RHS järgi võib liita vaidlustusi ühte menetlusse tingimusel, et tegemist sama hankija ja vaidlustajaga) ning lubada liitmist ka siis, kui vaidlustajad on erinevad, kuid nad vaidlustavad hankija sama otsust või alusdokumendi sama sätet (VTKs on näitena viidatud Haigekassa eriarstiabi riigihankele).</p> <p>Muudatuse vajadust on selgitatud ja põhjendatud ebapiisavalt (viide vaid VaKo ja hankijate töökoormuse vähenemisele ja sellele, et praktikas võib olla liitmine mõistlik). Puudu on see osa ettepaneku juures, milles</p>	JUST	

	<p>analüüsitaks, mil moel pakutud kujul erinevate vaidlustuste liitmise võimalus mõjutaks vaidlustajaid (õigusi ja kohustusi). Kuidas lahendataks liidetud asjas nn menetluslik pool (vaidlustaja menetluslike õiguste ja kohustuste teostamine) olukorras, kus samas asjas osaleb mitu vaidlustajat (nt vaidlustusest loobumise õigusega seonduv, vaidlustuse muutmise ja täiendamise õigusega seonduv, menetlusosalise õigus tutvuda vaidlustusmenetluses esitatud dokumentidega jne). Ehk on kaheldav, kas sihtrühmaks, keda muudatus puudutaks, on vaid hankijad ja VaKo.</p> <p>Võimalike ebasoovitavate mõjude riske on väga põgusalt puudutatud (VTK tabelis on üksnes hinnang, et ebasoovitavate mõjude risk on selle muudatuse puhul „väike“). Ka see osa vajaks enamas analüüsi enne, kui nimetatud muudatuse kasuks otsustada.</p>		
215.	<p>Lahendamise tähtaeg</p> <p>EHL ei toeta vaidlustusmenetluse lahendamise tähtaja muudatust, kui vaidlustaja on vaidlustust muutnud või täpsustanud. Vaidlustuse sisu peab olema vaidlustuse esitamise ajaks piisavalt selge ja täpne, et hankijal oleks võimalik vaidlustusele vastu vaielda. Muudatus võib kaasa tuua olukorra, kus vaidlustajal ei olegi motivatsiooni vaidlustustähtaja sees esitada piisavalt täpsustatud või põhjendatud vaiet, kuna hiljem on tal võimalik vaidlustust muuta ning täiendada ilma negatiivsete tagajärgedeta. Samuti on uue regulatsiooni sõnastusest sõltuvalt võimalik, et muudatuse elluviimisel saab vaidlustaja hankemenetlust pahatahtlikult nn kinni</p>	EHL	

	hoida ja sellega tekitada kahju nii hankijale kui teistele potentsiaalselt edukatele pakkujatele.		
216.	<p>Lahendamise tähtaeg</p> <p>Senise praktika kohaselt on vaidlustuse muutmine või täiendamine pigem tavapärane kui erandlik juhtum. Meie hinnangul on RHS § 200 lg-s 1 sätestatud 30 päeva, mille jooksul VaKo on kohustatud otsuseni jõudma mõistlik ja piisav isegi juhul, kui vaidlustust muudetakse või täiendatakse.</p> <p>Vaidlustusmenetluse tähtaja pikendamisega võib tekkida olukord, kus pahatahtlik vaidlustaja teadlikult pikendab menetlusprotsessi tuues kaasa olukorra, kus lepingu täitmine osutub võimatuks või ebamõistlikuks (nt seoses alusdokumentides sätestatud lepingu täitmise tähtaegade möödumisega).</p> <p>Teeme ettepaneku mitte muuta vaidlustusmenetluse tähtaega seoses vaidlustuse muutmise või täiendamisega või alternatiivina sätestada maksimaalne lubatud vaidlustusmenetluse pikendamise tähtaeg.</p>	ELVL	
217.	<p>Lahendamise tähtaeg</p> <p>Oleme seisukohal, et erandi vajadust vaidlustusmenetluse tähtaja osas ei ole VTKs piisavalt avatud. Näiteks ei ole arusaadav, kas ja kuidas haakub see soov nn kahe tööpäeva nõudega (§ 191 lg 1 2. lause). Kas ka selle osas plaanitakse muudatust? Puudub info, kui sagedased on VaKol probleemid vaidlustusmenetluse tähtaja järgimisega just põhjusel, et vaidlustusi muudetakse või täiendatakse. VTK pinnalt ei ole</p>	JUST	

	<p>võimalik hoomata, millisenä tähtaja pikendamist plaanitakse (nt milliseks muudatuse tagajärjel kujuneks maksimaalne tähtaeg).</p> <p>Eraldi teemana peaks käsitlema menetlustähtaja pikendamise ettepanekut eelmises punktis esitatud vaidlustuste ühte menetlusse liitmise ettepaneku kontekstis (tekib olukord, kus vaidlustajad on erinevad, kuid neil kõigil võib tekkida soov muuta või täiendada nn liidetud vaidlustust). Mõelda tuleks ka sellele, millised mõjud (sh riskid) neil ettepanekutel koosmõjus esineks, kuidas see mõjutab menetluse kiirust jne.</p>		
218.	<p>Tähtaegade arvestamine</p> <p>Paragrahv 185 lg 3 näeb ette, et kui hankija on muutnud riigihanke alusdokumente ja pikendanud pakkumuste, taotluste või ideekavandite esitamise tähtaega, võib pikendatud tähtaja jooksul vaidlustada üksnes neid riigihanke alusdokumentide muudatusi, mis on vastuolus sama riigihanke suhtes tehtud jõustunud vaidlustuskomisjoni otsuse või kohtuotsusega, või nendest sõltumatult tehtud muudatusi.</p> <p>Riigihanke alusdokumentide vaidlustamise tähtaeg peaks olemuslikult olema lihtne ja selge ka õigusliku hariduseta turuosalisele, et tagada hankevaidluste lühikeses ajaraamistikus kohane õiguskaitse võimalus. Seega esiteks oleks loogiline, kui antud säte asuks §-s 189, mis reguleerib alusdokumentide vaidlustamise tähtaegu. Teiseks on sätte sõnastus raskesti jälgitav: keeleliselt jääb mulje, justkui reguleeriks säte ainult hanke alusdokumentide muudatuste vaidlustamist, mitte aga</p>	AB Ellex	

alusdokumentide vaidlustamist muus osas ehk algsete tingimuste vaidlustamist tähtaja pikendamise korral. Kolmandaks tekib sätte kontekstis ka oluline sisuline risk. Seda näiteks olukorras, kus hankija, olles algselt määranud seadusele vastava, kuid praktiliselt ebamõistlikult lühikese pakkumuste esitamise tähtaja, pikendab vaid pakkumuste tähtaega, kuid ei muuda muid tingimusi. Kohtupraktikas (Tallinna Ringkonnakohtu 17.08.2018 määrus hankeasjas 3 18 1008) on selgitatud, et kumulatiivsed eeldused (alusdokumentide muutmine ja tähtaja pikendamine) on täidetud ka vaid tähtaja pikendamiselt (tähtaja muutmine on samas ka alusdokumentide muutmine). Tekib reaalne risk, et huvitatud isik, kes näeb konkreetse hanke juures registri lehe päiseinfost vaid uut pakkumuste esitamise tähtaega, ei oska arvatagi, et tegelikult arvestatakse vaidlustamistähtaega mitte sellest kuupäevast, vaid hoopis esialgsest pakkumuste esitamise tähtajast, mida näeb vaid hanketeated vahelehel aegunud hanketeadet uurides. Kui hankija eesmärk on näiteks hanke esemeks oleva projekti ajasurve tõttu vältida hankemenetlust venitavaid vaidlusi, siis loob kehtiv regulatsioon hankijale võimaluse eksitada pakkujaid: pakkuja arvestab vaidlustuse esitamise tähtaega registri päises toodud pakkumuste esitamise tähtajast, kuid tegelikkuses saabub tähtaeg oluliselt varem (algne pakkumuste esitamise tähtpäev - 5 tööpäeva).

Lahendusteks võiks olla tagasipöördumine eelmise seaduse loogika juurde (vaidlustamise tähtaega arvestatakse oma õiguste rikkumisest teadasaamisest) või seaduses vastava regulatsiooni detailne ja selge

	<p>reguleerimine. Praktiliseks lahenduseks võiks olla ka registriinformatsiooni täpsustamine selliselt, et sealt oleks näha konkreetse hanke alusdokumentide vaidlustamise tähtaeg või vähemalt oleks päises toodud pakkumuste esitamise tähtaja juures märge, et tähtaega on muudetud.</p>		
219.	<p>Tähtaegade arvestamine</p> <p>Uues riigihangete seaduses on tehtud põhimõtteline muudatus arvestada alusdokumentide tähtaega teistpidi kui varem ehk mitte õiguste rikkumisest teadasaamisest, vaid pakkumuste esitamise tähtajast tagasi arvestades. VTK's on õigesti välja toodud, et erimenetluste osas puuduvad üheselt selged vaidlustamistähtajad. Leiame, et hanke alusdokumentide vaidlustamise tähtaja arvestamise loogika peab olema ühetaoline kõigi menetlusliikide puhul ehk turuosalistele ei ole selge ja läbipaistev, kui mõnes hankemenetluses arvestatakse vaidlustamistähtaegasid ikkagi vana loogika (10 päeva õiguste rikkumisest teadasaamisest) järgi.</p> <p>Suurema küsimusena tasuks veelkord kaaluda, kas selguse huvides ei oleks mõistlik tagasi pöörduda varasema lahenduse juurde, kus tähtaega arvestatakse õiguste rikkumisest teadasaamisest või siis vastava alusdokumendi registris avalikustamisest. Selle lähenemise eelis lisaks suuremale õigusselgusele oleks muu hulgas asjaolu, et hankijaid ei karistataks pikemate pakkumuste esitamise tähtaegade ettenägemise eest. Nimelt kui hankija soovib turuosalistele vastu tulla ja sätestada pikema pakkumuste esitamise tähtaja, siis tähendab see hankija enda jaoks samal ajal riski, et</p>	AB Ellex	

	<p>pakkuja ootab hanke alusdokumentides esineva tingimuse õigusvastasuse tõstatamisega ikka viimase päevani (kas siis aja juurde võitmiseks või muul põhjusel). Hankija jaoks tähendab see aga täiendavat asjatut ajakulu, mida saaks vältida, kui pakkujad oleks kohustatud reageerima lühema aja jooksul.</p>		
220.	<p>Vaidlustamise tähtajad</p> <p>Täiendavalt teeme ettepaneku riigihangete seaduses sätestada alla lihthanke piirmäära jäävate riigihangete vaidlustamise tähtaeg. Hetkel on võimalik alla lihthanke piirmäära jäävaid riigihankeid analoogia korras vaidlustada avatud hankemenetlusega samadel tähtaegadel. Võttes arvesse asjaolu, et alla lihthanke piirmäära jäävate riigihangete puhul on tegemist pigem vähemolulistega riigihangetega, mille esemeks veidi utreeritult ongi avalikest vahenditest kommikarbi ja lillekimbu soetamine, on ebaoproportsionaalne lähtuda samadest sätetest, mis kehtivad avatud hankemenetluses.</p>	ELVL	
221.	<p>Vastuvaidlustus</p> <p>Vastuvaidlustus või vaidlustusõiguse küsimuse alla seadmine (puudub VTK-s). Eesti õiguskorras puudub vaidlustusse või kaebusesse (kui kaebus vaja esitada otse kohtusse) kaasatud kolmandal isikul õigus esitada vastuvaidlustus või vastuväide kaebeõiguse olemasolu kohta. Probleem ilmneb olukorras, kus teisele kohale jäänu vaidlustab näiteks pakkuja edukaks tunnistamist, kuid edukas pakkuja tahaks esitada vastuväite, et vaidlustaja enda pakkumus oli puudustega ja poleks üldse tohtinud vastavaks tunnistada. Edukal pakkujal ei ole kaebeõigust mitte- edukate pakkujate suhtes tehtud</p>	AB Cobalt	

	<p>otsuste vaidlustamiseks ning olukorras, kus eduka pakkuja suhtes on juba esitatud vaidlustus, puudub tal tavaliselt võimalus seda teha, sest vaidlustamise tähtaeg on möödas. Mujal Euroopas tuntakse ka riigihanke asjades vastukaebust, mis seabki kahtluse alla vaidlustaja/kaebaja õiguse hankelepingu sõlmimisele (nt EKo C 223/16). Kehtiva õiguse kohaselt, kui pakkumuse edukaks tunnistamise otsus tunnistatakse kehtetuks ning pakkuja väljub sellega hankemenetlusest, puudub tal selles hankes otsuste vaidlustamise õigus, sest tal puudub hankelepinguni jõudmise võimalus. Seega ei jää menetlusest väljunud pakkujal muud üle, kui pöörduda Rahandusministeeriumi järelevalvetaotlusega, et tuvastataks konkureeriva pakkuja pakkumuse vastavust (või muud puudust), kuid viimasel puudub kohustus järelevalvemenetlust algatada. Seetõttu võiks kaaluda nt § 192 täiendamist viisil, et kolmandal isikul on õigus esitada põhjendatud vastuväiteid vaidlustuse esitamise õiguse kohta, mis välistaksid vaidlustaja võimaluse hankelepingu sõlmimiseks, millisel juhul peakski vaidlustuskomisjon sisuliselt läbi vaatama kaks vaidlustust – vaidlustaja ja kolmanda isiku suhtes esitatud väidete osas. Sellise vastuväite esitamise õiguse võib tagada ka riigilõivu tasumise kohustusega. Alternatiiv on anda kolmandale isikule võimalus esitada nt 3 tööpäeva jooksul peale vaidlustuse kohta teate saamist vastuvaidlustus, mida menetletaks iseseisva vaidlustusena, kuid mis võib olla VTK ettepaneku kohaselt liidetud esimese vaidlustusega.</p>		
222.	Hankelepingu sõlmimise taotlus	AB Cobalt	

	<p>Hankija õigus esitada hankelepingu sõlmimise taotlus. RHS § 193 lg 5 lubab taotluse esitada vaid pakkumuse edukaks tunnistamise otsuse vaidlustamise korral, kuid kehtiva seaduse loogika järgi on viimane otsus hoopis eduka pakkuja kvalifitseerimine ja kõrvaldamata jätmine, mistõttu justkui puuduks VAKOI pädevus sellist luba anda, kui vaidluse all on üksnes kvalifitseerimise või kõrvaldamisega seonduv küsimus. Samuti võib hoopis vaidluse all olla lepingu sõlmimise otsus lihthankemenetluses ja ei ole välistatud, et ka seal on oluline avalik huvi määngus (kui nt kaitse- või julgeolekuvaldkonna hange), mille osas soovitakse saada hankelepingu sõlmimise luba.</p>		
223.	<p>Vaidlustamisviited</p> <p>Praktikas on ilmnenu probleeme, et pakkujad „magavad maha“ hankija otsuse vaidlustamise, sest nad ei ole teadlikud riigihanke asjade lühikestest vaidlustamise tähtaegadest ning otsustes puudub ka konkreetne vaidlustamisviide. Samuti ei ole harvad juhud, kus pakkujatele tehakse riigihangete registris nähtavaks mõni protokoll või otsus, mille kehtivuse osas puudub pakkujal igasugune info. Nimelt võivad hankijad käsitleda registri poolt genereeritud otsuseid kui hankekomisjoni otsustena (või protokollidena, kuigi register nimetab need automaatselt otsuseks). See tekitab segadust selles osas, kas hankija on teinud otsuse, mida tuleb ja saab vaidlustada või on tegemist alles toiminguga, mis ei ole eraldiseisvalt vaidlustatav. Seetõttu võiks seadust täiendada viisil, et kohustada hankijaid lisama otsustele ka vaidlustamisviiteid.</p>	AB Cobalt	
224.	<p>Vaidlustusele vastamine</p>	SiM	

	<p>VTK punkt 9.7, lk 33 - Riigihanke alusdokumendi vaidlustamise tähtajad sotsiaal- ja eriteenuste erimenetluses ning kontsessioonilepingu sõlmimise menetluses. Juhul, kui viiakse vastavusse vaidlustuse esitamise tähtaeg pakkumuse esitamise tähtajaga, siis võiksid mõistlikud tähtajad olla ka hankijale vaidlustusele vastamisel – hetkel on see tähtaeg kolm tööpäeva, kuid mahuka vaidlustuse puhul võib kolmetööpäevane vastamise tähtaeg olla liiga lühike. RHS § 194 lg 5 sätestab, et hankija esitab vaidlustusele kirjaliku vastuse kolme tööpäeva jooksul vaidlustuskomisjonilt vaidlustuse koopia saamisest arvates, lisades sellele kõik vaidlustuse lahendamiseks vajalikud dokumendid, mida vaidlustuskomisjon nõuab. Kirjalikus vastuses võib hankija teha vaidlustuse lahendamise ettepaneku. Riigihangete seadus näeb ette, et kolme tööpäeva pikkust vastamise tähtaega saab pikendada ainult mõjuvatel põhjustel ja vaidlustuskomisjon võib vastava taotluse alusel pikendada vaidlustusele kirjaliku vastuse esitamise tähtaega, kui see ei too kaasa vaidlustusmenetluse põhjendamatu pikenedamist.</p>		
225.	<p>Hankelepingu tühisus</p> <p>RHS § 200 lg 6 sätestab, et vaidlustuse rahuldamisel on vaidlustuskomisjoni otsus hankijale täitmiseks kohustuslik. Hankija on kohustatud viima kõik oma riigihanke käigus tehtud otsused kooskõlla vaidlustuskomisjoni jõustunud otsusega. Hankija sõlmitud hankeleping, mis on vastuolus vaidlustuskomisjoni otsusega, on tühine. RHS ega HkMS</p>	AB Lextal	

	<p>ei näe samasugust hankelepingu tühisuse tagajärge ega kohustust hankijale ette juhaks, kui VAKO jätab hankija otsuste peale esitatud vaidlustuse rahuldamata, kuid vastavad hankija otsused tühistatakse alles kohtumenetluses kohtu jõustunud otsusega.</p> <p>See lünk tingib aga vajaduse vaidlustada nt pakkuja kvalifitseerimise otsuse ning konkurendi pakkumuse edukaks tunnistamise otsusele lisaks ka RHS § 104 lõikes 8 nimetatud eduka pakkuja kvalifitseerimise ning kõrvaldamata jätmise otsuse. Seda põhjusel, et kui vaidlustuskomisjon jätab nimetatud otsuste peale esitatud vaidlustuse rahuldamata, kuid vastavad hankija otsused tühistatakse kohtumenetluses kohtu otsusega, siis ei ole hankijal seadusest tulenevat kohustust viia tehtud otsused kohtu jõustunud otsusega kooskõlla ning tühistada ka RHS § 104 lg 8 alusel eduka pakkuja suhtes tehtud otsus (see kohustus on hankijal RHS § 200 lg 6 kohaselt vaid juhul, kui otsused tühistatakse VAKO jõustunud otsusega). Kuna RHS § 120 lg 2 lubab hankijal sõlmida hankelepingu pärast 14 päeva möödumist RHS § 104 lõikes 8 nimetatud eduka pakkuja kõrvaldamata jätmise ja kvalifitseerimise otsuse kohta teate esitamisest, siis kohtuvaidluse ja selles kohaldatud hankelepingu sõlmimise keelu lõppemise korral tekib hankijal RHS § 104 lg 8 otsuse kehtima jäämise korral seaduslik võimalus kehtiva hankelepingu sõlmimiseks. Seega võiks RHS § 200 lg 6 täiendada regulatsiooniga, mis hõlmab samasuguse hankija kohustuse ja tühisuse tagajärje ka jõustunud kohtuotsusele.</p>		
226.	Riigihanke jätkamine	AB Lextal	

	<p>Teine ettepanek on pikendada RHS § 201 lg 2 sätestatud 14-päevast tähtaega näiteks 20-le päevale, kuna praktikas on see seadusest tulenev kaitse osutunud liiga lühikeseks. See on problemaatiline just siis, kui vaidlustus rahuldatakse ja see VAKO otsus edasi kaevatakse. Nimelt kohtute töö kiirus on erinev, mistõttu võtab kaebuse menetlusse võtmine ja vaidlustajale edastamine üldjuhul aega paar tööpäeva. Võib juhtuda, et 10 päev VAKO otsuse vaidlustamiseks on juhtumisi just reede. Nii näeb kohus kaebust alles esmaspäeval, samas kui seadusest tulenev hankelepingu sõlmimise keeld kehtib sellisel juhul ainult teisipäevani (14 päev). Kui kohus siis teisipäeval vastava kaebuse vaidlustajale edastab (millegipärast advokaadid ise kaebust vastaspoole advokaadile ei edasta, kuigi seaduse järgi peaksid), ei jää vaidlustajale mõistlikku aega esialgse õiguskaitse taotluse koostamiseks ega ka kohtule selle taotluse lahendamiseks. Eriti halb asjaolude kokkulangevus on aga siis, kui VAKO otsuse vaidlustamise tähtpäeva ning hankelepingu sõlmimise keelu kehtimise tähtpäeva vahele jäävad lisaks nädalavahetusele ka riigipühad (nt jõulupühad), millisel juhul võib juhtuda, et kohus teavitab kaebuse esitamisest vaidlustajat alles pärast hankelepingu sõlmimise keelu kehtimise tähtpäeva möödumist ja hankija poolt hankelepingu sõlmimist. Seega oleks mõistlik RHS § 201 lg-s 2 sätestatud tähtaega vähemalt paari päeva võrra pikendada.</p>		
227.	<p>Tunnistajad</p> <p>Praktikas on osutunud probleemiks tunnistajate ülekuulamise võimaluse puudumine vaidlustusmenetluses. Kuna VAKO-s ei ole võimalik</p>	ITL	

	<p>tunnistajaid üle kuulata, pöörduetakse halduskohtusse, mis pikendab hankeprotsessi veelgi. Palume kaaluda võimalusi lisada RHS vaidlustusmenetlust reguleerivatesse sätetesse tunnistajate ülekuulamise võimalus.</p>		
228.	<p>Riigihanke peatamine</p> <p>RHS-ist ei tulene üheselt, millal vaidlustusmenetluses peatub hankemenetlus automaatselt (s.t seda ei pea eraldi taotlema) ja millal tuleb menetluse peatamiseks teha eraldi vastav taotlus. Teeme ettepaneku see RHS-is üheselt sätestada. Alternatiivselt võib kaaluda lahendust, et vaidlustuse menetlusse võtmisel peatub hankemenetlus alati automaatselt, jättes hankijale võimaluse esitada taotlus menetluse jätkamiseks. Seda põhjusel, et tõenäoliselt esineb väga harva selliseid olukordi, kus menetluse jätkumine kedagi ei kahjustaks.</p>	ITL	
229.	<p>Vaidlustusmenetluse peatamine</p> <p>Me ei toeta VTK-s kirjeldatud kava luua vaidlustusmenetluse peatamise võimalus Rahandusministeeriumi järelevalve läbiviimise ajaks. Kaebemenetlus on õiguskaitse osa, järelevalve eesmärk ei ole õiguskaitse, vaid objektiivsuse kontroll (RHS § 203 lg 3).</p>	JUST	
230.	<p>Tõlke nõudmine</p> <p>Oleme seisukohal, et puudub vajadus muuta RHS sõnastust, et saaks nõuda tõlget hankijalt ja kolmandalt isikult. HMS § 20 ja keeleseaduse § 12 lg 1 mõtte järgi esitatakse Eesti riigile dokumendid eestikeelsena. Haldusorganil on kaalutusõigus jätta tõlge nõudmata.</p>	JUST	

	<p>Selline kaalutusõigus ongi RHS § 192 lõikes 4 – „Kui vaidlustuskomisjonile esitatud vaidlustus või vaidlustusele lisatud dokumendid ei ole eestikeelsed, võib vaidlustuskomisjon lugeda selle käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud puuduseks ja nõuda vaidlustuse või vaidlustusele lisatud dokumentide tõlget. Kui vaidlustusele lisatud dokumentide tõlget tähtpäevaks ei esitata, võib vaidlustuskomisjon jätta vaidlustusele lisatud dokumendid tähelepanuta.“ Olenemata lõikest 4 võib nõuda ka muude dokumentide tõlget.</p>		
231.	<p>Tüüpleping</p> <p>ITL kordab ka varasemalt mitu korda tehtud ettepanekut muuta kohustuslikuks suuremate tarkvaraarenduse hankeid korraldavate riigiasutuste ja ITL-i koostöös valminud tüüpleping. Välistamata, et praegune tüüpleping võib vajada ajakohastamist (ja tegelikult nii või teisiti teatud regulaarsusega ülevaatamist vastavas töögrupis), leiame, et igal juhul võimaldab tüüpleping tarkvaraarenduse projektides vajalikku paindlikkust ning hoiab ära äärmuslike lepingutingimuste dikteerimise hankija poolt (vähemkogenud hankijate puhul kahjuks sageli esinev probleem). Tüüplepingu koostamisel on koondatud tarkvarahangete parimad tavad ja püütud leida lepingu poolte õiguste ja kohustuste vaheline optimaalne tasakaal. Ka riigihankeõiguse erialakirjanduses on hankelepingu tingimuste mõistlikkuse tagamiseks soovitatud kasutada hankelepingute sõlmimisel eelnevalt ettevalmistatud ja mõistlikel tingimustel koostatud tüüplepinguid. Näiteks on seda teemat oma TÜ</p>	ITL	

	<p>õigusteaduskonna doktoriväitekirjas käsitletud doktor Mari-Ann Simovart.</p> <p>Tüüplepingute kohustuslikkuse praktika on kasutusel mitmetes EL-i liikmesriikides, näiteks Prantsusmaal, Ühendkuningriigis ja Saksamaal. Eestis puudub seadusjärgne nõue tüüplepinguid kasutada. Sellise kohustuse kehtestamine võiks aga olla otstarbekas, kuna see vähendaks hankijate halduskoormust, vigu ja eksimusi. Nendele probleemidele on tähelepanu juhtinud ka Rahandusministeerium ise.</p> <p>Kui Rahandusministeerium ei peaks jagama seisukohta muuta tüüplepingut kohustuslikuks, teeme ettepaneku täiendada RHS-i hankelepingu oluliste põhimõtete ja tingimustega, millega hankija peab hankelepingut koostades arvestama. Sarnane lahendus on võetud kasutusele majandus- ja taristuministri 12.03.2015 määruses nr 21 „Nutika teenuste taristu arendamise toetamise tingimused ja investeeringute kava koostamise kord“, mille 4. peatükk sätestab hankelepingu üldised põhimõtted ning töö üleandmist ja vastuvõtmist, garantiitingimusi, litsentsitingimusi, töö eest tasumist, õiguskaitsevahendeid, leppetrahvi ja konfidentsiaalsuskohustust käsitlevad tingimused. Taolised tingimused aitavad tagada lepingupoolte õiguste ja kohustuste tasakaalu. Samuti sisaldab kirjeldatud lahendust majandus- ja taristuministri 15.04.2015 määrus nr 31 „Avalike teenuste pakkumise arendamiseks toetuse andmise tingimused ja kord“.</p>		
232.	Menetlusosalised	RM ÜO	

	<p>RTK praktikas on erinevaid lähenemisi nii VAKOs kui kohtus, kuidas käsitleda hankijat (nt ministeeriumi), kelle nimel RTK hanget läbi viib.</p> <p>RHS § 185 lg 7 kohaselt on vaidlustusmenetluses menetlusosalised vaidlustaja, hankija ja kolmas isik. VAKO on olnud erinevat meelt, kas ministeerium, kes on riigihangete korraldamise üle andnud keskele hankijale, jääb endiselt hankijaks, sh vaidlustusmenetluse tähenduses. Nt keeldus VAKO tunnustamast RaMi volikirja, mis oli antud RaMi nimel korraldatavas hankes ministeeriumi ametnikule, vaid nõudis, et ministeeriumi ametniku esindamise volikiri peaks olema antud RTK poolt. Ka kohtud on ministeeriumi määratlenud erinevalt - HKMS § 15 tähenduses nii kolmanda isiku kui kaasatud haldusorganina.</p> <p>Vrdl nt kohtuotsuseid 3-17-1414 (VAKO 90-17/185468) ja 3-18-939 (VAKO 52-18/189554); 3-17-2099 (VAKO 142-17/189554); 3-17-2469.</p> <p>Kuivõrd Eestis on veel teisigi hankijaid, kes korraldavad teiste hankijate nimel ja huvides riigihankeid (lisaks RTKle RIK, RKIK), siis oleks õigusselguse huvides vajalik RHSis menetlusosaliste määratlust täpsustada.</p>		
--	--	--	--

Kaitse- ja julgeolekuvaldkonna riigihanked

233.	Kohaldamisala	ITL	
------	----------------------	-----	--

Kordame varasemat ettepanekut vaadata üle kaitse- ja julgeolekuvaldkonna hangetele kohalduvad reeglid, kuna valdkonna suletus ja sõltuvus ametnike suvaotsustest loob aluse riigihangete põhimõtetest irdumiseks. ITL-i liikmete konkreetset kogemused kaitse- ja julgeolekuvaldkonna riigihangetega on sellised, kus konkreetsele alusele viidates (kaitse- ja julgeolekuvaldkond) eiratakse kvalifitseerimis- ja vastavustingimusi, rääkimata menetlustähtaegadest (äärmuslikel juhtudel määratakse kõik need tingimused alles menetluse käigus). Konkreetseid näiteid saavad kirjeldada vastavates hangetes osalenud ettevõtted. Kõige kriitilisem on seejuures meie hinnangul kaitse- ja julgeolekuvaldkonna hangete regulatsiooni osas RHS § 170 lg 1 punkt 3, mis võimaldab sisuliselt ametniku suva alusel salastada iga riigihanke (ja sellest johtuvalt eirata seaduses sätestatud riigihanke reegleid).

Rahandusministeerium on varasemalt RHS eelnõu menetlemise ajal ITL-ile saadetud vastuskirjas märkinud, et „kaitse- ja julgeolekuvaldkonna hankeid puudutavate ettepanekute seadusesse sisseviimiseks on vaja konsulteerida kõikide osapooltega ja koostada Väljatöötamiskavatsus“ ja „Seetõttu ei ole ettepanekutega võimalik käimasoleva eelnõu menetlemise käigus arvestada“. Paraku ei sisaldu kaitse- ja julgeolekuvaldkonna hangetele kohalduvate reeglite muutmise kavatsusi ka nüüdseks valminud VTK-s.

Seetõttu teeme taas kord järgmised ettepanekud:

a. Täiendada RHS-i sätetega, mille kohaselt on ka kaitse- ja julgeolekuvaldkonna hangetes kohustuslik tutvustada hankemenetluses osalejatele hankemenetluses langetatud otsuseid ning pakkumiste avamise protokolle, näiteks lisades RHS §-i 170 uus lõige 3 sõnastuses:

„(3) Käesolevas paragrahvis sätestatu ei vabasta hankijat kohustusest tutvustada pakkujatele või taotlejatele hankemenetluses langetatud otsuseid ning pakkumiste ja taotluste avamise protokolle.“

b. RHS § 170 lg 1 punkt 3 kohaselt ei ole hankija kohustatud RHS-i järgima juhul, kui see „kohustaks hankijat andma teavet, mida ta peab riigi oluliste julgeolekuhuvide vastaseks“. Sellises sõnastuses saaks siia alla potentsiaalselt liigitada igasuguse informatsiooni. Kummatigi saab Eesti Vabariigis ametialaselt piirata üksnes sellise informatsiooni levikut, mis on tunnistatud eriseadusega ja konkreetsel alusel juurdepääsupiiranguga teabeks (nt riigisaladus või ametkondlik informatsioon). Teeme seetõttu ettepaneku RHS § 170 lg 1 punkt 3 ümber sõnastada nii, et selles väljenduks põhimõte, mille kohaselt „hankija ei ole kohustatud RHS-i järgima juhul, kui ning üksnes ulatuses, milles see kohustaks hankijat väljastama riigisaladuseks või salastatud välisteabeks tunnistatud teavet“.

c. Kui Rahandusministeerium arvestab ülal punktis b) viidatud ITL ettepanekut RHS § 170 lg 1 punkti 3 ümbersõnastamise osas, siis sellega oleks kaetud ning muutub seega üleliigseks ka praegune RHS § 170 lg 1 p 2. Teeme seetõttu ettepaneku kustutada RHS-st § 170 lg 1 p 2.

234.	<p>Kohaldamisala</p> <p>Teeme ettepaneku täiendada RHS § 169 lõiget 1 selliselt, et kaitse- ja julgeolekuvaldkonna (edaspidi KJ) riigihangete alla kuuluks ka mittesõjalise julgeolekuga seotud tundlikud ostud, nagu see tuleneb Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivist 2009/81/EÜ, 13. juuli 2009, millega on kinnitatud teatavate kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas ostjate poolt sõlmitavate ehitustööde ning asjade ja teenuste riigihankelepingute sõlmimise kord ja muudetud direktiive 2004/17/EÜ ja 2004/18/EÜ (edaspidi KJ direktiiv).</p> <p>Siseministeriumi valitsemisala vajab oma seadusest tulenevate ülesannete täitmiseks tavapärase ostude kõrval ka mittesõjalist tundlikku julgeolekuotstarbelist varustust, tundlikke teenuseid ja tundlikke ehitustöid. Eeltoodu paneb meid riigihangete läbiviimisel tavapärasest erinevasse olukorda ning toob kaasa vajaduse viia läbi ka KJ direktiivi kohaselt kaitse- ja julgeolekuvaldkonna riigihankeid (edaspidi KJ riigihange). Tegemist on piiratud arvu tundlike julgeolekuostudega, mida ei ole võimalik läbi viia klassikalise riigihankena, kuid mille puhul võib erandi kohaldamine olla teatud juhtudel liialt piirav meede. Sobiv lahendus oleks KJ riigihanke läbiviimine, nii, nagu see on meie hinnangul ette nähtud KJ direktiivi sätetes.</p> <p>KJ direktiivi artikli 2 kohaselt, kui asutamislepingu artiklites 30, 45, 46, 55 ja 296 ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse direktiivi kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas</p>	SiM	
------	---	-----	--

<p>sõlmitavate riigihankelepingute suhtes, mille objektiks on:</p> <ol style="list-style-type: none">1. kaitseotstarbelise varustuse, sealhulgas selle mis tahes osade, komponentide ja/või alamkoostude tarnimine;2. tundliku varustuse, sealhulgas selle mis tahes osade, komponentide ja/või alamkoostude tarnimine;3. punktides a ja b osutatud varustusega otseselt seotud ehitustööd, tärned ja teenused selle elutsükli kõikide elementide jaoks;4. sõjalise eriotstarbega ehitustööd ja teenused või tundlikud ehitustööd ja tundlikud teenused. <p>KJ direktiivi artiklis 1 on toodud mõisted ning lõike 7 kohaselt on „tundlik varustus”, „tundlikud ehitustööd” ja „tundlikud teenused” – julgeoleku eesmärgiga varustus, ehitustööd ja teenused, millega kaasneb, mis eeldavad ja/või sisaldavad salastatud teavet.</p> <p>„Salastatud teabe“ mõiste on toodud KJ direktiivi artikli 1 lõikes 8 ning selleks on igasugune teave või materjal, olenemata selle vormist, laadist või edastamisviisist, millele on määratud salastatuse tase või kaitsetase ning mis riigi julgeoleku huvides ning vastavalt asjaomases liikmesriigis kehtivatele õigus- või haldusnormidele vajab kaitsmist igasuguse seadusevastase omastamise, hävitamise, kõrvaldamise, avalikustamise, kadumise eest või volitamata isiku juurdepääsu eest või mis tahes liiki kahjustamise eest1.</p> <p>Kuna KJ direktiivi vastuvõtmise üheks eesmärgiks on konkurentsi suurendamine kaitse- ja julgeolekuvaldkonna hangetes, on direktiivis ette nähtud</p>		
---	--	--

meetmed selle jaoks, et juhul, kui hange hõlmab tundlikku teavet, saaksid liikmesriigid juhendada hankeregulatsioonist nii, et samal ajal suureneks konkurents, kuid kaitstud oleks tundlik info. Eeltoodust tulenevalt on mittesõjalises julgeolekualdkonnas tundlike riigihangete läbiviimine KJ direktiivi põhimõtetel vajalik ja sageli ka ainuõige lahendus.

KJ direktiivi põhjenduspunkti 11 kohaselt tuleks mittesõjalise julgeoleku valdkonnas direktiivi kohaldada selliste riigihangete suhtes, millel on kaitsealaste riigihangetega sarnased tunnused ja mis on niisama tundlikud. Nii võib see olla eelkõige valdkondades, kus sõjavägi ja mittesõjalised jõud teevad koostööd samade ülesannete täitmiseks ja/või kus riigihanke eesmärk on kaitsta liidu ja/või liikmesriikide julgeolekut nende oma territooriumil või kaugemal mittesõjalistest ja/või valitsusvälistest osalejatest lähtuva tõsise ohu eest. See võib hõlmata näiteks piirikaitset, politseitööd ja kriisiohjamismissioone.

Samuti on KJ direktiivi põhjenduspunkti 1 kohaselt riigi julgeolek iga liikmesriigi ainuvastutuseks nii kaitse- kui ka julgeolekuvaldkonnas ning põhjenduspunkti 8 kohaselt on kaitse- ja julgeolekuvarustus otsustava tähtsusega nii liikmesriikide julgeoleku ja suveräänsuse kui ka liidu autonoomia jaoks. Seepärast on kaitse- ja julgeolekuvaldkonnas asjade ja teenuse ostmise sageli tundlikku laadi.

KJ direktiivi põhjenduspunktis 20 on öeldud, et kaitse- ja julgeolekualased riigihankelepingud sisaldavad sageli

salastatud teavet, mida tuleb vastavalt asjaomases liikmesriigis kehtivatele õigus- või haldusnormidele julgeolekukaalutlustel kaitsta õiguseta juurdepääsu eest./.../ Mittesõjalise julgeoleku valdkonnas, kus muud teavet tuleb samamoodi kaitsta, on olukord seevastu ebaühtlasem. Seepärast on kohane võtta kasutusele liikmesriikide eri tavadid arvestav kontsept, mis võimaldaks ühtlasi käsitleda koos sõjalist ja mittesõjalist valdkonda. Igal juhul ei tohiks riigihankelepingute sõlmimine osutatud valdkondades minna vajaduse korral vastuollu komisjoni 29. novembri 2001. aasta otsusest 2001/844/EÜ, ESTÜ, Euratom (millega muudetakse komisjoni kodukorda)(1) EÜT L 317, 3.12.2001, lk 1. (1) või nõukogu 19. märtsi 2001. aasta otsusest 2001/264/EÜ (millega võetakse vastu nõukogu julgeolekueeskirjad) (2) EÜT L 101, 11.4.2001, lk 1. (2) tulenevate kohustustega.

Probleemiks KJ direktiivi rakendamisel on aga täna see, et kehtiva RHS § 169 lõike 1 punktide 2 ja 4 kohaselt on riigisiselt KJ riigihangeteks määratletud vaid julgeolekuotstarbelised asjad, mis on seotud riigisaladuse või salastatud välisteabega.../ ning julgeolekuotstarbeliste teenuste ja ehitustööde tellimine. Samas on varem viidatud KJ direktiivi artikli 1 lõikes 7 toodud „tundliku varustuse, teenuste ja ehitustööde“ mõiste meie hinnangul laiem, nii nagu on laiem ka sama artikli lõikes 8 toodud „salastatud teabe“ mõiste.

Lisaks eeltoodule on RHS § 169 lõike 1 punkti 4 teises pooles sätestatud julgeolekuotstarbeliste teenuste ja ehitustööde tellimine, ilma viiteta riigisaladusega või salastatud välisteabele (erinevalt § 169 lõikes 1 punktis 2

nimetatud „asjadest“). Oleksime valmis seda sätet julgeolekuotstarbeliste hangete läbiviimisel kasutama, kui segadust ei tekitaks RHS seletuskirja tekst (lk 124), milles on selgitatud, et eelnõu § 169 lõike 1 punkti 4 kohaselt on kaitse- ja julgeolekuvaldkonna riigihangeteks ka julgeolekuotstarbeliste ehitustööde ja teenuste tellimine, mis on seotud riigisaladuse või salastatud välisteabega - samas kui RHS sõnastus nimetatud oste otsesõnu riigisaladusega ei seo.

RHS seletuskirja punktis 19 on öeldud, et erandi kohaldamiseks tuleb analüüsida, kas sõlmitava lepingu objekt kuulub kaitse- ja julgeolekuvaldkonna hangete alla või mitte ja alles seejärel kohaldada erandit. Juhul, kui KJ direktiivist lähtuvast regulatsioonist ei piisa tundliku info kaitsmiseks, tuleb kaaluda erandite kohaldamise võimalust. Tegelikult on aga eeltoodud kaalutluste juures probleemiks see, et kui nimetatud analüüs näitabki, et kavandatav riigihange kuulub oma olemuselt KJ direktiivi kohaselt KJ riigihangete alla, ei võimalda RHS § 169 lõike 1 sõnastus täna kõikidel neil juhtudel KJ riigihanget läbi viia, sest selle sätte sõnastus RHS-s on piiratum, kui KJ direktiivis sätestatu.

Lisaks eeltoodule juhime tähelepanu, et RHS seletuskirja punktis 19 „Eelnõu § 11 lõike 1 punkt 20“ (lk 31) erandite peatüki selgitustes on KJ direktiivi põhimõtetega arvestatud, samal ajal, kui seaduses endas nende põhimõtetega arvestatud ei ole.

KJ direktiivi põhimõtete rakendamine ja RHS § 169 sõnastuse selgus muutub eriti oluliseks rahvusvahelist

piirmäära ületavatel riigihangetel ja riigihangetel, mida rahastatakse EL vahenditest.

Erinevalt mittesõjalisest julgeolekuvaldkonnast, on sõjalise riigikaitse valdkonnas RHS üheselt mõistetav ning selle üheks oluliseks põhjuseks on kindlasti (lisaks KJ direktiivi selgusele) ka nende regulatsioonide ajalooline taust, mis mittesõjalises valdkonnas enne KJ direktiivi jõustumist puudus. Meie hinnangul peaks aga ka pärast KJ direktiivi jõustumist mittesõjalisi tundlikke hankeid olema võimalik vajadusel läbi viia KJ hangetena, et tundlike hangete osas ei tekiks „katmata ala“. KJ riigihanke igakordsel määratlemisel peab olema võimalik lähtuda konkreetse hankeobjekti sisust ja teabe kaitsmise vajadusest, kooskõlas siseriikliku õigusega.

Mittesõjaliste tundlike ostude mõiste laiendamine ei tohiks kaasa tuua ka mingeid täiendavaid riske RHS rakendamisel, sest KJ riigihangete sätete tuginemisel ei ole oluline mitte see, kes on hankija, vaid see, mida hangitakse ja kas hanke avaldamise riskid on otseselt ning lahutamatult seotud riigi julgeolekuhuvidega.

Eeltoodud asjaolusid arvesse võttes teeme ettepaneku luua mittesõjaliste tundlike julgeolekuotstarbeliste riigihangete osas õigusselgus ning kaaluda RHS § 169 lõike 1 sõnastamisel KJ direktiivi artikli 2 „Reguleerimisala“ sõnastuse kasutamist. Õigusselguse huvides vaadata üle ka RHS § 4 terminid ja lisada vajadusel KJ direktiivi artiklis 1 „Mõisted“ lõikes 7 ja lõikes 8 sätestatud „tundliku varustuse, -ehitustööde ja -teenuste“ ning „salastatud teabe“ mõisted.

235.	Alusdokumentide muutmine Teeme ettepaneku, et KJ piiratud hankemenetlustes võiks jääda võimalus muuta pärast taotluste esitamise tähtaega riigihanke alusdokumente, nt tehnilist kirjeldust, mida hankija ei saa riigihangete registris avalikustada riigisaladust sisaldavate tingimuste tõttu. KJ riigihangetest on tavaliselt kõik riigisaladusega seotud hanked kahe-etapilised, mis tähendab, et hankija peab saama hanke I etapis veenduda, et enne (riigisaladusega kaetud) tehnilise kirjelduse edastamist on kõikidel hankes osalejatel vastava tasemega load olemas ja alles siis saab hankes osaleja tutvuda riigisaladust sisaldava tehnilise kirjeldusega ning hakata pakkumust koostama. Samas jääb arusaamatuks, miks ei saa hanke II etapis enam hanke tehnilist kirjeldust muuta (hetkel ka riigihangete register seda ei võimalda), kuna sellega ei diskrimineerita hankest välja jäänud pakkujaid, sest mitte ükski hankes osaleja ei ole veel saanud tehnilise kirjeldusega tutvuda. Mis saab sellisel juhul, kui hanke II etapis tekivad pakkujatel õigustatud küsimused tehnilise kirjelduse kohta ja hankija peab siiski tehnilist kirjeldust muutma või täpsustama, kuid RHS § 77 seda ei luba (eriti koosmõjus uute kaitse- ja julgeolekualaste hangete sätetega), kuid antud regulatsiooni on võimalik mitmeti tõlgendada ja seaduse mõttega on kõige enam kooskõlas seisukoht, et kõik riigihanke alusdokumendid tuleks kinnitada hanget alustades, mitte hiljem järk-järguliselt (RHS § 77 lg 3). Kas sellisel juhul on tõesti ainus lahendus riigihange kehtetuks tunnistada ning muuta ära (riigisaladusega kaetud) tehniline kirjeldus ja kuulutada välja uus riigihange? Selline olukord tõstaks oluliselt nii	SiM	
------	--	-----	--

hankijate kui ka pakkujate halduskoormust ning hankelepingu sõlmimise ajakulu.		
--	--	--

Varia

236.	<p>Esitamata dokumendid</p> <p>Pakkumuse koosseisus esitamata jäänud dokument ja õigus küsida selle tagantjärgi esitamist (§ 114 lg 2). Pean ebamõistlikuks praktikas kohati väljendatud lähenemist, nagu ei tohiks ega peaks hankija pakkumuse vastavuse kontrolli ajal arvesse võtma dokumente, mis on tal küll olemas selle riigihanke väliselt, kuid mida ei ole koos pakkumusega esitatud. Tegemist on üliformalistliku lähenemisega, mis põhineb eeldusel, nagu saaks dokumendi esitamata jätnud pakkuja ebaõiglase konkurentsieelise teiste pakkujate ees. Ometi ei ole tegemist konkurentsieelisega, sest esitamata dokument ei võrdu automaatselt pakkumuse sisulise muutmisega peale selle tähtaega. Võrdluseks: kvalifitseerimise etapis on hankijatel lausa keelatud jätta isik kvalifitseerimata üksnes dokumendi esitamata jätmise tõttu juhul, kui vajalik dokument on hankijal olemas ja see on jätkuvalt asjakohane (RHS § 104 lg 11). Näiteks, kui pakkuja jätab hankijale esitamata tehtud tööde nimekirja, mis on hankijal olemas eelmisest riigihankest ja on ka uues riigihankes jätkuvalt asjakohane, siis peab hankija varasemat nimekirja arvesse võtma. Kui pakkujal aga jäi esitamata pakkumuse vastavusega seonduv dokument, mis hankijal oli eelmisest riigihankest või selle välisest tegevusest (nt järelevalvetegevus) tulenevalt olemas, siis on kehtiva kohtupraktika valguses tegemist parandamatu</p>	AB Cobalt	
------	--	--------------	--

puudusega pakkumuses, mille kõrvaldamine ei ole lubatud. Seega on seaduse tasandil sätestatud sarnaste puuduste (s.o. dokumendi esitamata jätmine) tagajärgede ebaproportsionaalselt erinev rangusaste.

Riigihanke korraldamise üldpõhimõtetega ei ole kooskõlas absoluutne kohustus lükata tagasi sisuliselt nõuetele vastava pakkumuse pelgalt mistahes formaalse puuduse (nt dokumendi esitamata jätmine) tõttu. Vastupidi, selline reegel tingiks vastuolu konkurentsi soodustamise kohustuse ja proportsionaalsuse nõudega. Ühtlasi süvendaks selline arusaam riigihangete ebamõistlikult kõrget halduskoormust ja loob formalistlikkust. Erandiks võib olla olukord, kus hankija on sellise range tagasilükkamise kohustuse mõne formaalse puuduse puhuks RHAD-s eraldi ette näinud.

Direktiivi 2014/24/EL art 56 lg 3 annab liikmesriikidele võimaluse lubada puuduolevate dokumentide arvesse võtmist tingimusel, et selline tegevus on täielikus kooskõlas võrdse kohtlemise ja läbipaistvuse põhimõtetega. Kuna hankijal on direktiivi alusel üksnes õigus esitamata dokumentide küsimiseks ning mitte kohustus, siis peaksid pakkujad siiski olema hoolsad enda pakkumuse koostamisel, kuna neile ei pruugita anda võimalust täiendavate dokumentide esitamiseks (C. R. Hamer in M. Steinicke, P. L. Vesterdorf. EU Public Procurement Law. Brussels Commentary. C.H. Beck, Hart, Nomis. 2018. p 605-606). Seega on minu ettepanek muuta seadust viisil, mis analoogselt RHS § 104 lg-ga 11 keelaks pakkumuse tagasilükkamise olukorras, kus hankijal on vajalikud, kuid pakkumuse koosseisus

	<p>esitamata andmed olemas ning need on jätkuvalt asjakohased ning anda hankijale õiguse võtta arvesse ka puuduolevaid dokumente tingimusel, et see toimub täielikus kooskõlas võrdse kohtlemise ja läbipaistvuse põhimõttega. Võrdse kohtlemise põhimõtte nõuab üksnes seda, et hankija annaks kõigile sarnaste puudustega pakkumuse esitanud pakkujatele ühetaolise võimaluse puuduste parandamiseks. Ehk kui sarnases olukorras pakkujaid on mitmeid, siis peab hankija kohtlema neid ühetaoliselt ja võtma arvesse kõiki riigihanke väliselt olemasolevaid dokumente.</p>		
237.	<p>Erandid</p> <p>RHS § 11 sätestab erandid, millal hankija ei ole kohustatud RHS korda rakendama. Siseministeerium, arvestades oma valitsemisalast saadud ettepanekutega toetab ettepaneku täiendada erandite loetelu uue alusega, mis võimaldab hankijal jätta RHS-s ettenähtud kord rakendamata kui sõlmitakse ühiskonna toimimise ja riigi julgeoleku seisukohast oluline võrgu- ja infosüsteemi hankeleping.</p> <p>Teeme ettepaneku täiendada RHS § 11 punktiga 22 järgmises sõnastuses:</p> <p>„22) sõlmitakse ühiskonna toimimise või riigi julgeoleku seisukohast oluline võrgu- ja infosüsteemi hankeleping.“.</p> <p>Ettepanek on seotud usaldusväärsete info- ja kommunikatsioonitehnoloogia seadmete kasutamisega avalikus sektoris.</p>	SiM	

	<p>Leiame, et erandmenetluse rakendamine on üks võimalikust lahendusest avalikul sektoril hankida üksnes selliseid seadmeid ja tehnoloogiad, mis on pärit usaldusväärsetelt ettevõtetelt. Võrgu- ja infosüsteemi mõiste on toodud küberturvalisuse seaduse § 2 punktis 1.</p>		
238.	<p>Erandid</p> <p>Teadusteenuse tellimine erandliku hankemenetlusena vastavalt RHS § 11 lg 1 p-le 19 tuleb viia vastavusse EL-i direktiiviga. Hetkel on see osa direktiivist 2014/24/EU RHS-i võetud üle vigaselt. Selle asemel, et sätestada RHS-s teenuste loetelu, millele RHS-i kohaldatakse, on määratletud teenuste loetelu, millele seda ei kohaldata.</p> <p>Selle küsimuse kohta on 13.11.2018 esitatud ka nõustamispäring ja Rahandusministeerium on andnud samal päeval vastuse, milles viidatakse, et RHS § 11 lg 1 p 19 sätestatud erandi sõnastus on ajendatud direktiivi 2014/24/EL art 14 kohta Euroopa Komisjoni poolt mitteametlikult antud tõlgendusest. Direktiivi enda sõnastust pole aga vastuses korrektselt käsitletud.</p> <p>Direktiivi 2014/24/EU artikli 14 sõnastus: Käesolevat direktiivi kohaldatakse ainult selliste teadus- ja arendusteenuste riigihankelepingute suhtes, mis on kaetud CPV koodidega 73000000-2 - 73120000-9, 73300000-5, 73420000-2 ja 73430000-5, tingimusel et mõlemad järgmised tingimused on täidetud: a) lepingust tuleneb kasu üksnes avaliku sektori hankijale tema enda tegevuse läbiviimiseks ning b) teenuse eest tasub täielikult avaliku sektori hankija.</p>	TalTech	

	<p>Inglise keeles: This Directive shall only apply to public service contracts for research and development services which are covered by CPV codes 73000 /..../ RHS § 11 lg 1 p 19 sõnastus: Käesolevas seaduses sätestatud korda ei ole hankija kohustatud rakendama, kui: 19) tellitakse CPV-koodidega 73000000-2–73120000-9, 73300000-5, 73420000-2 ja 73430000-5 kaetud teadus- ja arendusteenust, välja arvatud, kui lepingust tuleneb kasu üksnes hankijale tema enda tegevuseks ja teenuste eest tasub täies ulatuses sama hankija; Ehk siis, kui direktiivi kohaselt kohaldatakse seda ainult teatud koodidega teadusteenuste suhtes, siis RHS-i (selles sätestatud korda) hoopis ei kohaldata samade koodidega teenuste suhtes. Riigihangete seadus on seega otseselt vastuolus direktiiviga. Rahandusministeeriumi poolt viidatud mitteametlik tõlgendus, mis ei ole ka avalikult kättesaadav, ei saa olla direktiivi sellisel kujul ülevõtmise õiguspäraseks aluseks.</p>		
239.	<p>Standardid</p> <p>Standardile vastavuse tõendamine. RHS § 114 lg 3 räägib vaid asjade ja teenuste hankelepingu sõlmimisest, mille puhul on pakkujal õigus tõendada standardile vastavust ka muul viisil. Kuid puudub ratsionaalne põhjendus, miks ei reguleeri säte ehitustööde hankelepingu sõlmimise menetlust. Tegemist veaga, mis on kõrvaldatav lihtsa regulatiivse meetmega.</p>	AB Cobalt	
240.	<p>Riigihanke peatumine</p>	EAL	

	<p>RHS § 81 lg-d 2 ja 3 sätestavad riigihanke automaatse peatumise üksnes juhul, kui pakkumuste ja taotluste esitamise elektrooniline süsteem ei ole töökorras.</p> <p>Praktikas on seoses elektroonilise süsteemiga esinenud probleeme, mille määratlemine kogu elektroonilise süsteemi tõrkena oleks tõenäoliselt problemaatiline, kuid mille mõju ideekonkursil osaleja seisukohast on sellega võrdne. Eelkõige tuleb sellistena silmas pidada elektroonilise süsteemi seadeid ja tehnilisi piiranguid, millest elektroonilise süsteemi vastutav töötaja ise ei ole olnud teadlik ning millega omakorda ei saanud sellisel juhul arvestada ei ideekonkurssi korraldav hankija ega ideekonkursil osaleja. Ei saa pidada põhjendatuks ega proportsionaalseks sellistest elektroonilise süsteemi seadetest ja tehnilistest piirangutest tulenevate tagajärgede jätmist täielikult ideekonkursil osaleja kanda. Seetõttu tuleks RHS § 81 lg-tes 2 ja 3 laiendada vastavalt eeltoodule elektroonilise süsteemi tõrgetena käsitletavate olukordade ringi, mis tooksid kaasa automaatse riigihanke peatumise.</p> <p>EAL taotleb RHS §-i 81 täiendamist selliselt, et see hõlmaks lisaks elektroonilise süsteemi tõrkele ka muid elektroonilise süsteemi kasutamist takistavaid olukordasid ning mis tooksid samuti kaasa riigihanke automaatse peatumise ja hankija kohustuse pikendada pakkumuste või taotluste esitamise tähtaega.</p>		
241.	<p>Riigihanke peatumine</p> <p>VTK lk 9 RHS § 81 lõige 2 sätestab, et kui pakkumusi või taotlusi saab esitada üksnes elektrooniliselt ning</p>	SiM	

	<p>pakkumuste ja taotluste esitamise elektrooniline süsteem ei ole pakkumuste või taotluste esitamise tähtpäeva saabumisel või kaheksa tunni jooksul enne nimetatud tähtpäeva saabumist töökorras, peatub riigihange automaatselt ja pakkumuste või taotluste esitamise tähtpäev ei saabu. VTK-s jäi selgusetuks, kas sama säte kehtib ka rahvusvahelist riigihanke piirmäära ületavate riigihangete korral? Näiteks, kui rahvusvahelises riigihankes ei ole pakkumuste esitamise tähtpäevani jäänud vähemalt 48 tundi, siis kas riigihangete registri tehnilise tõrke puhul on võimalik ikkagi pakkumuste esitamise tähtaega edasi lükata ja Euroopa Liidu Teatajas (TED) uuesti esitada? Küsimus on tingitud sellest, et rahvusvaheliste riigihangete puhul on hanketeate avaldamise aeg pikem kui üks tööpäev.</p>		
242.	<p>Registri seadistused</p> <p>Täiendavalt sooviksime juhtida tähelepanu peamiselt riigihangete registriga seonduvatele kitsaskohtadele, mille puhul on tõenäoliselt sobivamad mitteregulatiivsed lahendused, eelkõige riigihangete registri arendamise kaudu.</p> <p>EAL leiab, et printsiibis ei saa pakkumuste või taotluste esitamist üksnes elektrooniliselt võimaldavad hankemenetlused seada hangetes osalejaid kehvemasse olukorda võrreldes hankemenetlustega, kus elektrooniline teabevahetus ei ole obligatoorne ning lubatud on ka muud dokumentide esitamise vormid (näiteks füüsiliselt paber kandjal).</p>	EAL	

Samuti ei saa pakkumuste ja taotluste esitamise elektrooniline süsteem üle võtta RHS-ist tulenevaid hankija ainupädevusi, nagu pakkujate hankemenetlusest kõrvaldamine ja kvalifitseerimine ning pakkumuste vastavuse kontrollimine. EAL-i hinnangul ei ole aga nende põhimõtete kehtivus ja järgimine elektroonilises süsteemis tagatud.

Hetkel on riigihangete registri tööpõhimõtte teadupärast selline, et pakkumust või taotlust on võimalik esitada üksnes juhul, kui pakkuja või taotleja on lisanud kõik hankija poolt riigihangete registris kohustuslikuna määratud dokumendid. Teisisõnu nii nagu on sõnastatud vastav selgitus riigihangete registris, siis pakkumuse või taotluse esitamiseks peavad olema kõik pakkumuse või taotluse töölehed saanud rohelise linnukese.

Tõenäoliselt on selline tööpõhimõtte kannustatud headest kavatsustest abistada riigihankes osalejaid, kuid praktikas on sellel paraku olnud vastupidine efekt.

Nii nagu pole füüsiliselt paber kandjal takistusi puuduliku dokumentatsiooniga taotluse või pakkumuse esitamiseks peab ka elektrooniliselt olema põhimõtteliselt võimalik esitada puuduliku dokumentatsiooniga taotlust või pakkumust. Seda eelkõige põhjusel, et pakkuja või taotleja hankemenetlusest kõrvaldamine, kvalifitseerimata jätmine või pakkumuse tagasilükkamine riigihankes nõutud dokumendi esitamata jätmise tõttu on hankija ainupädevus ning pakkujale on tagatud võimalus kasutada vastavate hankija otsuste suhtes õiguskaitselahendusi.

Riigihangete registris pakkumuse esitamisele seadistatud blokeering on pöördumatute tagajärgedega, kuna sellisel juhul jääb ettevõtja pakkuja või taotleja staatusega ning minetab seeläbi õiguse vaidlustuse või kaebuse esitamiseks. Praktikas on riigihangete registris kohustuslikuks määratud dokumente, mis seda olema ei peaks (näiteks ühispakkujate volikirja esitamise imperatiivne nõue vaatamata sellele, et tegemist ei ole ühispakkujaga). Samamoodi on vaidlustus- või kohtumenetluses tunnistatud üleüldse alusetuks hankija poolt kehtestatud dokumendi esitamise nõudeid või siis õigusvastaseks pakkuja hankemenetlusest kõrvaldamise, kvalifitseerimata jätmise või pakkumuse tagasilükkamise otsuseid, mis on tehtud dokumentide esitamata jätmise tagajärjel.

Olukorras kus seadusandja nõuab, et riigihanked toimuksid elektrooniliselt vastava süsteemi vahendusel, siis võivad selle süsteemi kasutamiseks pakkujate tehnilistele võimalustele (nagu internetiühenduse kiirused vms) tuleneda üksnes minimaalsed ja selgelt põhjendatavad nõuded.

Muuhulgas peaks pakkumust või taotlust olema riigihangete registri vahendusel võimalik probleemideta esitada mistahes turul saadaoleva internetiühenduse kaudu ning arusaamatu on selles osas riigihangete registris piiravate seadistuste rakendamine.

	Sellest tulenevalt peaks EAL-i arvates kaotama riigihangete registri seadistustest tulenevad piirangud, mis blokeerivad pakkumuse või taotluse esitamise.		
243.	Kontaktandmed registris Samuti juhime tähelepanu, et hankijal on kohustus RHRi märkida kontaktnumber, mis on pakkujatele/huvi tundavatele äriüksustele nähtav. Hankija ei saa välistada, et menetluse kestel helistatakse ja esitatakse küsimusi seoses menetluse läbiviimise või hanke alusdokumentidega, kuid ometi on selline teabevahetus hankija jaoks keelatud. Praktikas on potentsiaalsed pakkujad väljendanud sügavat pahameelt, kui hankija telefoni teel sisulisi vastuseid anda ei soovi ning palub küsimused esitada RHR vahendusel.	TEHIK	
244.	Minikonkurss registris Hetkel tuleb minikonkursi läbiviimisel riigihangete registris teha ca 200 hiireklikki. Ettepanek: süsteem peab muutuma 10 korda kiiremaks ja süsteemi tuleb lihtsustada. Võib kehtestada sarnaselt eelmisele ettepanekule piirmäärad, millest allpool võiks korraldada konkursi e-maili teel.	TalTech	
245.	Minikonkurss registris Ühtlasi teeme ettepaneku arendada riigihangete registris minikonkursi korraldamine lihtsamaks, st et registrist ei tuleneks kohustuslikke toiminguid kui seadus neid ette ei näe.	TÜ	
246.	Avamise protokoll	SiM	

	VTK lk 10-11 RHS § 113 „Pakkumuse avamise reeglistik“. Osades hankemenetlustes (nt väljakuulutamiseta läbirääkimistega hankemenetlus või hangetes, kus on ainult üks pakkuja) võiks alles jääda võimalus mitte koostada avamise protokoll, sest näiteks ühe pakkujaga riigihangetes muutub see liigseks bürokraatiaks ning selle dokumendi koostamine tundub mõttetu ja mittevajalik.		
247.	<p>Pakkumuste hindamine</p> <p>Arhitektuuri hankimisel on valdav praktika, et hankija sõlmib hankelepingu madalaima hinnaga pakkumuse alusel. Teisisõnu arvestatakse arhitektuuri hankimisel kahetsusväärset sagedasti ainult hinda. Vaatamata sellele, et arhitektuuri puhul on alati väga tähtis kvalitatiivne komponent. EAL arvates vajaks selline arhitektuuri hankimise praktika muutmist selliselt, et parima pakkumuse väljaselgitamisel arvestatakse lisaks pakkumuse hinnale igal juhul ka kvalitatiivseid kriteeriume. Eelkõige oleks selleks kohane täiendada vastava sättega RHS §-i 85 näiteks sarnaselt RHS § 85 lg-s 5 innovatsioonipartnerluses ja võistlevas dialoogis majanduslikult soodsaima pakkumuse väljaselgitamise kriteeriumitele.</p> <p>EAL taotleb RHS §-i 85 täiendamist selliselt, et arhitektuuri hankimisel oleks majanduslikult soodsaima pakkumuse väljaselgitamisel lisaks pakkumuse hinnaga arvestamisele tagatud igal juhul ka kvalitatiivsete kriteeriumitega arvestamine.</p>	EAL	
248.	Pakkumuste hindamine	ETFL	

	<p>Juhime Teie tähelepanu asjaolule, et pelgalt tehniliste korrektuuride tegemine ei anna Eesti Turismifirmade Liidu hinnangul reisiteenuste hankimistel kvaliteedi olulist tõusu ega taga ka majanduslikult soodsamat pakkumist. Näeme taas kord vajadust selgitada meie valdkonna eripära ja välja tooma, et praegusel kujul on hanked kaasa toonud vaid bürokraatia suurenemise ning teatud juhtudel ka hindade tõusu.</p> <p>Liidu esindajad on käinud Eesti Riigihangete Keskuses sektori toimimist ja reisiettevõtete komplekteerimise põhimõtteid selgitamas ning pöördunud reisiteenuste hankimise teemadel mitmel korral rahandusministri poole. Paraku näeme hankekutsetes siiski läbivalt hindamiskriteeriumeid, mis on ebamõistlikud ning ei anna meie hinnangul soovitud tulemusi.</p> <p>Oleme heal meelel nõus kohtuma ning selgitama reisiteenuste valdkonna eripära ning avama peamisi murekohti reisiteenuste mõistlikuks hankimiseks.</p>		
249.	<p>Pakkumuste hindamine</p> <p>Riigihangete toitlustussektoris ei saa olla hanke võitmisel kõige määravam hind.</p>	EVEA	
250.	<p>Kvaliteedinõuded toitlustuses</p> <p>Riigihangete toitlustussektoris, eriti laste- ja raviasutuste riigihangetel peab kehtestama toidu hankimisel kvaliteedinõuded, mis lähtuvad tunnustatud toitumisspetsialistide kehtestatud täisväärtuslikust toitumisest, sh täisväärtuslikust toorainest.</p>	EVEA	
251.	<p>Olelusringi kulud</p>	ITL	

	<p>RHS § 85 lõikes 6 on sätestatud, et „Tarkvara arendusteenuste hankimisel arvestab hankija majanduslikult soodsaima pakkumuse väljaselgitamisel lisaks pakkumuse hinnale ka olelusringi kulusid /---/“.</p> <p>Leiame, et osutatud sättes tuleb termin „tarkvara arendusteenused“ asendada terminiga „tarkvaralahendused“, kuivõrd olelusringis on tegemist lahendustega, mitte teenustega. Teisisõnu, hankija ostab pakkujalt lahendust/tulemit ja mitte teenust.</p>		
252.	<p>Olelusringi kulud</p> <p>Täiendavalt sooviksime viidata probleemile seoses tarkvaraarenduse hankimisel olelusringi kulude regulatsiooniga. RHS viitab §-des 85 ja 86 nii oleluskulude arvestamisele kui ka hindamisele. Jääb segaseks, kas oleluskulude hindamine on kohustuslik või piisab, kui hankija on oleluskuludega hanke ettevalmistamisel arvestanud. Peame enesestmõistetavaks, et hankija arvestab arendustööde hankimisel kogu tarkvara elutsükliga, kui seda ei ole alati võimalik hindamiskriteeriumites kajastada. Samas ei ole asjakohane lisada põhjendust, justkui jätaks hankija oleluskulud arvesse võtmata. Raamlepingute sõlmimisel on oleluskulude hindamine sisuliselt võimatu, kuna pooled ei võta selles faasis siduvaid kohustusi, kuid ometi kohustab seadus oleluskulusid arvesse võtma.</p>	TEHIK	
253.	<p>Olelusringi kulud</p>	TK	

	<p>Palume käesoleva sätte sõnastus korrigeerida täiendusega „hankija võib arvestada“ ning loobuda kohustuslikkust „hankija arvestab“.</p> <p>Käesoleva tagasiside kirjutamise ajaks ei ole hankijad ega ka erasektor töötanud välja töötavat juhendit kuidas hankija saaks nimetatud sätet mõistlikult rakendada. See on viinud olukorrani kus hankijad peavad deklaratiivselt ja suhteliselt sisutühjalt dokumentidesse kirjutama põhjenduse miks nad kuludega ei arvesta.</p> <p>Nimetatud sätte ei anna rakenduspraktika põhjal mitte mingit täiendavat väärtust ning lisab pigem halduskoormust.</p> <p>Alternatiivselt võib siin pakkuda lahenduseks selle, et IT arenduste hangetes, mille maksumused ületavad rahvusvahelist piirmäära, peab hankija lisaks maksumusele ja/või kulule arvestama ka kvaliteeti. Märgime, et isegi kui muuta § 86 lg 2 sõnastust selliselt, et punkt ühele lisada juurde „või“, siis ikkagi on § 85 lg 6 rakendamine keeruline.</p>		
254.	<p>Olelusringi kulud</p> <p>Teeme ettepaneku muuta RHS § 85 lõiget 6 selliselt, et tarkvara arendusteenuste hangetes kohalduks olelusringi kulude arvestamisel kohustuslikuna mitte kogu § 86 lõige 2, vaid üksnes § 86 lõige 2 p 1.</p> <p>Põhjendusena toome asjaolu, et § 86 lõige 2 punkt 2 ei ole tänasel päeval sisulises mõttes rakendatav või oleks selle rakendamine hankijale ebamõistlikult keeruline,</p>	SiM	

	<p>eriti võttes arvesse sama paragrahvi lõikes 4 sätestatud, mis on toonud kaasa olukorra, kus hankijad lihtsalt põhjendavad hankest hankesse, miks olelusringi kulusid ei arvestata. Samas, § 86 lõige 2 punkt 1 on kenasti rakendatav (mõistliku sisustamise korral saabki sellega hõlmata kogu tarkvara arendusteenuse elukaare kulud).</p> <p>RHS-is on keskkonnamõjude hindamine sätestatud kujul, mida ei ole võimalik rakendada (vt ka § 86 lg 4) ja seetõttu hankijad (ehkki § 86 lõiget 1 rakendatakse) kirjutavad hankest hankesse, et olelusringi kulusid ei arvestata. Hankijal ei ole võimalik valida, kas kasutada ainult lõiget 1 või lõiget 2 või mõlemat valikut, vaid kui seda sätet kohaldatakse, tuleb kasutada mõlemat.</p>		
255.	<p>Kodumaiste ettevõtjate eelistamine</p> <p>Riigihangete tootlustussektoris, eriti laste- ja raviasutuste riigihangetel peab eelistama kodumaist toodangut, tagades sellega kohaliku tootja jätkusuutlikkuse ja enam kontrollitud ja puhtama tooraine</p>	EVEA	
256.	<p>Ideekonkurss</p> <p>RHS § 49 lg 6, § 128 lg 1 p 1 ja lg 2, § 156 lg 1 p 10 annavad kogumis õiguse sõlmida väljakuulutamiseta läbirääkimistega hankemenetluses sätestatud korras teenuste hankeleping ideekonkursi võitjaga või ühega võitjatest, kusjuures viimasel juhul tuleb pidada läbirääkimisi kõikide võitjatega.</p> <p>Osundatud normid vajaksid õigusselguse huvides täpsustamist, kuna need on osutunud mitmeti</p>	EAL	

tõlgendatavateks ning põhjustavad arhitektuurivõistluste läbiviimisel ebamõistlikku praktikat.

Arhitektuurivõistlustel on välja kujunenud traditsioon, et lisaks parima ideekavandi väljaselgitamisele ja premeerimisele, valitakse välja ning tunnustatakse ka teise ja kolmanda koha väärilisi ideekavandeid. Selleks on pragmaatilised põhjused, kuna üksnes see motiveerib võimalikult paljusid ettevõtjaid ideekonkursil osalema ja tagab ideekonkursil suurema konkurentsi.

Eelkirjeldatud praktika kontekstis on arhitektuurivõistlustel ikkagi loetud olevat üks võitja, milleks on ideekonkursi žürii poolt esimese koha vääriliseks hinnatud parim ideekavand. Ning sellisel juhul on hankija kooskõlas RHS § 49 lg-ga 6, § 128 lg 1 p-iga 1 ja lg-ga 2, § 156 lg 1 p-iga 10 pidanud teenuse hankelepingu sõlmimiseks väljakuulutamiseta läbirääkimistega hankemenetluses sätestatud korras läbirääkimisi üksnes kõnesoleva esimese koha ideekavandi esitanud osalejaga. Mõistetavalt on vastav kord selgesõnaliselt sätestatud arhitektuurivõistluse korraldamist määratlevates riigihanke alusdokumentides.

Kuna ideekonkursi võitjaga teenuste hankelepingu sõlmimist ei ole absoluutse kindlusega võimalik eeldada, siis on arhitektuurivõistlustel ideekonkursi teates reguleeritud ka olukord, kui läbirääkimised võitjaga peaksid luhtuma. Selliseks juhuks on hankija reserveerinud endale õiguse asuda läbirääkimistesse ideekonkursil žürii poolt teise ja kolmanda koha vääriliseks hinnatud ideekavandi esitanud osalejatega

vastavalt nende paremusjärjestusele – esmalt teise koha omanikuga ning ka temaga läbirääkimiste ebaõnnestumise järel veel ka kolmanda koha omanikuga. Kasutatud lahendus on seega ideelt sarnane RHS § 119 lg-st 2 tuleneva põhimõttega.

Selline praktika on otstarbekas. Vastava võimaluseta tuleks lugeda ideekonkurss ühes sellele järgnevalt teenuste hankelepingu sõlmimisele suunatud väljakuulutamiseta läbirääkimistega hankemenetlusega luhtunuks, kui parima ideekavandi esitanud osalejaga ei õnnestu teenuste hankelepingut sõlmida. Samas on arhitektuurivõistlustele ideekavandite ettevalmistamine ideekonkursil osalejatele äärmiselt ajamahukas ja kulukas töö, mistõttu oleks ebaproportsionaalne ja põhjendamatu lasta see töö raisku.

Kuid viimasel ajal on seoses RHS § 49 lg-ga 6, § 128 lg 1 p-iga 1 ja lg-ga 2, § 156 lg 1 piga 10 hakanud levima erinev käsitlus, mille kohaselt tuleks lugeda kõik ideekonkursil esimese, teise ja kolmanda koha saanud ideekavandi esitajad võitjateks ning pidada kõigi kolmega ka läbirääkimisi.

Olgu öeldud, et EAL sellist tõlgendust ei jaga, sest võitjaks saab üldteada tähenduses pidada üksnes seda, kes on objektiivsete näitajate põhjal kõikidest teistest parem ka siis, kui moodustatakse vastavate resultaaside põhjal rohkema kui ühe isikuga pingerivi. Teisisõnu kui ideekonkursi teates ei ole sätestatud teisiti, siis on ka kolme parima ideekavandi järjestamise korral võitjaid üks. Sellise uue praktika korral kaotab ideekonkurss oma

mõtte, sest vaatamata sellele, et ideekonkursi žürii on juba valinud välja parima ideekavandi, tuleks hankijal teenuste hankelepingu sõlmimisel kogu see ideekonkursi tulemus justkui kõrvale heita ning asuda läbirääkimiste käigus valima uuesti parimat ideekavandit.

Igal juhul viitab eelpool toodu tõsiasjale, et RHS § 49 lg-st 6, § 128 lg 1 p-ist 1 ja lg-st 2, § 156 lg 1 p-ist 10 tulenev regulatsioon ei pruugi olla üheselt mõistetav ja võib seetõttu põhjustada ebakindlust ideekonkursside korraldamisel.

EAL taotleb RHS § 49 lg 6, § 128 lg 1 p 1 ja lg 2, § 156 lg 1 p 10 täpsustamist selliselt, et ideekonkursi järgselt oleks ühemõtteliselt lubatav pidada väljakuulutamiseta läbirääkimistega hankemenetluses sätestatud korras läbirääkimisi teenuste hankelepingu sõlmimiseks vastavalt ideekonkursil osalejate paremusjärjestusele, eeldusel, et selline tingimus oli sätestatud ideekonkursi korraldamist määratlevates riigihanke alusdokumentides.

Eelkõige RHS § 128 lg 1 p 1 alusel läbiviidava ideekonkursi korral tuleb juba ideekonkursi kutses sätestada väljakuulutamiseta läbirääkimistega hankemenetluses nõutavad kvalifitseerimise tingimused. Kuid RHS § 129 lg 3 annab vastavate tingimuste kehtestamise võimaluse nii RHS § 128 lg 1 p-i 1 kui p-i 2 alusel läbiviidava ideekonkursi korral.

Ideekonkursi olemust arvestades on ideekonkursil osalejaid põhjendamatult koormav nõuda juba ideekavandite esitamisel kõikidelt osalejatelt

	<p>hankemenetlusest kõrvaldamise aluste puudumist ja kvalifitseerimise tingimustele vastavust tõendavate dokumentide esitamist. Vastavate tõendite esitamine oleks asjakohane üksnes ideekonkursil tunnustatud ja premeeritud ideekavandite esitajatelt.</p> <p>Kuigi RHS § 129 lg 3 jätab hankijale vabad käed määrata ideekonkursi teatega RHS § 52 lg-s 3 sätestatud nn pöördmenetluse kasutamise õigus ka ideekonkursi korral, siis praktikas selline võimalus erilist kasutamist leidnud ei ole. EAL usub, et pöördmenetluse kasutamine ideekonkurssidel oleks asjakohane. Pöördmenetluse rakendamist soodustaks ideekonkursil pöördmenetluse kasutamise õiguse sätestamine seadusest tuleneva valikuna.</p> <p>EAL taotleb ideekonkursil pöördmenetluse kasutamise õiguse sätestamist otse RHS §-is 129.</p>		
257.	<p>Ideekonkurss</p> <p>Riigihangete seaduse (edaspidi RHS) § 49 lõike 6 ja § 156 lõike 1 punkti 10 kohaselt, kui ideekonkursil kuulutatakse välja mitu võitjat ning kui ideekonkursi kutse tingimused näevad ette tingimuse, et hankelepingsõlmitakse väljakuulutamisetega läbirääkimistega hankemenetluse tulemusena ühega ideekonkursi võitjatest, siis peetakse läbirääkimisi kõigi võitjatega.</p> <p>Arhitektuurivõistluste korraldamisel on levinud praktika, kus ideekonkursi žürii valib auhinnatavad tööd, kellest esimese, teise ja kolmanda koha saanud osalejad loetakse võitjateks. Sel juhul RHS § 49 lõike 6 ja § 156 lõike 1</p>	KuM	

	<p>punkti 10 kohaselt peaks hankija asuma läbirääkimistesse kõigi kolme võitjaga. Otstarbekam oleks alles siis alustada läbirääkimisi teise koha saanud võitjaga ning temaga läbirääkimiste luhtumise korral kolmanda koha saanud võitjaga, kui hankija ei jõua esimese koha saanud võitjaga läbirääkimiste käigus kokkuleppele. Juhul, kui esimese koha saanud võitjaga jõutakse läbirääkimiste käigus hankelepinguni, siis teise ja kolmanda koha saanud võitjatega läbirääkimisi ei avata. Tänapäevane RHS § 49 lg 6 ja § 156 lg 1 p 10 regulatsioon seda praktikat aga otseselt ei toeta.</p> <p>Teeme ettepaneku kaaluda RHS 3. peatüki 3. jao ja/või § 49 lg 6 ja § 156 lg 1 p 10 täiendamist regulatsiooniga, mis võimaldaks ideekonkursile järgneval väljakuulutamisetega läbirääkimistega hankemenetluses pidada läbirääkimisi vastavalt ideekonkursil võitjate paremusjärjestusele.</p>		
258.	<p>Pöördmenetlus ideekonkursil</p> <p>VTK punktis 9.13 on välja toodud, et erihangetes võiks pöördmenetluse kasutamise võimalus olla seaduses otse sätestatud (nagu avatud hankemenetluses RHS § 52 lõikes 3). Pöördmenetluse kasutamise võimalus seaduses väljatooduna võiks lisaks lihthangetele (RHS § 125) ning sotsiaal- ja eriteenuste hangetele (RHS § 126) hõlmata ka ideekonkurssi (RHS § 129). Eeltoodust tulenevalt palume kaasata eelnõu väljatöötamise juurde ka Eesti Arhitektide Liit.</p>	KuM	
259.	<p>Kunstiteoste tellimine</p> <p>Toome käesoleva kooskõlastuskirja raames välja Kultuuriministeeriumi soovi riigihangete seaduse</p>	KuM	

<p>muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise raames muuta ka kunstiteoste tellimise seadust. Kunstiteoste tellimise seaduse § 2 lõike 2 punkti 3 kohaselt on tellija kohustatud tellima kunstiteose, kui ehitustööde hankelepingu või kontsessioonilepingu hind koos käibemaksuga on võrdne riigihangete seaduse § 14 lõike 2 punktis 3 nimetatud ehitustööde riigihanke kolmekordse piirmääraga või ületab seda. Muuta tuleks viidet riigihangete seaduse sättele, mis on vale ja eksitav (§ 14 lõike 2 punkti 3 asemel § 14 lõike 2 punktile 2, mis reguleerib ehitustööde hanke piirmäära). Samuti teeb Kultuuriministeerium ettepaneku muuta antud sättes toodud piirmäära kolmekordselt viiekordseks. 1.09.2017 jõustunud riigihangete seadusega viidi ehitustööde riigihanke piirmäär allapoole (varasemalt 250 000 eurolt 150 000 eurole). Seega enne uue riigihangete seaduse jõustumist tuli kunstiteos tellida, kui ehitustööde hankelepingu hind koos käibemaksuga oli 750 000 eurot. Uue riigihangete seaduse väljatöötamisel jäi kunstiteose tellimise seaduses vastav piirmäärasid puudutav muudatus tegemata ja kunstiteos tuleb tellida, kui ehitustööde maksumus ületab 450 000 eurot (koos käibemaksuga). Nimetatud piirmäär ei vasta kunstiteoste tellimise seaduse algsele mõttele ning on ehitushindade tõusuga jäänud põhjendamatult madalaks. See tekitab olukordi, kus kunstiteose tellimine (žürii tasud, auhinnafond, hankeprojekti juhtimine ja muud kaudsed kulud) võib olla kulukam kui kunstiteos ise. Piirmäär võiks olla sarnaselt seaduse algsele mõttele viiekordne hanke piirmäär ehk 750 000 eurot. Täiendavalt teeme ettepaneku kunstiteoste tellimise seaduses ühtlustada sätteid, mis kajastavad maksumust -</p>		
--	--	--

	kahe seaduse ühtlustamiseks tuleks läbivaldvalt käsitada summasid ilma käibemaksuta (§ 2 lg 2 p 3, § 21 p 3).		
260.	<p>Dokumentide keel</p> <p>Paragrahvi 192 osas. Teemapüstitus on seotud küll vaidlustusmenetlusega, kuid soovime peatuda tõlke nõudmise küsimusel laiemalt. Hankijate seas on vaatamata Rahandusministeeriumi poolt antud selgitustele levinud võõrkeelsete dokumentide notariaalselt kinnitatud või vandetõlgi poolt tehtud tõlke nõudmine. Meie hinnangul on nõue hanke eseme suhtes selgelt ebaproportsionaalne, kuna ei anna hankijale mingit lisaväärtust, samas on aga pakkujatele ebamõistlikult koormav:</p> <p>1. Notariaalselt kinnitatud ega vandetõlgi poolt tehtud tõlge ei anna täiendavat kindlust tõlgitud dokumentide ehtsuse ega nende sisu kohasuse osas, vaid üksnes tõlke vastavuse osas. Samas Eestis levinud inglise ja vene keele oskuse, mida muuhulgas töökuulutuste järgi nõuavad ka kõik hankijad, puhul on nendes keeltes dokumendid ka hankijale endale hõlpsalt loetavad ja mõistetavad. Seega võib kahtluse alla seada nendes keeltes dokumentide puhul ka lihttõlke nõude, rääkimata notariaalselt kinnitatud või vandetõlgi tehtud tõlkest.</p> <p>2. Vähem levinud keelte puhul on mõistetav lihttõlke nõudmine. Notari poolt kinnitatud või vandetõlgi tehtud tõlke nõudmine viitab iseenesest pakkuja mitte usaldamisele, samas ei tohiks ükski hankija eeldada, et pakkujad on orienteeritud valeandmete, milleks tegelikkusele mittevastav tõlge on, esitamisele. Põhjendus Riigihankemenetluste suund peaks olema paindlikkusel, mitte täiendaval bürokraatial.</p>	EETEL	

261.	<p>Otsustest teavitamine</p> <p>VTK küll antud teemat ei käsitletud, kuid RHSi täiendamisel võiks selgemalt sõnastada ka RHS § 47 lõike 6. Näiteks on Rahandusministeerium koolitustel ka ise tunnistanud, et ei saa aru, mida antud sättega on öelda tahetud.</p>	SiM	
262.	<p>Alltöövõtjad</p> <p>Kui peatöövõtja on jätnud alltöövõtjale nõuetekohaselt tehtud töö eest tasumata, näeb riigihangete seaduse § 122 lg 9, et tasumata ulatuses jätab hankija omakorda peatöövõtjale tasumata, kuni viimane on oma võlgnevuse kõrvaldanud. Kui hankija nii otsustab ja riigihanke alusdokumentidesse vastava regulatsiooni lisab, võib hankija seda regulatsiooni rakendada ka asjade ja teenuste hangetes ning alltöövõtjate alltöövõtjate suhtes. Selle lahendusega on kaldutud kõrvale hankedirektiivide regulatsioonist, mis näevad liikmesriikidele ette võimaluse sätestada normid, mille kohaselt võib hankija teha otsemakseid alltöövõtjatele. Nagu riigihangete seaduse eelnõu seletuskirjas toodud, on Eesti seadusandja soovinud minna otsemaksete regulatsioonist kaugemale, samas otsemaksete regulatsiooni ennast ette nägemata.</p> <p>Sisuliselt tähendab see hankija kohustuslikku sekkumist peatöövõtja ja alltöövõtja vaidluste lahendamisse. Seejuures on hankija roll märkimisväärselt suur. Hankija peab esialgu veenduma alltöövõtusuhte olemasolus ja seejärel asuma hindama, kas alltöövõtja nõue peatöövõtja vastu on jäetud alusetult täitmata. Kui alltöövõttu</p>	AB Ellex	

puudutav leping on lihtne ja selge ning tegemist on tõesti vaid peatöövõtjast pakkuja pahatahtlikkusega, siis ei pruugi see protseduur hankija jaoks ülemäära vaevaline olla. Kui aga tegemist on keerulisema vaidlusega tööjaotuse ja kohase teostamise osas, siis võib sisulise hinnangu andmine selle kohta, kas tasumata on jäetud põhjendamatult, osutada hankijale väga keeruliseks. Sisuliselt tähendab see hankijale kohtu rolli panemist töövõtjate omavahelise õigussuhte üle otsustamisel. Veel enam, tõusetub küsimus riskidest ja nõuetest, mis hankija otsusega kaasneda võivad. Hankija otsus peatöövõtja tasu kinnipidamiseks võib oluliselt mõjutada kogu projekti rahavooge ja seada kogu lepingu täitmise ohtu. Kui selline otsus osutub lõppastmes ebaõigeks, tekib paratamatult küsimus hankija vastutusest (viivised hilinenud maksetelt, tekkinud kahju hüvitamine jne). Kui hankija jätab maksed aga põhjendamatult peatamata, tekib jälle küsimus alltöövõtja nõuete osas, kes ei pruugi seetõttu saada oma nõudeid pahatahtliku peatöövõtja vastu maksma panna.

Seega tuleks kaaluda, kas praktikas on selline regulatsioon ühegi osapoolle huvides. Hankija jaoks tähendab see olulist lisatööd, riski alltöövõtusuhete probleemide tõttu kogu lepingu täitmise nurjumiseks ja ebaõige maksete peatamise küsimuses tehtud otsuse korral vastutuse riski. Peatöövõtja jaoks tähendab see oluliselt suuremat riski, et peatatud rahavood seavad ohtu kogu projekti teostamise. Samuti ei pruugi regulatsioon olla ka alltöövõtjate huvides, kuivõrd võrreldes hankedirektiivide sätetega ei saa alltöövõtja hankija käest

	<p>kätte tasu, vaid tasu väljamaksmine peab ikkagi toimuma peatöövõtja poolt, kellega alltöövõtjal on erimeelsused.</p> <p>Seega tuleks veelkord kaaluda vastava regulatsiooni vajalikkust ja selle tuvastamisel alternatiivse lahendusena hankedirektiivides sätestatud võimalust teatud juhtudel hankija poolt teha otsemakseid alltöövõtjatele hankija poolt lepingutasude kinnipidamise asemel.</p>		
263.	<p>Alltöövõtjad</p> <p>Lisaks punktis 9.2.3 märgitud alltöövõtja, kellel esineb kõrvaldamise alus, asendamata jätmisega kaasneva tagajärje muudatusettepanekule (§ 122 lg 7), tuleks §-is 122 sätestatud alltöövõtjate kõrvaldamise regulatsiooni viia sisse ka muudatused, millega sätestatakse kõikides riigihanke piirmäära ületavates riigihankemenetlustes (mitte ainult ehitustööde hankelepingu ja ehitustööde kontsessioonilepingu korral kohustuslike kõrvaldamise aluste osas) alltöövõtjate (nii pakkumuses nimetatud kui ka pärast hankelepingu sõlmimist hankelepingu täitmisele kaasatud alltöövõtjate ehk kogu alltöövõtu ahela) suhtes kõrvaldamise aluste kontrollimise kohustus. Kehtiv RHS kohustab hankijat kontrollima vaid esimese ringi alltöövõtjaid, kuid tegelikud alltöövõtuahelad on palju pikemad. Lisaks on kehtiv regulatsioon tekitanud olukorra, kus alltöövõtjat, kellel esineb RHS-is sätestatud kõrvaldamise alus, ei näidata pakkumuses ning ta kaasatakse hankelepingu täitmisele pärast hankelepingu sõlmimist. Alltöövõtjate kontrollimine on eluliselt vajalik, kuna Eestis on laialt kasutusel süsteem (ärimudel), kus peatöövõtjad on</p>	EMTA	

sisuliselt vaid projektijuhtimisettevõtted ja tööde teostamiseks kasutatakse alltöövõttu. Seega võib ühel ehitusobjektil olla sadu alltöövõtjaid (vt allolevat näidet Tallinna Vangla osas). Kõrvaldamise aluste kontrolli laiendamine kõikidele alltöövõtjatele avaldab kindlasti suuremat mõju sektori õiguskuulekusele. Kõrvaldamise aluste kontrollimine vaid peatöövõtjate ja üksikute alltöövõtjate lõikes ei täida soovitud eesmärki. Näiteks 15.07.2018 jõustunud RHS § 95 lg 1 p 2, mille üheks eesmärgiks on piirata ebaseadusliku võõrtööjõu kasutamist, ei täida siiski silmas peetud eesmärki, kuna suurematel peatöövõtjatel oskustöölisi ei ole ja renditööjõudu nad ei kasuta; ehitusobjektidelt tuvastatud ebaseaduslikku võõrtööjõudu kasutavad alltöövõtjad, kellele aga kõrvaldamise aluste kontroll ei laiene ja seega võivad nad jätkata riigihankeobjektidel töötamist ja ebaseadusliku võõrtööjõu kasutamist, riskides vahele jäämisel vaid rahatrahviga. Kõrvaldamise aluste kontrolli laiendamine alltöövõtjatele aitaks selliseid rikkumisi vältida ja rikkujad riigihankeobjektidelt kõrvale jätta.

Näiteks 2018. aastal viisime läbi väärteomenetluse riigihankeobjektidel alltöövõtjana tööd teinud ettevõtte osas, kes pani toime aktsiisipettuse. Kõnealune ettevõtte kasutas teedehitusel erinevates masinates konkurentsieelise saamiseks erimärgistatud diislikütust, mida on lubatud kasutada põllumajanduses. Ka selle ettevõtja osalemine samal või järgmistel riigihankeobjektidel pole piiratud, kuna tegemist on alltöövõtjaga, kelle puhul hankemenetlusest kõrvaldamise aluste kontrollimine ei ole kohustuslik. RHS § 122 lubab hankijal laiendada kõrvaldamise aluste

	<p>kontrolli kogu alltöövõtuhelale, kuid kuna tegemist on võimaluse, mitte kohustusega, siis pole hankijad huvitatud selle rakendamisest, kartes ehitushindade tõusu ja halduskoormuse kasvu.</p> <p>Ka valmiv riigihangete registri arendus juba toetab alltöövõtjate kontrollimise kohustuslikuks muutmist, mistõttu muutuks alltöövõtjate kontrollimine hankija jaoks kiiremaks ja mugavamaks.</p>		
264.	<p>Alltöövõtjad</p> <p>TÜ hinnangul ei ole põhjendatud hankija kaasamine peatöövõtja ja alltöövõtja omavahelistesse võlasuhetesse. Hankija lepinguline partner on peatöövõtja, kelle ees hankija oma lepingulisi kohustusi täidab ja vastupidi. Kui peatöövõtja on hankija ees kõik oma lepingulised kohustused nõuetekohaselt täitnud, ei ole TÜ hinnangul tasu maksmata jätmise põhjendatud. Alltöövõtja saab probleemide korral kasutada võlaõigusseadusest ja peatöövõtjaga sõlmitud lepingust tulenevaid õiguskaitsevahendeid ning hankija kaasamine talle täiendavaid kohustusi seades ei ole vajalik.</p>	TÜ	
265.	<p>Alltöövõtjad</p> <p>Ehitushangete lepingute sõlmisel ja täitmisel on hankijale pandud suur hulk ülesandeid, mis ei kannu endas eesmärki või ei peaks olema hankija kohustused. Näiteks RHS § 122 lg 9 paneb hankija peatöövõtja ja alltöövõtja omavahelises suhtes n-ö kohtuniku rolli.</p>	TalTech	
266.	<p>Hankelepingu muutmine</p>	ELVL	

	Käsitleda tuleks ka hankelepingu muutmise teemat – mõnikord on vaja pikendada ainult lepingu täitmise tähtaega, võimalusi selleks ei ole.		
267.	<p>Hankelepingu muutmine</p> <p>Kuigi seadust on hankelepingu muutmise osas muudetud, ei julge hankijad hankelepingu muutmise regulatsiooni kasutada. Peame väga oluliseks, et Rahandusministeeriumannaks hankijatele hankelepingu muutmise osas täiendavaid juhiseid. Lisaks tasub kaaluda ka RHS § 123 sätete sõnastuse kohendamist, et sätted oleksid selgemad ja § 123 seeläbi lihtsamini rakendatav. Näiteks praegu võib § 123 lg 1 p-s 1 põhjustada segadust, kuidas arvutada 10% ületamist asjade algsest maksumusest, kui muutub valmistatava asja materjal. Samuti puudub regulatsioon, kuidas peaks 15% ehitustööde hankelepingu algse maksumuse ületamise arvutamisel olema arvestatud tellija reservi võimalik kasutamine.</p>	ITL	
268.	<p>Kahju hüvitamine</p> <p>Praktikas on esinenud olukordi, kus hankija on jätnud eduka pakkujaga hankelepingu sõlmimata pakkujast mitteoleneval põhjusel. Jääme oma varasema ettepaneku juurde lihtsustada hankijalt pakkumuse esitamisega seotud kulude hüvitamise nõude esitamise võimalusi.</p>	ITL	
269.	<p>Siduv eelotsus</p> <p>Kordame oma varasemat ettepanekut viia RHS-i sisse siduva eelotsuse instituut. Vastavat ettepanekut on põhjalikult põhjendatud Rektorate Nõukoja poolt Riigikogu majanduskomisjonile 09.06.2016 esitatud</p>	ITL	

riigihangete seaduse eelnõu (204 SE) muutmise ettepanekutes.

Oleme seisukohal, et siduv eelotsus on efektiivne meede võimalike vaidluste vältimiseks ning hangete läbiviimise praktika ühtlustamiseks. Kui pakkujal või hankijal tekib praegu riigihankes osalemise või selle läbiviimisega seoses küsimusi, ei taga Rahandusministeeriumi poolt antavad vastused menetlusosalistele siiski lõplikku õiguskindlust. Veelgi enam, kui vastused on vastuolulised, annab see aluse hangete vaidlustamiseks, mis muudab kogu menetlusprotsessi keerukamaks ja kulukamaks. Rahandusministeerium on varem öelnud, et eelotsuse võimalikkust riigihangetes on analüüsitud, kuid seejärel leitud, et Maksu- ja Tolliameti poolt antava eelotsusega analoogset siduvat otsust ei ole võimalik riigihankemenetluses rakendada. Põhjendusena tõi ministeerium välja, et kuna riigihangetes on palju osapooli, ei saa kõikidele Euroopa Liidu struktuurivahendite eraldamist reguleeriva õiguse valguses olla ühe asutuse tehtud eelotsus siduv ning alternatiivina nähakse RHS-s ette võimalus hankija taotlusel hankekorra kooskõlastamine Rahandusministeeriumi poolt. Ehkki ka hankekorra kooskõlastamise võimalus on igati tervitatav, leiame, et vajadus siduva eelotsuse instituudi järele on jätkuvalt olemas ning hankekorra kooskõlastamine ei lahenda kindlasti konkreetset probleemi. Lisaks ei näe me probleemi selles, et Rahandusministeerium kui Eestis riigihangete valdkonda koordineeriv üksus annab hankijatele ja pakkujatele hankemenetluse eelses etapis siduvaid selgitusi. Nii või teisiti peavad

	<p>Rahandusministeeriumi poolt antavad selgitused olema kooskõlas Euroopa Liidu õiguse üldpõhimõtete ja riigihankeid puudutavate direktiividega ning olema kogu Euroopa Liidus neis küsimustes ühtsed. Eelmenetluse kohta antavatele selgitustele hankemenetluse osapoolte jaoks siduva iseloomu andmine ei muuda seega kuidagi antavate selgituste sisu, vaid annab pakkujate ja hankijate jaoks hankemenetluses oma tegevuse kohta õiguskindlust juurde. Samuti aitab see hoida kokku kulutusi, mis võivad kaasneda seoses erimeelsuste ja hilisemate vaidlustustega.</p>		
270.	<p>Minimaalne netokäive</p> <p>Kordame oma varasemat ettepanekut täiendada RHS-i pakkuja või taotleja majandusliku ja finantsseisundi kontrollimiseks alates rahvusvahelisest piirmäärast suuremate teenuse hangete korral minimaalse netokäibe nõudega, mis oleks proportsionaalne hankelepingu mahu ja kestvusega.</p> <p>Põhjendused: - Direktiivi 2014/24/EL artikli 58 lõike 3 esimesest lõigust tulenevalt võib hankija nõuda lepingu täitmiseks vajaliku majandusliku ja finantsalase suutlikkuse tagamiseks minimaalset aastakäivet lepinguga hõlmatud valdkonnas. Direktiivi põhjenduspunkt 83 ütleb, et minimaalse netokäibe nõue peab olema proportsionaalne lepingu esemega. ITL-i ettepaneku sisuks ongi tagada proportsionaalsus hanke esemega vältimaks hankija poolt hankelepingu esemega proportsionaalselt liiga madalate nõuete kehtestamist ning potentsiaalsete pakkujate suutmatust lepingut täita;</p>	ITL	

<ul style="list-style-type: none">- Juhul kui suur osa ettevõtte netokäibest tuleb ühest lepingust, kasvab oluliselt äririsk nii hankija ja ka pakkuja jaoks. Näiteks juhul, kui pakkuja on võtnud hankelepinguga liiga suure riski ja lepingu vältel ei suuda lepingut täita, lõpetab pakkuja pankrotiga ning hankija on sunnitud välja kuulutama uue hanke ning pooliku töö parandamise või uuesti tegemise eest uuesti maksma. Lisaks, kui ettevõttel on muud lepingud, millest tekib positiivset rahavoogu, õnnestub vajadusel katta uue lepingu võimalikke kaasnevaid riske;- Ärilisest aspektist on ettevõtte stabiilse arengu tagamiseks mõistlik kasvada proportsionaalselt varasema äritegevusega, mitte kordades aastas. Liiga kiire kasv muudab ettevõtte tegevuse ebastabiilsemaks ning tõstab hankija jaoks lepingu täitmise riski. Vaadates tänast IT tööjõuturgu, pole reaalne ka väga kiiresti olulisel määral kvaliteetset tööjõudu kaasata;- Oluline on pakkuja finantsiline võimekus lepingut täita. Teenuslepingute puhul (eriti riigihanked) on tegemist enamasti fikseeritud hinnaga osade hankimisega (ka enamiku raamlepingute puhul), milles pakkujal peab olema teenuse pakkumiseks piisaval määral käibekapitali kulude finantseerimiseks enne teenuse tulemi üleandmist ning makse laekumist hankija poolt. Näiteks, kui seni 5 töötajaga ettevõtte on sunnitud palkama lisaks 10 töötajat, arendustsükkel kestab 3 kalendrikuud ja arve maksetähtaeg on 1 kalendrikuu, peab pakkuja parimal juhul (kui osa üleandmine toimub õigeaegselt) finantseerima lepingu täitmist 4 kuu kulude ulatuses. Erasektoris küsitakse seetõttu peaaegu alati pakkuja paari aasta finantsaruandeid, mille baasil on võimalik välja arvutada lepingu täitmiseks vajatava käibekapitali maht		
--	--	--

	<p>ning hinnata ettevõtte finantsilist võimekust lepingut täita. Lisaks hinnatakse pakkuja poolt lisaks pakutavaid muid finantsinstrumente (pangagarantii, arvelduskrediit jne).</p> <p>Proportsionaalse minimaalse netokäibe määramise osas on ITL varasemalt teinud järgmised alternatiivsed ettepanekud:</p> <p>a) Muuta RHS § 100 lõiget 3 ja sõnastada see järgmiselt: „(3) Käesoleva paragrahvi lõike 1 punkti 4 alusel võib hankija nõuda pakkuja või taotleja netokäibe olemasolu mitte suuremas summas kui kahekordne hankelepingu eeldatav maksumus, kuid mitte väiksemas summas kui [25] ... % hankelepingu eeldatavast maksumusest. Kui hankelepingu täitmisega seotud riskide tõttu on vajalik minimaalse aastakäibe nõude määramine suuremas summas, peab hankija seda hanketeates põhjendama. Kui hankija on jaganud riigihanke ühe riigihanke menetluse raames osadeks, võib ta kehtestada sellise pakkuja või taotleja netokäibe, kes esitab pakkumuse või taotluse rohkem kui ühe osa suhtes, kõrgema nõude proportsionaalselt osade eeldatava maksumusega.“</p> <p>b) Hankelepinguga keskmiselt ühes kalendriaastas tellitavate teenuste maht ei tohiks ületada 30% pakkuja viimase kolme aasta keskmisest aasta netokäibest.</p>		
271.	<p>Tähtaegade arvutamine</p> <p>„Tööpäev“ versus „päev“ Leiame, et RHS-is tuleks läbivalt üle vaadata terminite „tööpäev“ ja „päev“ kasutamine. Me ei välista, et võibki olla vajalik opereerimine mõlema terminiga, kuid võimaluste piires võiks nende kasutamine olla ühtlustatud (näiteks RHS §-s 46 on praegu paragrahvi eri</p>	ITL	

	lõigetes ja isegi sama lõike raames kasutatud kord päeva, kord tööpäeva).		
272.	<p>Vastutuse peatükk</p> <p>Kuna VTK käsitleb RHS-i muutmist, siis soovitame eelnõu koostamise käigus veelkord üle vaadata ka vastutuse peatüki. Nimelt on selles juriidilise isiku karistusemäärad suuruses kuni 32 000 eurot. Füüsilise isiku karistused on kõik suuruses kuni 300 trahviühikut, mis on maksimaalne, mida karistusseadustiku (edaspidi KarS) üldosa § 47 lõike 1 kohaselt on võimalik füüsilisele isikule määrata. Juriidilisele isikule võib KarS § 47 lõike 2 kohaselt kohaldada rahatrahvi kuni 400 000 eurot. Kuna riigihangete valdkonnas on tegemist tihti suurte summadega, on meie arvates kehtivas RHS-is juriidilisele isikule ettenähtud maksimaalne karistus kuni 32 000 eurot võrdlemisi tagasihoidlik. See ei pruugi olla piisavalt hoiatav, õigusvastast käitumist ärahoidev.</p>	JUST	
273.	<p>Terminoloogia</p> <p>Palume riigihangete seaduse muutmissettepanekute väljatöötamisel vaadata läbivalt üle keskkonnakaitsealaste seotud mõisted ning ühtlustada need vastavalt kasutatavale terminoloogiale. Selleks soovib Keskkonnaministeerium olla kogu väljatöötamisprotsessi vältel aktiivselt kaasatud.</p>	KeM	
274.	<p>Terminoloogia</p> <p>Terminid „riigihange“ kasutatakse seaduses läbivalt kahes eri tähenduses. RHS § 4 p 16 antakse riigihanke definitsioon, mille kohaselt on riigihange asja ostmine, teenuse tellimine, ideekavandi saamine, ehitustöö</p>	TÜ	

	<p>tellimine või kontsessioonilepingu sõlmimine hankija poolt. Seega kasutatakse terminit „riigihange“ igasuguse hankijapoolse asja ostmine või teenuse tellimise tähenduses olenemata selle hinnast ning kõigist muudest tingimustest (nt RHS § 9). Mitmetes teistes sätetes aga kasutatakse terminit „riigihange“ riigihanke piirmäära ületava riigihanke tähenduses (nt RHS § 49). Tartu Ülikool lahendas enda õigusaktis probleemi nii, et nimetas igasugust hankijapoolset asja ostmist või teenuse tellimist tekstis läbivalt hankeks ning riigihanke piirmäära ületavat hanget riigihankeks. Riigihangete seaduses vigade parandamise käigus oleks aga hädasti tarvis lahendada ka see terminoloogiline segadus.</p>		
275.	<p>Riigihanke alusdokumendid</p> <p>Teeme ettepaneku täpsustada riigihangete seaduse § 77 keskkonnahoidlike kriteeriumite osas järgmiselt: 2.1 § 77 lõiked 6 ja 7 tunnistatakse kehtetuks; 2.2 § 77 täiendatakse lõigetega 6¹ ja 7¹ järgmises sõnastuses: „ (6¹) Kui hankelingu esemeks olevale asjale või teenusele on kehtestatud keskkonnahoidlikud kriteeriumid, peavad riigihanke alusdokumendid sisaldama tingimusi, mis arvestavad asja või teenuse kogu kasutamisega hõlmavaid energia- ja keskkonnamõjusid. (7¹) Keskkonnahoidlikud kriteeriumid, mis tuleb arvesse võtta asjade või teenuste hankimisel, kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega.“.</p>	KeM	
276.	<p>Riigihanke alusdokumendid</p>	TK	

	<p>Seaduses sätestatud sõnastuses lähtuvalt peab hankija alati esitama riigihanke alusdokumentides selgituse nimetatud asjaolude kohta. Mis praktikas tähendab, et hankija peab deklaratiivselt alusdokumentides kehtestama lause: „Pakkujal ei ole nõutud enne pakkumuse esitamist tutvuda lepingu täitmise kohaga ning tal ei ole vaja kontrollida kohapeal riigihanke alusdokumente selgitavate dokumentidega.“</p> <p>Soovitame kaaluda siin sätte sõnastust kohendada sarnaselt § 77 lg 4 p 13 sõnastusele, lisades juurde „kui hankija nõuab hankelepingu kohaga tutvumist...“.</p> <p>Samuti tasuks mõelda kas selguse huvides nimekirja lisada viide § 27 lõikele 2.</p>		
277.	<p>Riigihanke alusdokumendid</p> <p>RHS sätestab mitmel juhul, et nõutav info peab sisalduma hanketeates. Soovitaksime, kus võimalik, laiendada hankija jaoks valikut ning lubada teabe esitamist ka muudes riigihanke alusdokumentides. Seda tuleks teha ka seetõttu, et e-riigihangete registri andmeväljade tähemärkide maht on piiratud ning aeg-ajalt esineb olukordi, kus kogu vajalik info ei mahu andmeväljadele ära. Leiame, et sellises olukorras ei ole ka hanketeate viide konkreetsele riigihanke alusdokumendile see kõige õigem lahendus. Samas kui seaduse väljatöötaja leiab, et nõutud info on vaja tingimata kajastada hanketeates, siis soovitaksime tekitada hanketeatesse vastavad väljad, kuhu nõutud infot saaks sisestada (hetkel saab hankija nõutud info sisestada vaid lisateabe lahtrisse, mille tähemärkide arv on piiratud</p>	RKAS	

	ja mistõttu jääb tihtilugu muu, hankija jaoks oluline info, hanketeates kajastamata).		
278.	<p>Alusdokumentide muutmine</p> <p>Teeme ettepaneku RHS § 81 lõike 1 sõnastuse muutmiseks selliselt, et kaheetapiliste hankemenetluste puhul (sh KJ riigihanked) oleks võimalik sättes nimetatud „muid riigihanke alusdokumente“ (näiteks tehnilist kirjeldust, lepingu projekti vms) muuta sarnaselt avatud menetlusega ka enne pakkumuste esitamise tähtpäeva, mitte üksnes enne taotluste esitamise tähtpäeva põhjusel, et nimetatud hankemenetlustes ei ole taotluste esitamise tähtpäevaks kõiki riigihanke alusdokumente (nt tehnilist kirjeldust) veel pakkujatele teatavaks tehtud.</p>	SiM	
279.	<p>Pakkumuste tagasilükkamine</p> <p>Hankijal on õigus kõik pakkumused korruga tagasi lükata, kui kõikide pakkumuste maksumused ületavad hankelepingu eeldatavat maksumust või mõnel muul alusel, mille ta on riigihanke alusdokumentides kindlaks määranud.</p> <p>Kui riigihange on ühe hankemenetluse raames jaotatud osadeks, võib hankija kõik pakkumused tagasi lükata osade kaupa. Praktikas on esinenud juhtumeid, kus hankija lükkab nimetatud alusel pakkumuse tagasi, olemata hankes eeldatavat maksumust üldse avaldanudki (seadus selleks ka ei kohusta). Kuigi riigihangete seaduse eelnõu kehtestab hankijale selgelt võimaluse kõik pakkumused eeldatava maksumuse ületamise korral</p>	KTK	

	<p>tagasi lükata, oleks vajalik regulatsiooni täpsustamine selliselt, et selle aluse kasutamise eelduseks on hanke eeldatava maksumuse eelnev avaldamine.</p> <p>Vastasel juhul on potentsiaalsetel pakkujatel äärmiselt keeruline hinnata, kas neil on võimalik ja mõistlik hankes pakkumust esitada või mitte. Samuti ei ole hankemenetlus kuigi läbipaistev olukorras, kus hankija otsustab kõik pakkumused nende liiga kõrge maksumuse tõttu tagasi lükata, kuid pakkujatele ei ole eelnevalt antud mingitki viidet selle kohta, millise orienteeruva maksumusega hankija arvestanud on.</p> <p>Ettepanek: täpsustada regulatsiooni selliselt, et selle aluse kasutamise eelduseks on hanke eeldatava maksumuse eelnev avaldamine.</p>		
280.	<p>Hankeplaan</p> <p>Palun täpsustada hankeplaani regulatsiooni selliselt, et hankija ei pea seal ära näitama plaanitud kääbushankeid.</p>	AG Deloitte	
281.	<p>Pakkumuste jõusoleku tähtaja pikendamine</p> <p>RIK teeb ettepaneku kaaluda seadusemuudatust, millega ei piirata pakkumuse jõusoleku tähtaja pikendamise ettepaneku tegemise võimalust 10 päevaga, vaid võimaldataks esitada ettepanek ka juhul kui pakkumuste jõusoleku tähtajani on jäänud vähem kui kümme päeva, mis võimaldaks pakkujal ka siis ettepanekuga nõustuda. Kohtupraktikas on nenditud, et vastavasisuline regulatsiooni eesmärgiks on tagada eelkõige pakkujate võrdne kohtlemine. Samas ei ole peetud pakkumuse jõusoleku tähtaja pikendamise taotluse esitamise tähtaja</p>	RIK	

	<p>riivet sedavõrd oluliseks rikkumiseks, mis tingiks hankija otsustuste (s.h ka hankelepingu) tühisuse, v.a juhul kui hankija ei ole taolise käitumisega rikkunud võrdse kohtlemise põhimõtet (vt nt EKo C-629/11). RIK on seisukohal, et pakkujate võrdse kohtlemise põhimõtet ei riiva olukord, mil pakkumuse jõusoleku tähtaja pikendamise taotlus on esitatud pakkujale vähem kui 10 kalendripäeva enne pakkumuse jõusoleku tähtaja möödumist.</p>		
282.	<p>Hanke korraldamise volitusnorm</p> <p>Viimaseks märgime, et me ei ole hankijana aru saanud, miks on seadusest kadunud hanke korraldamise volitusnorm (vana RHS § 13 lg 2). Olgu öeldud, et sätte puudumine tekitab hankijate koostöös palju segadust. Teeme ettepaneku see volitusnorm taastada.</p>	RKAS	
283.	<p>Avatud hankemenetlus</p> <p>Avatud hankemenetluses võiks RHS-s näha ette võimaluse, et hankija kvalifitseerib pakkujad ja avab hinnapakkumused, kuid lükkab ikkagi kõik pakkumused tagasi ja annab kvalifitseerunud pakkujatele nt 10 päeva aega esitada uus hinnapakkumus ilma, et peaks mitmekuulist avatud hankemenetluse protsessi uuesti otsast peale läbi tegema. See looks võimaluse soodsamate hindade saamiseks ja kiirendaks kordushangete läbiviimist. Võib küll väita, et lahendus on vastuolus kehtivate EL-i direktiividega, kuid tänane RHS lahendus tervikuna lihtsalt ei võimalda parimate hindadega teenuseid/kaupu hankida. Palume vajadusel kaaluda selle ettepaneku tegemist EL-ile, et riigihangete kujundamises Euroopa tasandil kaasa rääkida.</p>	TalTech	

284.	<p>E-kataloog</p> <p>Rahandusministeerium ja RIK on loonud hankijatele uue tööriista - e-kataloogi, kuid rakendusüksuste seas ei ole selge, kas üks e-kataloogi variantidest (ajakohastatud e-kataloog) kannab endas elektroonilise teabevahetuse keskkonnale seatud nõudeid. Kui ühelt poolt on nõutud, et hankija ei tohi näha pakkumusi enne pakkumuste esitamise aega, siis e-kataloogi ajakohastatud süsteemis on hankijal võimalik näha pakkumusi reaajas ja neid ise eemaldada. Palume võtta kindel seisukoht, kas e-kataloog on seadusega kooskõlas.</p>	TalTech	
285.	<p>Üldpõhimõtted</p> <p>Palume korrigeerida nimetatud punkti sõnastust. Palume võtta ära „sõlmib hankelepingu parima võimaliku hinna ja kvaliteedi suhte alusel“. Leiame, et piisab kui on sätestatud „rahalisi vahendeid säästlikult ja otstarbekalt“. Sarnaselt nagu on sätestatud § 2 lg 1 või alternatiivina § 85 lg 1.</p> <p>Hetkel võivad hoolsad audiitorid asuda seisukohale, et hankija on rikkunud § 3 kui nad on hindamisel kasutanud ainult hinda või kulu. TK</p>	TK	
286.	<p>Osadeks jaotamine</p> <p>Teeme ettepaneku muuta sätte sõnastust selliselt, et osadeks jaotamise põhjendus tuleb esitada riigihangete puhul mille eeldatav maksumus ületab rahvusvahelist piirmäära.</p>	TK	

	<p>Hetkel jääb selgusetuks miks seadusandja on rakendanud direktiivist karmimat meedet ehk laiendanud põhjendamise kohustust alla rahvusvahelist piirmäära jäävatele hangetele. Direktiivist lähtuvalt on selle sätte mõte, et tagada VKE-de parem ligipääs turule. Samas on Eestis VKE-de osalemine üle 90%. Jääb küsitavaks millist probleemi RHS oma karmimate nõuetega lahendab.</p> <p>Samuti märgime, et nimetatud sätte sedavõrd suurem laiendamine alla RV piirmäära hangetele ei pruugi olla kooskõlas RHS § 2 lg 1 ja RHS § 3 p 5.</p> <p>Leiame, et hankijatele ei peaks alusetult tekitama täiendavat halduskoormust.</p>		
287.	<p>Osadeks jaotamine</p> <p>Kõikide riigihangete puhul, sõltumata sektorist, tuleb rakendada Euroopa Liidu väikeettevõtlike määruse põhimõtet, et suured hanked tuleb võimaluse korral jagada väiksemateks osadeks. Näiteks tootlustussektoris ei hangitaks ühe hankega nii heeringat, kruupi, moosi, mahla ja piima, vaid jaotatakse hanked vastavalt tootegruppidele.</p>	EVEA	
288.	<p>Kvalifitseerimine</p> <p>Palume korrigeerida nimetatud sätte sõnastust ning viia see vastavusse hankedirektiivi sõnastusega (art 58 p 2).</p> <p>Nimetatud sätte puudusele on tähelepanu juhitud ka õiguskirjanduses (D. Minumets. Erinõuetele vastamise tingimuste kehtestamine riigihangetes. Juridica 2018/4, lk 247-256). Sarnaselt on ka Rahandusministeerium</p>	TK	

	pidanud vajalikuks oma KKK-s selgitada selle sätte rakendamist (13.04.2018).		
289.	<p>Kvalifitseerimine</p> <p>Palume viia nimetatud sätte kooskõlla direktiivi sõnastusega. RHSi sõnastusest lähtuvalt võib hankija nõuda ainult andmed pakkuja või taotleja kogu majandustegevuse netokäibe kohta või netokäibe kohta hankelepinguga seotud valdkonnas või selle esemele vastavas osas kuni viimase kolme riigihanke algamise ajaks lõppenud majandusaasta jooksul. Töötukassale jääb selgusetuks miks § 100 lg 1 p 3 on lubatud aruandeid küsida ja sama sätte p 4 puhul ei ole.</p> <p>Samas on direktiivis (XII lisa p 1 b) lubatud muuhulgas küsida finantsaruanded või finantsaruannete väljavõtted, kui finantsaruannete avaldamine on ettevõtja asukohariigi õiguse alusel nõutav.</p>	TK	
290.	<p>Sotsiaal- ja eriteenused</p> <p>§ 126 lg 6 Palume lisada loetelusse § 48 lg 3 p 2.</p>	TK	
291.	<p>Sotsiaal- ja eriteenused</p> <p>Palume teil nimetatud sätte esimese lause sõnastust korrigeerida. Hetkel on seaduses sätestatud sõnastusest tulenevalt selle sätte rakendamine ebaloogiline ja tekitab segadust. Praegusest sõnastusest tulenevalt ei selgu üheselt kas § 3 on absoluutne või on hankijal õigus § 3 rakendamist kaaluda tulenevalt sotsiaal- ja eriteenuste eripäradest.</p> <p>VAKO kohtupraktikas on leitud, et § 3 rakendub igaljuhul ja sisuliselt eripärade arvestamine (§ 3 arvelt)</p>	TK	

	<p>võimalik ei ole (vt täpsemalt Haigekassa vaidlusi). Samas vaimus on ka direktiivis eraldi sõnastatud need põhimõtted (art 18 ja art 76).</p> <p>Kuivõrd § 3 rakendub üldpõhimõttena nagunii, siis teeme ettepaneku § 126 lg 7 esimene lause eemaldada. Kokkuvõtlikult võiks nimetatud lõike sõnastus olla järgmine: „Hankija võib arvesse võtta sotsiaal- ja eriteenuste eripärasid, sealhulgas võimalusel arvestades teenuste kvaliteedi, katkematus, ligipääsetavuse, taskukohasuse, kättesaadavuse ja terviklikkuse tagamise kaalutlusi, erinevate kasutajagruppide, sealhulgas ebasoodsas olukorras olevate isikute erivajadusi, kasutajate kaasamist ja innovatsiooni.“</p>		
292.	<p>Sotsiaal- ja eriteenused</p> <p>Palume § 125 lg 6 sõnastus lisada ka § 126 loetellu. Hetkel on olukord kus seaduses ei ole üheselt sätestatud, et hankija võib sotsiaal-ja eriteenuste erimenetluses rääkida pakkumuste üle läbi või korraldada menetlus etappide kaupa.</p> <p>Märgime, et samas on riigihangete registris siiski selle võimalusega erimenetlustes arvestatud. Registris on „Hankija jätab endale õiguse pidada läbirääkimisi (st saata pakkumusi kohandamisele)“.</p>	TK	
293.	<p>Avaliku teabe seadus</p> <p>Kooskõlla tuleks omavahel viia riigihangete seadus ja avaliku teabe seaduse § 28 lg 1 p 20, mis kohustab avaldama andmeid riigihangete kohta, kuid samas ei ole täpsustatud, milliseid riigihankeid mõeldakse. Kui võtta</p>	ELVL	

	aluseks üldine tõlgendus, et riigihange algab 1 sendist, siis antud säte on hankijate jaoks ebamõistlikult koormav ja kohustaks hankijaid avaldama andmeid ka näiteks pastaka vms väikse ostu kohta.		
294.	<p>Avaliku teabe seadus</p> <p>TÜ hinnangul võiks seaduses olla selgemalt määratletud, millist pakkumuses sisalduvat teavet, millistel juhtudel ja kui suures ulatuses hankija avaldada võib. Samuti võiks olla üheselt mõistetavalt piiritletud hankija kaalutusõigus andmete avaldamise üle otsustamisel. RHS § 110 lg 5 ja § 113 lg 8 ei ole TÜ hinnangul hetkel ammendavad. Lisaks on hetkel selgusetu, mis on „riigihangete andmed“ § 1 lg 2 tähenduses, mille osas peaks hankija juhinduma avaliku teabe seadusest.</p>	TÜ	
295.	<p>Haldusmenetluse seadus</p> <p>Eelnevast tulenevalt teeme ettepaneku lisada väljatöötatavasse eelnõusse HMS § 2 lõike 2 muudatus, mille kohaselt sellest jäetakse välja järgmine tekstiosa: „riigihangete teostamine ja vaidlustuste lahendamine riigihangete seaduse tähenduses ei ole haldusmenetlus käesoleva seaduse tähenduses.“ Kõik vajalikud HMS erisused sisalduksid jätkuvalt RHS-s.</p>	JUST	
296.	<p>Struktuuritoetuse seadus</p> <p>RHS-i muutmise käigus tuleks vaadata ka üle Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse seaduse rakendusaktid, et need oleksid RHS sätetega kooskõlas. Näiteks on praktika käigus välja tulnud vastuolu määruse „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetusest hüvitatavate kulude abikõlblikuks lugemise, toetuse maksmise ning</p>	TalTech	

<p>finantskorrektsioonide tegemise tingimused ja kord“ (Ühendmäärus) § 22 lg 11 p 10 ja RHS-i vahel.</p> <p>SA Archimedes leidis viidatud määruse punkti alusel Mäepealse tn ehitushankest (riigihangete registri nr 202598, kehtetuks tunnistatud) tagasinõude aluseks oleva vea, kuigi RHS-i järgi olid vastavustingimused ülikooli poolt korrektselt sõnastatud. Nimelt on Ühendmääruse § 22 lg 11 punktis 10 sätestatud, et hankelepingule eraldatavat toetust vähendatakse 25 protsenti, kui hankemenetluse korraldamisel on kvalifitseerimise tingimusi kasutatud vastavaks tunnistamise tingimustena. Samas ei välista RHS ning direktiiviga 2014/24/EU on kooskõlas kutsealase pädevuse nõuete sätestamine pakkumuse vastavustingimusena.</p>		
---	--	--